

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DITA ŠOURKOVÁ

**VEŘEJNĚ A LITERÁRNĚ ČINNÍ UČITELÉ
NA KOLÍNSKU 1848 – 1948**

**PUBLICALLY AND LITERARILY ACTIVE
TEACHERS IN KOLIN AND VICINITY 1848 – 1948**

PRAHA 2011

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. DUŠAN FOLTÝN

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Dušanu Foltýnovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji Jaroslavu Pejšovi ze Státního okresního archivu Kolín a Ph.D. a RSDr. Ladislavu Jozovi z Regionálního muzea v Kolíně za pomoc při hledání informací k této práci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

V Praze dne 24. června 2011

.....
podpis

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o učitelích v Kolíně a okolí a jejich činnosti v kulturním a politickém životě města. Časově je práce vymezena lety 1848 až 1948 s mírným přesahem. Z praktických důvodů je práce rozdělena na tři oddíly, které zahrnují období 1848 – 1900, 1900 – 1918 a 1918 – 1948. Každý z nich obsahuje část, která popisuje historii města z hlediska hospodářského, kulturního a politického vývoje. V další části jsou zpracovány dějiny dvou kolínských škol, jejichž vznik měl pro město velký význam: gymnázium a obchodní akademie. Poslední část se zaměřuje na vybrané učitele. U každého z nich je uvedena krátká biografie, umělecká činnost a hlavně jejich činnost ve veřejném životě města Kolín. Práce obsahuje i přílohu, ve které jsou připojeny ukázky z tvorby několika z nich a dobové fotografie z města.

KLÍČOVÁ SLOVA: Kolín, dějiny, školství, kolínští učitelé, kolínští literáti

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the teachers in Kolin and the surrounding area and their involvement in the cultural and political life of the town. In terms of scope, the work covers the years from 1848 to 1948 with a slight overlap. For practical reasons the thesis is divided into three sections covering the periods 1848 - 1900, 1900 - 1918 and 1918 - 1948. Each section contains a part describing the history of the town, its economic, cultural and political development. The next part includes the history of two schools in Kolin whose establishment was of great importance for the town: the grammar school and the business academy. The last part focuses on the selected teachers. Each one is presented with a short biography, artistic activities, and above all their involvement in the public life of the town. This paper includes also an appendix with the excerpts from works of several of the teachers and the period photographs of the town.

KEY WORDS: Kolin, history, education, teachers from Kolin, writers from Kolin

OBSAH

1. Úvod	1
2. Metodologie, prameny a literatura.....	2
3. Kolín v letech 1848 - 1900	4
4. Gymnázium a obchodní akademie	7
4.1 Kolínské gymnázium.....	10
4.2 Obchodní akademie	13
5. Vybraní učitelé z období 1848 – 1900	15
5.1 František Krsek (1854 – 1928, v Kolíně 1880 - 1898).....	16
5.2 Justin Václav Prášek (1853 – 1924, v Kolíně 1884 – 1899)	18
5.3 Jan Šafránek (1852 – 1924, v Kolíně 1876 – 1889)	21
6. Kolín v letech 1900 – 1918	24
7. Gymnázium a obchodní akademie v letech 1900 - 1918.....	27
7.1 Kolínské gymnázium.....	27
7.2 Obchodní akademie	29
8. Vybraní učitelé z období 1900 – 1918	32
8.1 Karel Jelínek (1871 – 1967, v Kolíně 1892 – 1919)	32
8.2 Otakar Palán (1875 – 1954, v Kolíně 1907 – 1936).....	35
8.3 Vojtěch Vlach (1886 – 1961, na Kolínsku 1905 – 1923).....	38
9. Kolín v letech 1918 – 1948	40
10. Gymnázium a obchodní akademie v letech 1918 – 1948.....	44
10.1 Kolínské gymnázium.....	44
10.2 Obchodní akademie	48
11. Vybraní učitelé z období 1918 – 1948	53
11.1 Alois Václav Červín (1890 – 1953, v Kolíně 1918 – 1924, 1925).....	53
11.2 Richard Feder (1875 – 1970, v Kolíně 1917 – 1942, 1945 – 1953).....	55
11.3 Josef Mančal (1888 – 1964, v Kolíně 1927 – 1958)	58
12. Závěr.....	61
13. Seznam použité literatury, pramenů a zdrojů	64
13.1 Prameny.....	64
13.2 Literatura	67
13.3 Korespondence	68
13.4 Dobová periodika	68
13.5 Internetové zdroje	69
13.6 Fotografie	69
14. Fotografická a textová příloha.....	70
14.1 Fotografická příloha	70
14.2 Textová příloha.....	78

1. Úvod

Tato práce si klade za cíl představení a bližší poznání významných osobností, kteří působili na kolínských školách od 2. poloviny 19. do 1. poloviny 20. století. Datace není náhodná, neboť v té době Kolín procházel bouřlivým kulturním, hospodářským a politickým rozvojem. Také byly založeny školy, které měly pro Kolín velký význam – gymnázium a obchodní škola. Právě na těchto ústavech vyučovalo několik učitelů, o kterých se dočtete v této práci. Budu se věnovat především jejich mimoškolním aktivitám, tj. členství v kulturních a politických spolcích (stranách) a literární činnosti. Pro lepší orientaci v textu začínají jednotlivé kapitoly vždy charakteristikou doby a událostmi, které ovlivnily dění v Kolíně.

Takto vymezené téma doposud nikdo nezpracoval na úrovni odborné práce. Předcházejícími staletími kolínského školství se však vyčerpávajícím způsobem zabýval Jaroslav Schneider.¹ Vzniklo sice několik textů, které se zabývaly tematikou školství, ale vždy se omezovaly jen na určitou instituci, či byly součástí sborníků o regionální historii.

Doufám, že tato práce přinese podrobnější informace o kolínském školství v již zmíněném období a přispěje k hlubšímu zájmu o kolínské školství a učitele.

¹ SCHNEIDER, Jaroslav: *Dějiny kolínského školství: Od dob nejstarších do roku 1622: Doba úpadku v letech 1622 – 1774: Reformy do zřízení hlavní školy a dějiny kůru literátského do r. 1785*. Kolín: Archiv města Kolína, 1947.

2. Metodologie, prameny a literatura

Za použití dostupných pramenů a literatury jsem se pokusila o zmapování specifického úseku kolínského školství. Vycházela jsem především z informací, které mi poskytly historické prameny, dobový tisk a regionální literatura. Využila jsem hned několika metod. Kombinovala jsem metodu přímou a nepřímou (tj. při zpracování informací jsem čerpala přímo z pramenů, ale také jsem pracovala s druhotnou literaturou, ve které již bylo dané téma částečně zpracováno). Z hlediska srozumitelnosti bylo nutné využít i komparativní metodu (tj. seskupení učitelů do skupin a zařazení do určitého dobového kontextu) a metodu sondy (zúžení informací na určité období). Práce je psána chronologicky. Jména pedagogů jsou řazena abecedně. Při výběru učitelů jsem přihlížela k počtu let, která v dané době odučili na kolínských školách a také k jejich zajímavým životním a pracovním osudům. Na základě zjištěných informací jsem následně zformulovala několik otázek, na které jsem se pokusila nalézt odpověď. Primárně jsem se snažila zjistit: Jakým mimoškolním aktivitám se učitelé věnovali? Jak se jejich činnost projevovala na dění v Kolíně?

Tato práce vychází z původního archivního výzkumu pramenů, které jsou z velké části uloženy v Státním okresním archivu Kolín (dále SOkA). Z hlediska relevance mezi nimi dominují výroční zprávy jednotlivých škol², ve kterých je nastíněna historie těchto institucí, seznamy vyučujících, odborné články některých vyučujících a různé významné události, které se během vyučovacího roku udály. V některých letech jsou vylíčena i ministerská opatření.

Mezi lety 1896 až 1914 vycházely v Kolíně regionální noviny *Labské proudy*, které byly po válce nahrazeny dalšími (*Hlas demokracie*, *Naše pravda* atd.). V těchto tiskovinách byla představována nařízení, která platila pro školství v celé monarchii a dále s kulturními a politickými událostmi v rámci monarchie (později republiky) i okresu. S učiteli se čtenáři seznamovali prostřednictvím jejich článků na dané téma, nebo z nekrologů, které většinou psali jejich kolegové.³

² Názvy gymnázia a obchodní školy se v průběhu let měnily, což souvisí zejména s politickými změnami v zemi.

³ Protože dobové dokumenty se v některých aspektech mohou lišit od současné podoby, je třeba zmínit, jak se tyto odchylky projeví ve výsledném textu. Použité názvy, včetně vlastních jmen spolků a organizací, byly převzaty z uvedené literatury a úředních záznamů. Pokládám za přesnější ctít dobový pravopis, který je uveden v těchto dokumentech. Týká se to především psaní velkých a malých písmen, interpunkčních znamének, uvozovek, přejatých slov či tvarů, které se dnes již nepoužívají. Dále upozorňuji na neúplný

Bližší informace o učitelích přinesly materiály z kartotéky Literární a umělecké sbírky města Kolína (LUSK) v Regionálním muzeu v Kolíně (dále RMK). Zde jsou uloženy jejich osobní dokumenty (korespondence, články) a dokumenty úřední povahy (studijní průkazy, jmenování, zvýšení platu). Velkým zdrojem informací byla i literatura zabývající se regionální historií např. *Dějiny královského města Kolína nad Labem*⁴, *Kolín ve fotografii*⁵, *Kolínsko*⁶, či určitou tematikou např. několik publikací Miroslava Tyče (*Literáti Kolínska*⁷; *Osobnosti kultury*⁸).

Informace o literární činnosti učitelů přinesl několikasvazkový *Lexikon české literatury*. V SOkA Kolín je uložen i *Seznam spolků*, který byl sepsán na Okresním úřadu v Kolíně. Zde je uvedeno datum vzniku a seznam významnějších členů, mezi kterými nechybí ani kolínští učitelé. Je třeba zmínit publikaci *100 let kolínského gymnázia*⁹, do které redaktoři zahrnuli historii ústavu, vzpomínky učitelů a žáků na školní léta a seznam významných osobností (učitelé a žáci) s krátkou charakteristikou jejich působení na gymnáziu. Fotografie, které jsou připojeny v příloze, pocházejí ze sbírek SOkA Kolín nebo soukromých zdrojů.

formát bibliografických odkazů na regionální tisk. Dobová periodika neobsahují jména autorů jednotlivých příspěvků a často ani nejsou stránkována, chybějící údaje proto neuvádím ani v této práci.

⁴ VÁVRA, Josef: *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, 1. a 2. díl. Kolín: 1888.

⁵ PROCHÁZKA, Jiří: *Kolín ve fotografii*. Praha: 1972.

⁶ JELÍNEK, Zdeněk – HELFERT, Zdeněk: *Kolínsko*. Praha: 1990.

⁷ TYČ, Miroslav: *Literáti Kolínska*. Kolín: 2004.

⁸ TYČ, Miroslav: *Osobnosti kultury*. [S.l.] : Polabský Zlatý pruh ; Kulturní společnost Miroslava Benáka, 2006.

⁹ PROCHÁZKA, Jiří: *100 let kolínského gymnasia*. Kolín: 1972. (pozn. v práci jsou využity 2 knihy Jiřího Procházky, a proto budu uvádět v dalších odkazech knihu pod jejím názvem.)

3. Kolín v letech 1848 - 1900

Pro pochopení kulturní a politické situace na Kolínsku začínám s prací přibližně v polovině 19. století. Stejně jako ostatní města v českém království, tak i Kolín zasáhlo národní obrození. Ve městě byla poměrně silná německá menšina. Čeští obyvatelé (především z řad studentstva) se proto snažili pozvednout český jazyk. Připravovali různé společenské akce a výlety, na kterých se zpívaly české písně a četly české knihy. Velkou roli mělo i ochotnické divadlo¹⁰, s jehož rozvojem je spojeno jméno známého básníka a spisovatele Františka Jaromíra Rubeše¹¹. Ve městě působily ochotnické skupiny vedené Prokopem, Svobodou a také Josefem Kajetánem Tylem. Tato činnost zažila vrchol ve 40. letech 19. století, kdy došlo ke vzniku prvního stálého divadla v Kolíně (1846)¹², které však zatím nemělo vlastní scénu. Za jeho založení se zasadil další kolínský pedagog P. Josef V. Breišl (Breischl)¹³, ředitel hlavní školy v Kolíně, který ve městě působil mezi lety 1841 – 1848.¹⁴

Významnou událostí, která výrazně změnila podobu města, byla stavba železniční dráhy (1843 – 45), která vedla z Olomouce do Prahy. Výstavbu úseku náležícímu ke Kolínu vedl Jan Perner. První vlak se v Kolíně objevil 20. srpna 1845. Díky tomu se v Kolíně začal rozvíjet průmysl a obchod. Byla založena např. továrna na lisování řepkového oleje (1843).¹⁵

V bouřlivém roce 1848 se Kolín připojil k dalším městům a poslal petici s požadavky Národnímu výboru. Ve městě byla zřízena garda městských ostrostřelců a po nové dráze putovaly četné delegace do Vídně a zpět. Došlo také k politickému převratu. Německý purkmistr byl nahrazen českým starostou, bylo ustaveno obecní zastupitelstvo a město vyslalo Praze na pomoc kolínskou gardu. Ta se však v Praze příliš nevyznamenal, dokonce se bojů vůbec nezúčastnila. Nakonec byla spolu s ostatními zrušena dekretem císaře z 22. srpna 1851.¹⁶

Přišla 50. léta, kdy byl veškerý kulturní život sledován, a tak i utlumen. Ještě před potlačení aktivit došlo k výrazným změnám v oblasti státní správy. V Kolíně bylo

¹⁰ *Divadlo v Kolíně - Památník vydaný Divadelním družstvem, spolkem pro postavení divadla v Kolíně.* Kolín: 1939, s. 13 – 14.

¹¹ Více in: OPELÍK, Jiří a kol: *Lexikon české literatury 3. díl/II.* Praha: 2000, s. 1309 – 1311.

¹² *Divadlo v Kolíně*, s. 20 – 21.

¹³ VÁVRA, 2. díl, s. 251.

¹⁴ JELÍNEK - HELFERT, s. 178.

¹⁵ PROCHÁZKA, s. 16.

¹⁶ JELÍNEK - HELFERT, s. 188.

zřízeno několik úřadů (okresní soud, berní úřad, okresní hejtmanství ad.). Další změny proběhly až v následujícím desetiletí. Kulturní život ve městě byl nadále rozvíjen. Místní ochotníci hráli divadlo pod vedením Karla Knirše a dalších. Divadelníci později získali „kamenné divadlo“ (zbudováno 1859 -1860, funkční do roku 1881. Po tomto roce se opět hrálo v různých místech. Stálého divadla se kolínští obyvatelé dočkali až v roce 1939).¹⁷

V 60. letech nastalo období, ve kterém vznikla celá řada spolků (1858 mužský zpěvácký spolek *Dobroslav*¹⁸, jehož jádro tvořili kolínští učitelé; 1862 tělocvičná jednota *Sokol*¹⁹). Lidé také navštěvovali plesy a účastnili se mnoha výletů, na kterých zazněly i přednášky učitelů.²⁰

Dalším velkým mezníkem, který poznamenal vývoj města, byl rok 1866. Prusko-rakouská válka způsobila Kolínu velkou újmu, neboť zde propukla epidemie cholery, která usmrtila více než 500 lidí. Obyvatelé také museli ubytovávat a živit pruské vojáky. Vávra se k tomuto incidentu vyjadřuje takto: „*Následující rok 1866 přinesl městu Kolínu mnohou strast, a to pro válku s pruským králem Vilémem I. ... O vlastních přípravách k válce zvěděli obyvatelé kolínští na mále. Toliko od počátku června rozložil se v městě a okolí císařský pluk husarů velkoknížete Mikuláše, a 12. června odjela ta jízda do Terezína. Potom ubytoval se v Kolíně úředník c. k. intendance vojenské a založil v kolnách na předměstí kouřimském sklad spíže pro vojsko.*“²¹

Situace se opět uklidnila a začala vlna prosperity a růstu. Město se napojilo na severozápadní železniční dráhu, a tak mohlo dojít k dalšímu rozvoji průmyslu a zakládání nových podniků (1869 založení městské plynárny a tiskárny; 1871 akciová továrna na vyrábění umělých hnojiv a lučebnin; velkomlýny Formánka a Radimského, 1894 Kolínská továrna na kávové náhražky a mnoho dalších). Dále probíhaly i úpravy na železničním propojení města s okolními průmyslovými lokalitami. Tento rozvoj poznamenal i zvýšení počtu obyvatel (za padesát let o více než dvojnásobek), což vedlo ke vzniku dalších kulturních a společenských institucí (1871 *Řemeslnická beseda*²² - měla výrazný podíl na výchově kolínského obyvatelstva, neboť vlastnila dobře vybavenou knihovnu a pořádala odborné přednášky; 1873 ženský pěvecký spolek *Dobromila*; 1874

¹⁷ PROCHÁZKA, s. 16.

¹⁸ Zprvu české i německé písně, později výlučně český. Jméno přijal až v roce 1865. (Vávra uvádí za rok vzniku 1859 a přijetí jména 1861) – VÁVRA, s. 253

¹⁹ *Výroční zprávy Sokola kolínského 1884-1921*, s. 1, SOkA Kolín, bez inv. č.

²⁰ JELÍNEK - HELFERT, s. 189 a 196.

²¹ VÁVRA, s. 255.

²² Myšlenka založit Řemeslnickou besedu v Kolíně vznikla při setkání několika řemeslníků v kolínském hostinci. Více in: *Řemeslnická beseda Kolín*, uloženo v SOkA Kolín, fond SP I/1, inv. č. 2.

*Svobodná obec baráčníků*²³) a tiskovin (1871 – 1886 konzervativně založená *Koruna Česká*, 1876 – 1887 liberální *Kolínské Noviny*).²⁴

Výrazný vzestup zažívá kolínské školství. Vzrůst počtu obyvatelstva a rozmach průmyslu a hospodářství si vyžádal nejen stavbu nových budov, ale i založení nových typů škol. V roce 1874 byla otevřena všeobecná průmyslová škola, v 90. letech pak všeobecná škola řemeslnická a škola obchodní.²⁵

Ve 2. polovině 19. století výrazně ožívá i český politický život. Vyostřená situace po vyhlášení rakousko – uherského dualismu se projevila například v podobě manifestačních táborů²⁶, na kterých výraznou roli sehrálo dělnictvo. Tyto tábory se konaly i na Kolínsku, a to mezi lety 1868 - 1869. Účastníci těchto demonstrací byli často zatýkáni a vězněni. Politické debaty a „boj“ se přenesly i na stránky regionálních tiskovin, jejichž názvy jsou uvedeny výše. Díky narůstajícímu počtu kolínských průmyslových závodů se záhy vyprofilovalo silné dělnické hnutí, které se seskupovalo do četných spolků (1869 dělnický spolek *Oul*, 1872 *Podpůrný spolek pomocníků krejčovských*, 1878 *Všeobecně vzdělávací a zábavný dělnický spolek v Kolíně*, 1882 *Podpůrný spolek dělníků kolem pracujících*). Zprávy z Kolína začal přinášet další liberálně založený časopis *Kolínské Listy* (1885). Do posledního desetiletí 19. století spadá i založení prvního dělnického a politického spolku *Budoucnost* (1896), ze kterého později vzešla kolínská sociální demokracie. V 90. letech se ve městě objevily i jiné politické strany jako národně sociální strana²⁷ (1898) a agrární strana (1899). Vedoucí úlohu ve městě však měli staročeši, kteří se v čele udrželi až do prvního desetiletí následujícího století.²⁸

²³ Funguje v Kolíně dodnes, i když ve značně umírněné podobě (členové se objevují každoročně v průvodu na festivalu Kmochův Kolín.

²⁴ JELÍNEK - HELFERT, s. 194 – 195.

²⁵ JELÍNEK - HELFERT, s. 201.

²⁶ Pojmenovány podle husitského vzoru. Také se konaly na významných místech historie (například Lipany)

²⁷ Vytvořila zde výchovně vzdělávací besedu *Pokrok* a *Politický klub*.

²⁸ JELÍNEK - HELFERT, s. 196 – 202.

4. Gymnázium a obchodní akademie

Pokládám za důležité blíže představit dvě kolínské školy, které považuji za klíčové pro dané období. Dalším hlediskem tohoto výběru je fakt, že na nich vyučovali vybraní pedagogové. Tyto školy pojí i jedna mimořádná zajímavost – v srpnu 1953 došlo mezi nimi k výměně budov.

Ještě bych se ale ráda zastavila u kolínského (resp. zemského) školství, které nespadá do období, které jsem si zvolila. Jaroslav Schneider zakončil své *Dějiny* rokem 1785, tedy v době, kdy reformy osvícených panovníků (Marie Terezie a Josef II.) šly ke konci. Oba panovníci pokládali za důležité, aby přešla starost o školy pod správu státu. Mohli tak už od počátku formovat mladé lidi a připravovat je pro své plány v oblasti hospodářství a hlavně docílit centralizace. Zavedli celou řadu reforem, na jejichž plnění dohlížela Dvorská studijní komise, jež byla zřízena v roce 1759. Snaha potlačit náboženský vliv na školách se projevovala jednak ve snížení počtu škol, jednak ve změně vyučovacího jazyka (místo latiny byla používána němčina²⁹). Připomenu ještě rok 1773, kdy byl zrušen jezuitský řád, jehož členové se většinou věnovali učitelské činnosti. Pro mou práci je důležité zmínit 6. prosinec 1774, kdy byl vydán *Všeobecný školní řád*, který se týkal škol normálních, hlavních a triviálních ve všech dědičných zemích monarchie. Bylo v něm uvedeno pro koho je jaký typ školy určen a co se chlapci a dívky mají v daných ročnících učit. Ve školách triviálních, které byly zřizovány v sídle far a kostelů, se děti učili třem základním dovednostem – čtení, psaní a počítání. V městských školách k těmto úkonům přibýly ještě základy průmyslu. Přesto mělo školství ve svých začátcích řadu problémů, protože rodiče neposílali své děti do školy tak často, jak by bylo třeba. Školy hlavní sídlili v krajských městech a učilo na nich více učitelů než na školách triviálních. Bylo to způsobeno tím, že se zde vyučovalo i jiným předmětům (latina, zeměpis, dějepis, geometrie,...). Existovaly ještě školy normální, které byly zřizovány v sídle školní komise. Na těchto školách studovali budoucí učitelé (později byly podobné kurzy zřizovány i u škol hlavních). Gymnázia (původně latinské školy) byla reorganizována císařským patentem z roku 1775. Primárně zde studovali děti z majetných rodin. Josef II. na nich zavedl školné, čímž výrazně zredukoval jejich počet. Po smrti Josefa II. a událostech ve Francii došlo k útlumu osvícenských reforem. Byla zřízena nová studijní komise, která

²⁹ Tato jazyková změna také souvisela s tím, že Habsburkové chtěli centralizovat svou moc v monarchii.

vydala v roce 1805 školní řád *Politické zřízení německých škol v c.k. německých dědičných zemích*. Bylo zde přímo uvedeno, že země nepotřebuje vzdělance, ale dobré poddané.³⁰

Rok 1848 nepřinesl změny jen v oblasti politického života. Již na začátku roku byla zrušena Dvorská studijní komise. Vzniklo ministerstvo vyučování. Mnozí představitelé českého kulturního života se začali vyjadřovat i o problémech ve školství (např. Pavel Josef Šafařík prosazoval, aby se vyučovalo na obecných školách do 3. třídy v mateřském jazyce, Karel Havlíček poukázal na špatnou finanční stránku učitelstva atd.). O rok později došlo k další změně v názvu nejvyššího školního orgánu v monarchii. Ministerstvo vyučování se změnilo na ministerstvo duchovních záležitostí a vyučování. V tom samém roce byla ministerstvu předložena reforma středních škol s názvem *Nástin organizace gymnázií a reálek v Rakousku* (jeho konkrétní podobou v Kolíně se budu zabývat níže). Výsledky revoluce 1848 si vyžádaly změnu v oblasti školní správy. Stát byl nucen uzavřít s církví konkordát a rakouské školství přešlo pod církevní správu.³¹ V českých zemích došlo k velké změně v roce 1866, kdy došlo k zrovnoprávnění českého a německého jazyka na národních a středních školách. Nejdůležitější zákon, který upravoval základní školství v Rakousku byl vydán 14. května 1869. Tento zákon zavedl školu obecnou a měšťanskou, učitelské ústavy pro vzdělání učitelů obecných a měšťanských škol, osmiletou školní povinnost atd. V tomto období došlo také k vydání několika zákonů, které se týkaly gymnázií a reálných škol. Byly zakládány jako protipóly. Zatímco gymnázia se zaměřovala na humanitní předměty (tj. studium klasických jazyků), reálné školy měly ve svých učebních plánech převahu předmětů technického charakteru. Plnily tak částečně funkci odborných škol, které vznikaly až na přelomu 19. a 20. století. Později došlo k částečnému sloučení těchto typů škol a vzniklo tak reálné gymnázium (1. v Čechách v roce 1862 v Táboře). V 90. letech 19. století došlo také k otevření první dívčí střední školy v českých zemích (1890 první dívčí gymnázium Minerva v Praze), což následně vyvolalo otevření dalších typů dívčích škol. Jak jsem již zmínila výše na přelomu století došlo k zakládání odborných škol různého zaměření. Tyto školy byly často vydržovány průmyslovými podniky, které si tak „vychovaly“ nové zaměstnance.³²

³⁰ SOMR, Miroslav a kol.: *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: 1987, s. 153 – 158.

³¹ Tento stav trval až do roku 1868, kdy byl vydán říšský zákon, který upravoval pravomoci státu a církve ve školách. Stát měl na starosti správu a řízení školy, církvi zůstala jen organizace náboženského vyučování.

³² SOMR, s. 163 – 170.

V Kolíně změna nastala v roce 1776³³, kdy byla založena škola normální³⁴, a to rozšířením ze školy farní. Paralelně existovala ve městě ještě židovská německá škola. Na normální škole docházelo k problémům kvůli jazyku výuky. V roce 1793 byla tato škola nahrazena německou školou hlavní čítající 4 třídy, přičemž česky se vyučovalo jen ve třídě elementární. Množství přihlášených žáků způsobilo jednak rozšíření školní budovy, jednak otevření paralelních tříd. Prvním ředitelem se stal František Hennlich. V létě roku 1796 postihlo školu velké neštěstí: „...*Brzo na to zastihl školu jeden z nejsmutnějších dní; vznikl dne 24. července 1796 na kouřimském předměstí požár, při kterém shořela škola se vším zařízením...*“³⁵ Ihned se začalo se sbírkou na opravy, a tak byla školní budova brzy opět otevřena. Další změna přišla v roce 1819, kdy byla škola povýšena na krajskou hlavní školu, avšak jako v celé zemi, tak i v Kolíně panovaly ve školství velmi špatné poměry. Nedostatek financí způsobil snížení stavu učitelstva. Obyvatelé města nejevili zájem o situaci ve škole. Tento špatný stav neměl naštěstí dlouhého trvání. Dle vládního nařízení z roku 1849³⁶ byla 4. třída přeměněna na dvojtřídní reálku, která byla později rozšířena na trojtřídní. Zároveň byla postavena nová školní budova³⁷, do které se přestěhovala škola hlavní, rozdělená na dívčí a chlapeckou, a nižší reálka. Všechny tři školy spravoval jeden ředitel. Učitelé začali také přispívat nemajetným žákům na studia (vzniklo např. *Bratrstvo učitelů v Kolíně* pod vedením Františka Procházky). Další výrazná změna v chodu školy přišla v roce 1872. Osudy reálné školy jsou popsány níže. Dívky studovaly na nové měšťanské škole, která se spojila s pětitřídní dívčí obecnou školou. Chlapecká měšťanská škola byla otevřena až roku 1883. Počet žáků stále rostl, protože hospodářský rozvoj města přitahoval mnoho lidí, a tak došlo k dalšímu rozšíření škol.³⁸

³³ SCHNEIDER, s. 94; Vávra ve 2. díle svých dějin uvádí rok 1779 – VÁVRA, s. 322, stejně tak i *Prvá zpráva výroční reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně z roku 1881*, s. 4.

³⁴ Schneider blíže vysvětluje označení školy: „*V městech, kde byly dvě nebo tři třídy, byl jakýsi druh přechodný; tyto školy měšťské vybíraly si učitele i učivo podle osnov, vydaných pro školy normální a hlavní, a proto jim byl v širším slova smyslu dáván přívlastek škol normálních na rozdíl od škol triviálních.*“ In: SCHNEIDER, s. 95.

³⁵ *Prvá zpráva výroční reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně 1881*, s. 7.

³⁶ Stalo se tak bez souhlasu měšťské rady. Rozhodující slovo měla konsistoř.

³⁷ Postavena v roce 1859, v provozu od školního roku 1860 - 1861. Později zde sídlilo reálné gymnasium a dnes obchodní akademie.

³⁸ VÁVRA, s. 322, 324 – 325; LÁNSKÁ, Marie: *Vývoj školství v Kolíně*. in: *Město Kolín*, Kolín: 1927, s. 17 – 20.

4.1 Kolínské gymnázium

Dějiny tohoto ústavu jsou spojené s průmyslovým rozmachem v 70. letech 19. století. Dne 22. ledna 1871 byl na zasedání kolínského obecního zastupitelstva přijat návrh³⁹ na zřízení samostatné nižší reálné školy. Městská rada tento návrh odsouhlasila na svém zasedání 6. srpna 1872. Zřizovací listina pochází až ze 14. září 1872. V této listině, jejíž oficiální název je *Listina zřizovací pro samostatnou reální školu v Kolíně*, je obsaženo 19 organizačních článků. O měsíc později (25. října) byla potvrzena zemskou školní radou v Praze. Zajímavostí bylo, že tato škola byla založena jako reálná škola města Kolína, a tak podléhala finančně městské radě. Jako vyučovací jazyk byla zavedena čeština. Významnou pozici v ústavu měl katecheta, který kromě náboženství vyučoval i další předmět. Tuto pozici jako první získal P. Jan Evangelista Eybl⁴⁰, který vyučoval francouzštinu. Prvním ředitelem se stal velmi pokrokový Bartoloměj Pavlíček. Mezi prvními učiteli na reálce byl např. již zmíněný Josef Vávra⁴¹.

Otevření školy se setkala s nebývalým zájmem ze strany obyvatelstva. Přihlásilo se tolik dětí, že ředitel musel požádat městskou radu o souhlas s otevřením další třídy. Již od začátku učitelé bojovali s nedostatkem místa a pomůcek. Tyto problémy částečně řešily milodary od úspěšných průmyslníků města. Učitelé se angažovali i mimo školní budovu (např. přednášky pro Řemeslnickou besedu). Pro velký zájem byla v budově reálné školy zřízena večerní škola, na které také vyučovali zdejší pedagogové.

Školu ze začátku provázely velké nepříjemnosti – nevyhovující platy učitelů, kteří raději odcházeli „za lepším“, nedůvěryhodnost mladého sboru, problematický evangelický farář, který nechtěl klasifikovat studenty z náboženství aj. Začalo se uvažovat o změně městské nižší reálné školy v reálné gymnázium se 4 třídami, k čemuž nakonec došlo v srpnu 1876. Prvním ředitelem se stal Josef Čížek. Škola se ale stále potýkala s vnitřními problémy. To dokazuje například vystřídání 4 ředitelů za 6 let, množství předmětů, které vyučoval jeden učitel, špatné výsledky studentů (propadal každý čtvrtý žák). Dalším

³⁹ Návrh podán na sezení rady dne 15. listopadu 1870. in: Archiv města Kolín: *Radní protokoly 1864 – 1871*, s. 134, SOkA Kolín, bez inv. č.

⁴⁰ O obsazení místa katechety na zdejší reálce jednala městská rada dne 27. září 1872. In: Archiv města Kolín: *Zápisy městské rady 1871 – 1878*, uloženy v SOkA Kolín, bez inv. č.

⁴¹ Po odchodu ředitele Pavlíčka se stal prozatímním ředitelem školy pro šk. rok 1874 – 1875.

problémem byl vysoký počet chudých studentů. Vznikl podporovací spolek *Malice chudých žáků*, který se snažil řešit tento nepříznivý stav.⁴²

Přesto se počet studentů dále zvyšoval, a tak se objevil požadavek na rozšíření gymnázia⁴³ (vyšší státní gymnasium). Na jaře 1879 poslala rada města a obecní zastupitelstvo dvě žádosti na ministerstvo kultu a vyučování do Vídně. Bez úspěchu. Začala doba dlouhých jednání a návrhů (např. financovat gymnázium z prostředků města a kolínského okresu). Na konci srpna 1879 se sešlo okresní zastupitelstvo k hlasování o rozšíření kolínského gymnázia. O týden později byl na schůzi městské rady potvrzen návrh na zřízení čtyř vyšších tříd gymnázia. Konečná smlouva mezi městem a okresem byla podepsána 9. května 1880. Bylo však nutné získat souhlas státních úřadů, což měli zaříditi říšští poslanci Hubert Veselý a Čeněk Hevera. Podařilo se jim přesvědčit neústupného ministerského radu Kriescheka, i když museli státní pokladně přislíbit nemalý příspěvek. Stát zatím nepřevzal gymnázium do správy, ale poskytl mu subvenci. Škola byla dokonce rozšířena o jednu třídu, a mohla tak konkurovat nově vznikajícím gymnáziím v okolních městech jako byla Kutná Hora, Čáslav ad. O stavu školy se mohl přesvědčit i císař František Josef I., který při svých cestách po Čechách navštívil Kolín (1. a 7. června 1880)⁴⁴ a dal si předvolat ředitele gymnázia. Po dvou letech ale začal počet studentů klesat. Stálo za tím několik různých faktorů (špatné prosazování absolventů; neúroda, která zapříčinila nedostatek financí na studia dětí). Jistou úlevu přinesla informace, že od 1. září 1884 přebírá správu kolínského gymnázia stát. Z reálného gymnázia se stalo státní gymnázium.⁴⁵

Státní gymnázium mělo od školního roku 1885 – 6 nový název – Císařské královské české reálné a vyšší gymnasium v Kolíně. Ředitelem zůstal Adam Fleischmann⁴⁶. Nová správa se ihned projevila v určitém uvolnění finanční situace. Klesla např. výše školného. V tomto školním roce (24. – 26. května) gymnázium hostilo účastníky III. sjezdu východočeských profesů středních škol, kterého se účastnila celá řada významných osobností (mj. Jan Gebauer). Na programu byla i přednáška o nové české univerzitě, která se setkala s velkým ohlasem. S přednáškou o českých učebnicích dějin starověku vystoupil zdejší pedagog Justin V. Prášek.

⁴² *100 let kolínského gymnasia*, s. 10 – 18.

⁴³ Městská rada a poslanec Čeněk Hevera na toto téma napsal obsáhlý článek do časopisu *Koruna Česká*.

⁴⁴ *Prvá zpráva výroční reálního a vyššího gymnasia obecného v Kolíně za školní rok 1881*, s. 19.

⁴⁵ *100 let kolínského gymnasia*, s. 18 – 23.

⁴⁶ Nebyl to moc schopný ředitel. Často měl spory se svými podřízenými. Byl nerozhodný a veskrze císařův člověk.

Počet žáků a profesorů kolínského gymnázia v průběhu dalších let stále rostl. V roce 1890 se poprvé slavil Svátek práce. Na kolínském náměstí se při této příležitosti shromáždilo množství lidí, mezi kterými byli i studenti gymnázia. Zúčastnění dělníci demonstrovali za všeobecné volební právo a osmihodinovou pracovní dobu. Nakonec byli rozehnáni. Několik účastníků však neuteklo trestu. Mezi nimi byl i student gymnázia, který byl potrestán šestihodinovým školním vězením (tj. karcerem). To však nemohlo zabránit vzrůstajícímu zájmu o politické dění v řadách studentů. Ředitel se je marně snažil usměrnit dalším udělováním školních trestů. Aby uklidnil situaci, uspořádal akademii k oslavám 60. narozenin císaře. V roce 1891 se všichni studenti vydali na průmyslovou výstavu do Prahy, kde průmyslové společnosti z celé země předváděly své výrobky a zařízení. V témže roce také došlo ke změně ředitele. František Sobek vzal řízení nad školou pevně do rukou. Požadoval především přísnou kázeň a dokonalé chování žáků. V době jeho vedení mělo dojít k 300. výročí narození Jana Amose Komenského, avšak ministr zakázal pořádání oslav a rozhodl, že se budou slavit svátky a narozeniny⁴⁷ členů císařské rodiny. Sobek ve své funkci vydržel jen 2 roky. Vystřídal jej Josef Grimm, který musel čelit „trapnému incidentu“. 27. května 1898 byl v blízké Křečhoři slavnostně odhalen památník, který připomínal vítěznou bitvu vojsk Marie Terezie proti Prusům. Účastnili se i významní členové panovnické rodiny (arcivévoda Otto). Právě jeho však nepoznali studenti kolínského gymnázia a nevyjádřili mu požadovanou úctu. Tento incident přijel do města vyšetřovat i školní inspektor. Ředitel Grim zachraňoval reputaci svého ústavu v září následujícího roku, když s několika profesory a studenty vítal císaře Franze Josefa I., který se vracel z vojenských manévřů v České Lípě. Mocnář byl spokojen a problém zažehnán.⁴⁸

⁴⁷ O těchto událostech bohatě informoval místní tisk. Po atentátu na císařovnu Alžbětu přibyla další povinnost účastnit se smutečních slavností. Po letech se z nich stala stereotypní záležitost.

⁴⁸ *100 let kolínského gymnasia*, s. 23 – 27; PALÁN, Otakar: *Dějiny reálného gymnasia kolínského*. Kolín: 1933, s. 1 – 4.

4.2 Obchodní akademie

Obchodní akademie v Kolíně prošla za léta svého trvání také celou řadou změn. Historie tohoto ústavu se začala psát v 90. letech 19. století. V Čechách bylo do té doby jen velmi málo odborných škol specializujících se na obchodní vzdělání (1872 Obchodní akademie v Praze, 1882 OA v Chrudimi, 1886 Vyšší obchodní škola v Plzni, 1894 Obchodní škola městská v Mělníku). Tento počet byl však povážlivě malý, vezmu-li v potaz hospodářský rozmach naší země. Na Moravě a ve Slezsku byla situace ještě horší. Do roku 1895 zde poskytovala obchodní vzdělání jen jediná škola v Přerově. Kolínská samostatná pokračovací obchodní škola byla otevřena díky obchodnímu gremiu. O založení školy stál kolínský obchodník Antonín Sládek, který přednesl návrh na valné hromadě grémia v roce 1893. Tento návrh byl jednomyslně přijat, ale žádné další kroky nebyly učiněny. Teprve o rok později při další valné hromadě se daly věci konečně do pohybu, a to zásluhou mladších členů. V gremiu byl ustaven školní výbor, jehož členové jednak zjišťovali počet možných budoucích studentů, jednak připravovali statuty, osnovy a školní řád. Bylo nutné získat souhlas s otevřením školy od c. k. ministerstva kultu a vyučování. Žádost byla podána 23. června 1894. Dalším úkolem školního výboru bylo získat finance na běh školy. V tomto případě žádosti putovaly k příslušným pracovníkům v úřadech státu, kolínského okresu, městské rady, kolínským průmyslových závodů ad. Výbor se dočkal převážně kladných reakcí. Díky příspěvkům se ale také proměnilo složení školního výboru, do kterého nyní zasedli i zástupci přispěvatelů.⁴⁹ Gremium navíc oslovilo ředitele kolínského c. k. reálného vyššího gymnasia, aby se stal také ředitelem nové obchodní školy (tím by se zajistilo i místo výuky). Dále se ještě na několika schůzích dokončovaly úřední záležitosti, které se týkaly budoucích vyučujících a rozvrhu. C.k. místodržitelství vydalo povolení k otevření školy. Zároveň došlo ke změně na postu správce školy. Ředitele J. Grimma nahradil Jakub Všetečka. Úřední záležitosti školy zajišťovalo zvláštní kuratorium, kde zasedali členové grémia, přispěvatelé, ředitel školy a zástupce pedagogického sboru. Ke slavnostnímu otevření školy⁵⁰ došlo 15. října 1894.⁵¹ Událost se odehrála v budově gymnasia za účasti významných hostů (např. c. k. inspektor

⁴⁹ Zasedali zde zástupci Občanské záložny v Kolíně, Úvěrní banky v Kolíně, Obchodní a živnostenské komory v Praze,...

⁵⁰ Pokračovací škola obchodní byla rozdělena na 2 ročníky, přičemž v každém se vyučoval 8 hodin týdně.

⁵¹ *První výroční zpráva pokračovací obchodní školy v Kolíně 1895*, s. 10.

obchodního vyučování). Řeč přednesl člen gremia Miloslav Kadeřávek, ředitel školy, inspektor, zástupce kolínské obce Čeněk Hevera. K oficiálnímu založení školy došlo až 26. března 1895, kdy byly schváleny opravené statuty.⁵²

Během dalšího roku se zapsalo 55 studentů. První problémy se projeví mimo školu. Zaměstnavatelé totiž neposílali studenty do školy v určenou dobu (odstrašujícím příkladem může být např. student pracující v obchodu se smíšeným zbožím, který za celé pololetí navštívil školu jen čtyřikrát!), i když jim škola vyšla vstříc upravením školního rozvrhu, aby v zaměstnání zůstali alespoň někteří učni. Další napomenutí na sebe nedala dlouho čekat.⁵³

Školní rok 1896 – 7 opět poznamenal problém s docházkou studentů. Tentokrát bylo absencí o trochu více než v předcházejícím roce. Školní výbor sice znovu poslal zaměstnavatelům napomenutí, ale ti na tyto výzvy téměř nereagovali. Nízká docházka způsobila, že studenti museli do školy docházet i v neděli odpoledne, což nebylo ideální. S tímto problémem se škola potýkala ještě několik let. V tomto roce také studenti navštívili kolínskou továrnu na výrobu kávy, která byla otevřena před dvěma lety. Zde je provedl a poskytl jim výklad sám ředitel továrny.⁵⁴

K podstatné události došlo v roce 1897, kdy se pokračovací škola obchodní změnila na Obchodní školu gremia v Kolíně⁵⁵. Rozšířil se i počet tříd. K pokračovací škole přibyla dvouletá obchodní škola pro jinochy s přípravkou a dále speciální kurzy z odborných oborů.⁵⁶

⁵² detto, s. 3 – 12.

⁵³ *Druhá výroční zpráva pokračovací obchodní školy v Kolíně za školní rok 1895 – 6*, s. 3- 4.

⁵⁴ *Třetí výroční zpráva pokračovací školy obchodní v Kolíně za školní rok 1896 – 7*, s. 3- 4.

⁵⁵ Ministerstvo kultury a vyučování schválilo tuto změnu dne 23. srpna 1897.

⁵⁶ *Organizační statut, učební osnova a disciplinární řád obchodní školy gremia v Kolíně*, 1897, s. 6.

5. Vybraní učitelé z období 1848 – 1900

O některých učitelích, kteří patří do tohoto období, jsem se již zmínila výše. Dříve než přistoupím k vybraným učitelům, chtěla bych připomenout několik zajímavých učitelů, kteří působili na Kolínsku a přispěli nějakým způsobem k jeho proslavení. Ve své práci se jimi však dále zabývat nebudu.

Josef Vávra učil na kolínském gymnáziu v letech 1872 – 1875. Jeho přínos městu Kolínu představují dvoudílné *Dějiny královského města Kolína nad Labem* (1888). František Kmoch, známý kapelník a skladatel⁵⁷, zastával od roku 1878 pozici učitele zpěvu na kolínském reálném gymnasiu a také hrál na varhany při školních mších. Současně také vedl Městskou hudbu Františka Kmocha v Kolíně (1871 – 1912), se kterou se proslavil v Evropě a dalších částech světa. Ke známým českým spisovatelům zaměřeným převážně na tvorbu pro děti patřil i František Procházka, známý spíše pod pseudonymem Franta Župan. Žil v Kolíně přes 27 let a právě zde napsal své nejznámější dílo *Pepánek nezdara* (1888). Na kolínském gymnáziu učil mezi lety 1901 – 1917 zeměpis, dějepis a německý jazyk.⁵⁸

⁵⁷ Na jeho počest se v Kolíně koná od roku 1962 festival dechové hudby Kmochův Kolín, kterého se účastní kapely z České republiky a dalších evropských zemí.

⁵⁸ *100 let kolínského gymnasia*, s. 51.

5.1 František Krsek (1854 – 1928, v Kolíně 1880 - 1898)

František Krsek, syn maloměstského živnostníka, se narodil 16. září 1854 ve Vamberku. Studoval na gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou, odkud pak odešel na pražskou univerzitu (1874 – 1877), na které se věnoval studiu klasické filologie. Doktorát získal v roce 1884 (disertační práce na téma *Démosthenes a jeho sloh řečnický*). Ve školství začal na pozici suplenta na gymnáziích v Hradci Králové (1877 – 1879) a Litomyšli (1879 – 1880). Jeho dalším působištěm se na dlouhá léta stalo kolínské gymnázium (1880 – 1898). Zde dostal povolání od c.k. ministra kultu a vyučování k práci v jeho úřadu ve Vídni. Krsek dostal dovolenou a odebral se do Vídně, kde působil mezi lety 1898 – 1900. Po návratu přestoupil na Akademické gymnázium v Praze, kde zastával pozici ředitele. Od roku 1901 působil jako zemský školní inspektor v Praze. V roce 1914 byl jmenován dopisovacím členem České akademie (také byl členem III. třídy Č. a.). Po vzniku republiky byl však nařčen „z rakouské korektnosti“ a velmi brzo penzionován (1920)⁵⁹. Později mu bylo místo opět nabídnuto, ale on jej nepřijal. Vrátil se zpět na Kolínsko – žil ve vsi Konárovice, vzdálené přibližně 6 km od města. Potěšit ho mohlo jmenování čestným členem *Jednoty českých filologů*, ke kterému došlo v roce 1924. Zemřel v Praze o čtyři roky později (10. 3. 1928).

Krsek se věnoval hlavně klasické filologii. Pro své studenty opatřoval latinské a řecké spisy významných autorů (Cicero, Platón, Sallustius) českými úvody a komentáři. Vydal tak například *M. T. Cicero: Řeč pro návrh Maniliův* (1892), *Platón: Obrana Sokratova* (1893). Dále se zabýval i řeckými příslovími a pořekadly, která zpracoval do podoby blízké slovníku. Tato hesla vycházela v *Listech filologických*, ale část z nich

⁵⁹ Po dvou letech se dočkal omluvy od *Ústředního spolku československých profesorů*, ale celá záležitost tím neskončila. „Boj“ o jeho čest probíhal ještě v roce 1930 na stránkách několika českých periodik (např. *Lidové noviny* ze dne 13. dubna 1930, *Národní listy* ze dne 15. dubna 1930 a 6. května 1930).

publikoval i ve výročních zprávách kolínského gymnázia⁶⁰. Věnoval se také novořečtině, přičemž jeho překlady novořeckých národních zpěvů zůstaly pouze v rukopise. Neméně zajímavá je jeho odborná kritika prací o antickém starověku. Zajímavostí je, že jeho kritice⁶¹ čelil i kolega z kolínského gymnázia Justin Václav Prášek. Svě odborné články o antické literatuře uspořádal do výboru *Kulturně etické vztahy v zrcadle poesie antické* (1924). Dalším okruhem jeho odborného zájmu byly překlady básnických a dramatických děl z moderní anglické a ruské⁶² literatury (díla G. G. Byrona, H. G. Longfellowa, T. Moorea, A. K. Tolstého, A. V. Kolcova aj.). Část překladů opět zůstala pouze v rukopisech.⁶³

František Krsek byl jmenován skutečným učitelem na kolínském gymnáziu dne 8. září 1880. Potvrzen byl přesně o měsíc později⁶⁴. Vyučoval latinu, řečtinu a český jazyk. Vedl žákovskou knihovnu a byl členem výboru *Spolku pro podporu chudých studujících*.⁶⁵ později jednatelem *Podporovacího spolku gymnasijsního*.⁶⁶ František Krsek byl zprvu bez politického vyhranění, avšak za pobytu v Kolíně se názorově přiklonil k realistické straně a přátelil se s některými jejími členy. Tento příklon zřejmě souvisí se setkáním s Tomášem Garrigue Masarykem, ke kterému došlo v roce 1891 v jednom kolínském hostinci: „(...) *Tu se stalo něco neobyčejného. Naše společnost, k níž náleželi mimo nás profesory také mnozí jiní inteligenti různých povolání, tvořila vždycky svůj vlastní kroužek a scházívala se večer v hostinci, kde měla svou uzavřenou místnost, kterou v městě přezdívali Olympem. Jednoho večera v době pilných příprav pro říšské volby roku 1891 byli jsme zase, jako obyčejně, shromážděni ve své uzavřené místnosti; a tu se v ní mezi námi najednou z čista jasna objevil – příjev mezi nás za zvláštním účelem – profesor Masaryk. ...Celá společnost octla se bezděčně pod mocným vlivem podmanivé osobnosti Masarykovy.* (...)“⁶⁷ Po roce 1918 si oblíbil program národně demokratické strany.⁶⁸

Již jsem se zmínila výše, že si ministr vyžádal profesora Krska dočasně pro svůj úřad ve Vídni. Musel se však uvolnit ze svého stávajícího zaměstnání. Vynesením c. k.

⁶⁰ Šlo o výroční zprávy z let 1896 – 1898.

⁶¹ Kritika in: *Listy filologické*. roč. 18, 1891, s. 104 – 133. (Fr. Krsek pod pseudonymem J. Novotný)

⁶² S ruským prostředím se seznámil při dvou cestách do Ruska (1896 za bratrem (také profesor) do Charkova – ve 20. letech 20. století do Voroněže).

⁶³ FORST, Vladimír a kol: *Lexikon české literatury*, 2. díl/II., Praha: 1993, s. 1003 – 1004; nekrolog in: *Národní listy*, 11. března 1928.

⁶⁴ *Prvá zpráva výroční reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně za školní rok 1881*, s. 23.

⁶⁵ *Zpráva reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně za školní rok 1884*, s. 42.

⁶⁶ *Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1887*, s. 24.

⁶⁷ KRSEK, František: *Profesor Masaryk v Kolíně*. In: *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*. Kolín: 1922, s. 29 – 30.

⁶⁸ Článek in: *Hlas demokracie* ze 17. března 1928 (autor Krouza).

ministra kultu a vyučování ze dne 5. září 1898⁶⁹ mu tak byla na kolínském gymnáziu udělena dovolená. Ve Vídni pak působil necelé 2 roky, ale na kolínské gymnázium se již nevrátil. Dne 24. července 1900 byl jmenován ředitelem c.k. akademického gymnasia v Praze.⁷⁰

5.2 Justin Václav Prášek (1853 – 1924, v Kolíně 1884 – 1899)

Narodil se 7. srpna 1853 v Brandýse nad Labem do rodiny kamenického mistra. Absolvoval Akademické gymnázium v Praze na Starém Městě (1864 – 1871). Zde založil školní časopis *Polaban*. Po maturitě nastoupil na filozofickou fakultu, kde studoval v letech 1871 – 1874 historii (starší české dějiny a filologické obory). V roce 1882 obhájil práci *Dějiny východních Arijcův a vzdělaných národů severoafrických až po vznik veleříše perské* a získal doktorát. Stal se jedním z prvních doktorů promovaných na pražské univerzitě. Neúspěšně se pokoušel o získání titulu soukromého docenta staroegyptských

a staroasijských dějin (1884 a 1885).

Učitelskou dráhu zahájil v pozici suplujícího učitele⁷¹ na Vyšší reálné škole v Pardubicích (1874 – 1875). Dalšími působišti byly: Vyšší reálné gymnasium v Klatovech (1875 – 1884), Kolíně (1884 – 1899) a Státní česká reálka v Praze na Starém Městě (1899 – 1906). Na těchto školách vyučoval dějepis a zeměpis. V roce 1901 se naposledy pokoušel o habilitaci na soukromého docenta starých, starověkých, východních a klasických dějin, ale opět nebyl úspěšný. Do penze odešel v roce 1906, ale ještě se na chvíli do školství vrátil v roce 1912, kdy suploval na Československé obchodní

⁶⁹ Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1899, s. 27.

⁷⁰ Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1901, s. 26. Toto rozhodnutí bylo o měsíc později doplněno ještě o potvrzení z ministerstva kultu a vyučování.

⁷¹ Profesorský titul obdržel v roce 1878.

akademii v Praze. Zemřel 23. prosince 1924 v Klánovicích u Prahy, ale pohřben byl v rodném Brandýse. Město uctilo jeho památku založením vlastivědného spolku.

Ze začátku se věnoval historii českých zemí – zejména topografii (např. *Okres Brandejský n. L.*, 1874; *Děje gymnázia klatovského*, 1877, *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště*, 1878; *Politický okres klatovský*, 1880; třídílná kniha *Brandejs – město, panství i okres*, 1908, 1910 a 1913). Po nějaké době se však naplno přeměřoval na studium orientalistiky (učil se asyrsky, persky a klínové písmo). Byl také jedním ze zakladatelů a propagátorů tohoto oborů u nás. V Kolíně učil našeho nejznámějšího orientalistu Bedřicha Hrozného. Byl členem mnoha orientalistických společností u nás i v zahraničí, dopisoval si s vědci (např. s J. V. Píčem, známým zastáncem *Rukopisů*). Jeho první větší orientalistická práce *Kambýses a podání starověké* (1885) však nebylo přijato kladně v českých vědeckých kruzích. Uznání získal teprve za druhé dílo *Medien und das Haus des Kyaxares* (1890), které vydal v Německu. Zde také navázal styky s odbornými časopisy, do kterých přispíval svými články. Psal také do *Časopisu českého muzea, Osvěty, Listů filologických* ad. Vytvořil také některá hesla v *Ottově slovníku naučném*. V letech 1893 a 1894 pobýval nějaký čas v Mnichově, kde studoval na tamní univerzitě. V roce 1896 si znalosti rozšířil v berlínské univerzitě. Vykonal dvě velké studijní cesty – roku 1886 se vydal přes Cařihrad do Athén a v roce 1900 cestoval po Itálii a Římě. Získané informace opět zpracoval do článků, které vycházely ve vědeckých časopisech u nás i v zahraničí. Od roku 1892 byl dopisujícím členem Královské české společnosti nauk⁷² a od roku 1895 člen sboru Matice české. Po smrti Josefa Svátka pokračoval v *Dějínách Čech a Moravy nové doby*, pro které vypracoval vládu Josefa II. a období národního obrození. Nejvíce ceněným Práškovým dílem zůstává *Geschichte der Meder und Perser bis zur makedonischen Eroberung* (1906 – 1910). Jiné jeho práce (zejména o řeckých dějinách) však byly podrobeny kritice, a to zejména kvůli popularizaci jiných myšlenek a nepřesnostem. Proti němu vystupovala i mladá generace historiků z okruhu Jaroslava Golla⁷³

Práškovo přímé působení na Kolínsku je ohraničeno léty 1884 až 1899. Tato doba je také považována za jeho nejúspěšnější tvůrčí období. Prášek přišel do Kolína z klatovského gymnázia, kam místo něj odešel kolínský gymnaziální učitel Jaroslav Petr⁷⁴.

⁷² Stalo se tak na přímluvu starší generace historiků.

⁷³ *Ottův slovník naučný*, 20. díl. Praha: 1903, s. 542 – 3; *Ottův slovník naučný nové doby*, Praha: 1938, s. 71; *Lexikon české literatury*, 3. díl/II., s. 1056 – 1057.

⁷⁴ *Úřední dopis J. V. Práškově od ředitele kolínského vyššího reálného gymnasia Adama Fleischmanna ze dne 21. září 1884*, ve kterém je blíže popsána ona výměna; fotokopie uložená v kartotéce LUSK, RMK.

Na svůj příchod a pobyt vzpomíná takto: „(...) 17. září (1884, pozn. autora) přijel jsem před polednem do Kolína, kdež jsem ihned navštívil ředitele Fleischmanna....Pobyt můj v Kolíně trval do 22. srpna 1899, bezmála patnáct let, ale pro mne byl rozhodující. Nebudu široko vysvětlovati, jak se nám, z tichých a odlehlých Klatov příšlým, zamlouval hlučný sice, ale seriósní, za prací tíhnoucí život v Kolíně, jak vítaným nám byl styk s vynikajícími osobnostmi, které tehdy stály v popředí veřejného života, jak v městě, tak na venkově, jak v mysl mou působila blízkost staroslavné Kutné Hory, Čáslavě, Poděbrad, Nymburka, Kouřimě, Lipan! Co tu popudů, co vzpomínek.“⁷⁵ Na gymnáziu působil od 18. září 1884. Učil v několika ročnících dějepisu a zeměpisu a v některých letech i německý jazyk. Měl také na starost zeměpisu a numismatické sbírky. Brzy se stal členem různých kolínských spolků. Do *Řemeslnické besedy* vstoupil dne 17. listopadu 1884.⁷⁶ Byl také členem *Spolku pro postavení řemeslnického domu v Kolíně*. Jako jednatel tělocvičného spolku *Sokol*⁷⁷ vystupoval v letech 1910, 1912, 1913, 1914 a 1916. Přispíval i do *Spolku pro podporování chudých studujících* (penězi i veřejnou činností). Účastnil se veřejných přednášek, které pořádal tento spolek (např. 15. března 1885⁷⁸ vystoupil s přednáškou *Ze zašlých světů Ninive a Babylon*). 6. června 1886⁷⁹ byl za svou učitelskou činnost spolu s několika dalšími kolegy oceněn pochvalným dekretem.

Již jsem uvedla, že Prášek absolvoval dvě velké zahraniční studijní cesty. Jednu z nich absolvoval právě v období, kdy vyučoval na kolínském gymnáziu. Podnikl ji od 6. července do 22. září 1886⁸⁰, a jeho hlavním cílem byly Athény. Dále navštívil Salamis, Marathón, Delfy, Thermopyly a další historicky významná místa. Informace, které zde získal, pak publikoval nejen v odborných vědeckých časopisech, ale i výročních zprávách kolínského gymnázia⁸¹.

Často vystupoval jako řečník při různých událostech a výročích (23. února 1895⁸² přiblížil svým studentům činy nedávno zesnulého polního maršálka a arcivévody

⁷⁵ PRÁŠEK, Justin Václav: *Jak jsem přišel do Kolína*. In: *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*. Kolín: 1922, s. 28 – 29.

⁷⁶ *Řemeslnická beseda Kolín*, SOKA Kolín, fond SP I/1, inv. č. 2.

⁷⁷ *Okresní úřad Kolín – Spolkový katastr*, SOKA Kolín, inv. č. 120.

⁷⁸ *Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1885*, s. 37.

⁷⁹ *Úřední dopis J. V. Práškovu od ředitele kolínského vyššího reálného gymnasia Adama Fleischmanna ze dne 10. června 1886*.

⁸⁰ *Úřední dopis J. V. Práška c. k. ministeriu kultu a vyučování ze dne 8. prosince 1885*; fotokopie uložená v kartotéce LUSK, RMK; popisuje zde dlouhou a precizní přípravu na studijní cestu, žádá o udělení dovolené a o peněžní podporu. Dovolena mu byla udělena výnosem ministra ze dne 3. března 1886.

⁸¹ PRÁŠEK, Justin Václav: *Solon a Damias – Novější Aristotelé přispěvky k dějinám athénskému vývoje ústavního*. In: *Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1887*, s. 1 – 22.

⁸² *Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1895*, s. 46.

Albrechta; 14. června 1898⁸³ přednášel o Františku Palackém, který by se ten den dožil 100. narozenin; 2. prosince 1898⁸⁴ slavnostní řeč při oslavě padesáti let vlády císaře Františka Josefa I.).

Dne 27. června 1899 bylo profesoru Práškoví uděleno místo na státní české reálce na Starém Městě v Praze.⁸⁵

5.3 Jan Šafránek (1852 – 1924, v Kolíně 1876 – 1889)

Dne 5. května 1852 se v Táboře narodil Jan Šafránek. Středoškolská studia absolvoval na místním gymnáziu. Mezi lety 1870 – 1873 studoval klasickou filologii na pražské univerzitě. Ve školství začínal jako suplent na táborském gymnáziu (1873 – 1876). Poté nastoupil na kolínské gymnázium, kde již zastával pozici profesora (1876 – 1889). Zastával také úřednické funkce. Od roku 1889 do 1891 byl okresním školním inspektorem na Hlinsku, Chrudimsku a Nasavrcku. Zřejmě se osvědčil, neboť v letech 1891 – 1899 působil jako úředník při zemské školní radě. Po celou dobu „úřednické kariéry“ měl na kolínském gymnáziu trvalou dovolenou. Od 3. července 1897 byl přidělen na Státní české gymnasium v Praze v Žitné ulici, avšak místo u zemské rady mu nadále zůstalo. V roce 1899 získal místo ředitele Reálného gymnasia v Praze (Křemencova ulice), kde setrval až do roku 1922. Zemřel o dva roky později – 29. prosince 1924 v Praze.⁸⁶

V literárním světě začal působit od roku 1871, kdy se jeho články, které se týkaly literatury a jihoslovanských národů, objevily v časopisech *Květy*, *Světlozor* aj. Ve svých pracích a studiích se zabýval tématy spojenými s klasickou filologií (*Srovnání listův a řečí M. Tullia Cicerona s jinými prameny dějin římských z let 59 – 43 př. Kr.*, 1885; *Příběhy Odysseovy*, 1887; *Sókratés a sofisté*, 1887 ad.) a českou literaturou (*Básnická činnost J. P. Koubka*, 1880; *K. Vinařický*⁸⁷, 1884; *Matouš Hosijs Vysokomytýský*, 1890 ...). Těžiště jeho práce se však nachází ve sběru a třídění informací o dějinách školství v českých zemích (*Vývoj soustavy obecného školství v království Českém od roku 1769 – 1895*, 1897; *Za českou osvětu*, 1898 ...). Jeho studie o českém školství se také objevily v různých výročních sbornících (např. *O Josefinském popise obecných škol v království Českém* ve Sborníku Královské české společnosti nauk, 1902). Méně rozsáhlé články publikoval

⁸³ Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1898, s. 43.

⁸⁴ Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1899, s. 4 – 8.

⁸⁵ Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1900, s. 26.

⁸⁶ Věstník československých profesorů, roč. 32., 1924 – 25, č. 92, 15. 1. 1925, s. 138 – 140.

⁸⁷ Vydal také jeho korespondenci. (IV. díl vydán posmrtně 1925).

i v *Listech filologických, Věstníku Ústředního spolku českých proffesorův* ad. Velmi se zajímal i o reformu na středních školách. Na toto téma sepsal několik článků, které vyšly v již zmíněném *Věstníku*, ale také ve Výročních zprávách reálného gymnasia v Křemencově ulici, nebo *Osvětě (O reformě středního školství v republice Československé, 1921)*. Výsledek jeho zájmu o české školství představuje dvousvazkové dílo *Školy české, obraz jejich vývoje a osudů* (1913, 1918).⁸⁸

Šafránkův odchod do penze (1923) však neznamenal odchod z veřejného života. Dál psal do odborných časopisů a zastával pozici místopředsedy Československého Pedagogického ústavu J. A. Komenského, kde mohl využít svých znalostí.⁸⁹

V publikaci *100 let kolínského gymnasia* se o něm píše: „Šafránek byl výborný a svědomitý učitel s otcovským vztahem k žákům, na jejichž straně často stál i proti sboru.“⁹⁰ Šafránek byl zvolen za skutečného učitele kolínského gymnázia 15. září 1876⁹¹. Za dobu svého působení zde učil český jazyk, německý jazyk, latinu, řečtinu, dějepis a zeměpis. Byl prvním učitelem, který na zdejším ústavu učil klasickou filologii. Po určitou dobu vedl profesorskou knihovnu. Z jeho podnětu byl při škole zřízen *Podporovací spolek Matice chudých žáků*. Vypracoval spolkové stanovy a působil zde jako jednatel. Spolek pořádal i přednášky, při kterých bylo vybíráno vstupné. Jeho učitelské místo jej přivedlo i do odboru *Ústřední Matice školské*. Během svého působení na kolínském gymnáziu napsal řadu prací, které jsem již částečně uvedla výše. Zmíním ještě například *Obrazy z dějin národů starověkých* (1880), *Zpěvy lidu srbského* (1881), *O pohřebišti a podobě kněze Prokopa Velikého* (1881) ad. Jeho články se objevily i ve výročních zprávách (*Srovnání listův a řečí M. Tullia Cicerona s jinými prameny dějin římských z let 59 – 43 př. Kr., 1885*⁹² a *Matouš Hosius Vysokomýtský, 1890*⁹³). Šafránek se projevoval i ve veřejném životě města. Založil literární spolek *Klub literární v Kolíně*, jehož činnost se pak prezentovala v pracích *O literární produkci*, které vycházely v letech 1878 – 1882. Zároveň byl spoluzakladatelem *Literární jednoty kolínské* (1879). S dalšími členy této jednoty navštěvoval obce na Kolínsku a pořádal osvětové přednášky. Spolu s kolínským děkanem Janem Svobodou se zasadil o ochranu a zachování chrámu sv.

⁸⁸ KUTNAR, František: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II*. Praha: 1978, s. 164.

⁸⁹ *Ottův slovník naučný*, 24. díl, Praha: 1906, s. 542; *Věstník československých profesorů*, roč. 32., 1924 – 25, č. 92, 15. 1. 1925, s. 138 – 140. *Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky. Díl VI.*, Praha: 1940, s. 679

⁹⁰ *100 let kolínského gymnasia*, Kolín: 1972, s. 24.

⁹¹ Definitivně ustanoven a jmenován profesorem 2. prosince 1879. In: *Prvá zpráva výroční reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně 1881*, s. 22.

⁹² *Zpráva c.k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1885*, s. 1 – 28.

⁹³ *Zpráva c.k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1890*, s. 20 – 32.

Bartoloměje.⁹⁴ Z veřejných vystoupení Šafránka uvedu např. přednášku *O ženách římských ve starém věku* z 2. prosince 1877⁹⁵. Přednášel ale také v kolínském Řemeslnické besedě (1880 o večeru Jana Kolára; 1882 o večeru Máchově, ...).⁹⁶ Jeho řečnické schopnosti se uplatnily při různých slavnostních projevech, které přednesl v Kolíně, Českém Brodě, Kouřimi (ale také Benešově, Chrudimi aj.).

Šafránek učil v Kolíně až do konce 1. pololetí v roce 1889.⁹⁷ Ministerským výnosem z 29. ledna 1889 byl uvolněn z pozice profesora kolínského gymnázia a nastoupil do úřadu školního inspektora. Ve výročních zprávách jeho jméno nadále zůstalo s poznámkou, že vykonává úřad školního inspektora a v roce 1891 se poznámka změnila na přidělení k c.k. zemské školní radě. Od roku 1894⁹⁸ se ve zprávách uvádělo, že má na ústavě trvalou dovolenou. Ve spojitosti s kolínským gymnáziem je jeho jméno naposledy uvedeno v roce 1898⁹⁹, kdy vystoupil z pedagogického sboru, neboť mu ministr kultu a vyučování udělil místo učitele na státním českém gymnasiu v Praze v Žitné ulici. Své vzpomínky na město a zdejší působení později vydal v knize *Vzpomínky na Kolín* (1924).

⁹⁴ ŠAFRÁNEK, Jan: *Trojlistek vzpomínek*. In: *Půl století střední školy v Kolíně 1877 – 1922*. Kolín: 1922, s. 15 – 19.

⁹⁵ *Prvá zpráva výroční reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně 1881*, s. 16.

⁹⁶ *Věstník československých profesorů*, s. 138.

⁹⁷ *Zpráva c.k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1889*, s. 35 – 36.

⁹⁸ *Zpráva c.k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1894*, s. 20.

⁹⁹ *Zpráva c.k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1898*, s. 26.

6. Kolín v letech 1900 – 1918

V prvních letech 20. století se průmyslový rozvoj přesunul z centrálního Kolína do části za řekou Labe, tzv. Zálabí. Byly zde postaveny velké průmyslové závody (1900 továrna na vozy FRAM – později Tatra; 1901 rafinérie minerálních olejů). Průmysl se ale rozvíjel i nadále v již průmyslových oblastech Kolína (1907 továrna na cukrovinky Kolinea, závod Akciové společnosti pro zpracování draselnatých louhů – „Draslovka“). Díky Františku Křížíkovi město získalo parní elektrárnu (1911). Znamé byly také kolínské cihelny, které produkovaly kvalitní stavební materiál. Průmyslový rozvoj se také projevil v elektrifikaci města. Počet obyvatel města i nadále rostl, přesto bylo mezi zaměstnanci průmyslových závodů mnoho lidí z okolních vesnic a měst. Kolín se tak stal spádovou oblastí. S dalším rozvojem průmyslu úzce souvisí i vznik dělnických hnutí. Pracovní podmínky nebyly ani v této době příliš ideální, a tak docházelo k četným stávkám a demonstracím. Dělníci požadovali osmihodinovou pracovní dobu a všeobecné volební právo. O druhé zmiňované proběhl dlouhý politický boj, do kterého se zapojili i kolínští obyvatelé, kteří jednak posílali petice do českého zemského sněmu, jednak podporovali pražskou manifestaci v roce 1905 a na podzim toho roku se připojili ke generální stávce (28. listopadu). Vídeňská vláda si konečně uvědomila vážnost situace a podala na říšské radě návrh na změnu ve volebním systému. Mezi lidmi však některé úpravy (zvýhodnění německého národa na úkor slovanských národů, vyloučení žen z voleb) vyvolávaly další pobouření. Dále docházelo k stávkám a dalším projevům nepokojů. Ke schválení nové podoby volebního zákona došlo v lednu 1907. V květnu téhož roku byl do říšské rady tímto novým způsobem zvolen JUDr. Pavel Fořt, který zastupoval Kolín a další volební okrsky. V roce 1911 si obyvatelé mohli koupit první dělnický časopis *Středočeské hlasy*. Politický život na Kolínsku byl také velmi zajímavý. „Boje“ mezi stranami probíhaly za zavřenými dveřmi, ale i na stránkách místního tisku. Již jsem zmínila, že hlavní slovo měli ve městě staročeši. Ti se udrželi na čelních místech až do roku 1902, kdy je situace donutila uvolnit místo mladočechům, kteří zastupovali průmyslníky a obchodníky. Moc si však dlouho neudrželi, neboť byli v roce 1906 poraženi pokrokovou stranou, která se spojila s národními socialisty. Politické napětí probíhalo až do roku 1911, když se po volbách strany konečně dohodly. Na řízení města se tak podíleli staročeši, mladočeši, národní socialisté a sociální demokraté. Vření mělo dozvuky ve spolcích. Kolínský *Sokol* se díky neshodám mezi členy rozdělil na dvě jednoty. Počáteční jednota *Tyrš* měla

konkurenta v nové jednotě *Fügner*. Spory mezi jejími členy probíhaly až do začátku roku 1918. V oblasti kultury se Kolín dočkal změny v roce 1911, kdy bylo otevřeno první kino (Kinematografické kino, majitel Karel Franc). V ten samý rok (13. srpna) do města zavítal Jan Kašpar a uskutečnil zde ukázkový let. V těchto letech se také výrazně projevila obliba ochotnických divadel, jejichž členové vystupovali v několika kolínských hospodách.¹⁰⁰

Období růstu a prosperity náhle zastavila událost, kterou lidé dosud nezažili – první světová válka. Muži museli odejít bojovat a jejich místa v továrnách zůstala prázdná. Délka pracovní doby tak stoupla až na 14 hodin. Průmysl se také musel přeorientovat na výrobu válečného materiálu.¹⁰¹ Některá odvětví musela propouštět, aby byly peníze na výplaty jiným. Vzrostla nezaměstnanost. Brzy narostly ceny zboží a objevil se černý trh. Kolín byl důležitým železničním uzlem, a tak městem proudily početné zástupy vojáků, kteří čekali na vlaky, které je dopravily na frontu. V této době se projevil kolínský *Sokol*, který jednak založil ochranný sbor na pomoc potřebným, jednak mohl jako ozbrojená složka převzít výkonnou moc (to až 28. října 1918). Do města byli posíláni ranění vojáci, pro které byla zřízena stanice. V průběhu války mnozí z českých vojáků zběhli na stranu nepřítelů a vstoupili do čs. zahraničního vojska. Zde již bojovali s myšlenkou, že bude zřízen samostatný stát. I v Kolíně se objevily projevy nesouhlasu s válkou a monarchií, které byly vyprovokovány problémy se zásobováním. Město poskytlo azyl polským uprchlíkům z Haliče, mezi kterými bylo i mnoho Židů. Byla pro ně zřízena speciální polská škola s polskými učiteli. Váleční zajatci pracovali v kolínském průmyslu a zemědělství, přesto však nedokázali zaplnit poptávku po pracovní síle. Nadále přetrvávaly problémy v zásobování. Rostla inflace a daně. Zprávy o ruských revolucích měly vliv i na dění v zemi. Na přelomu dubna a května 1917 došlo v Kolíně k několika demonstracím proti hospodářské situaci a také proti válce. V letních měsících toho roku stávkovali také zaměstnanci několika kolínských průmyslových továren. Tato situace příznivě ovlivnila i postavení sociálních demokratů, kteří se stali v očích veřejnosti velmi oblíbení. Kolínská sociální demokracie se například zasadila o lepší zásobování kolínského regionu, nebo podpořila *Manifest českých spisovatelů*, který byl poslán říšské radě.¹⁰²

Rok 1918 byl plný politických a kulturních událostí, a proto se zaměřím jen na situaci v Kolíně. Generální stávka, která proběhla v lednu 1918, zasáhla i město. 22. ledna manifestovali zaměstnanci kolínských závodů. Celá demonstrace trvala jen jeden

¹⁰⁰ JELÍNEK – HELFERT, s. 202 – 204.

¹⁰¹ V Kolíně se to týkalo rafinérie minerálních olejů, která vyráběla benzín; „Draslovky“ ad.

¹⁰² JELÍNEK – HELFERT, s. 205 – 207.

den. Velkolepě probíhaly oslavy 1. máje, kdy se na Karlově náměstí shromáždil desetitisícový dav, který si vyslechl několik slavnostních řečí proklamujících samostatný stát. V létě 1918 byl tajně založen kolínský národní výbor¹⁰³, který se připravoval na převzetí moci ve městě. Zástupci národních socialistů a sociální demokracie vytvořili Socialistickou radu, která měla také svůj plán. Na 14. říjen 1918 naplánovali demonstraci. Další jejich kroky však zatrhli členové národního výboru. Demontrace však přesto proběhla a na náměstí se nyní sešlo více než 12 000 lidí. 28. říjen proběhl v Kolíně ve stejném duchu jako v ostatních částech naší země (průvody městem, rozbíjení soch, odstraňování německých nápisů, připínání trikolór,...). Řízení města přebral Národní výbor, který měl k dispozici vojsko (asi 200 členů). Vznikla také zvláštní vojenská rada vedení A. V. Prágrem a Okresní hospodářská rada. Hlavním úkolem bylo obnovení zásobování, pořádek a bezpečnost ve městě. Činnost národních výborů¹⁰⁴ však velmi brzy skončila a moc převzaly okresní hejtmanství (1919 okresní správy politické, 1928 okresní úřady).¹⁰⁵

¹⁰³ Byl zrušen 8. prosince 1918.

¹⁰⁴ Posledním vystoupením kolínského národního výboru byl sjezd zástupců okresních národních výborů ze středního Polabí (8. prosince 1918), na kterém se snažili o protest proti postupu vlády v Praze. Nelíbily se jim určité články, které se týkaly činnosti okresních hejtmanství.

¹⁰⁵ PROCHÁZKA, s. 17; JELÍNEK - HELFERT, s. 208 – 210.

7. Gymnázium a obchodní akademie v letech 1900 - 1918

7.1 Kolínské gymnázium

Počátkem století se kolínské gymnázium potýkalo se špatným zdravotním stavem svých studentů. Obvyklou nemoc té doby – tuberkulózu – doprovázela řada dalších obtíží. Studenti trpěli podvýživou, únavou a také nedostatkem pohybu. Za tento stav částečně mohl fakt, že tělesná výchova byla jedním z volitelných předmětů. Proto se během školního roku 1902 – 1903 začaly pořádat různé školní hry, aby se studenti dostali do přírody a zlepšilo se jejich zdraví.

Město Kolín potěšila zpráva o snížení poplatku za vydržování reálného gymnasia, kterou platil státu (z původních 8000 korun postupně klesal a v roce 1912 byl zcela zrušen). Peníze tak přešly na jiné účely – nová kreslárna, zvětšení knihovny a kabinetů. V době generální stávkou v roce 1905 si dělníci vymohli, aby se neučilo ani na gymnáziu (původně měli žáci volno jen na obecných a měšťanských školách). Obsadili vchod a nepouštěli studenty do budovy. Ředitel školy byl „přinucen“ zrušit výuku. Za přelomový by se dal označit školní rok 1906 – 1907, kdy byly ke studiu přijaty první dvě dívky – privatistky. V následujících letech jejich počet stoupal, ale zatím nemohly studovat jako řádné studentky. Od školního roku 1908 – 1909¹⁰⁶ došlo k přeměně reálného a vyššího gymnasia na reálné gymnasium o osmi třídách. Této změně předcházely požadavky ze strany obyvatel města, kteří by vítali spíše „reálku“, jež by vyhovovala průmyslovému zaměření města. Později se přistoupilo na takovou podobu výuky, která by absolventům umožnila vstup na univerzitu a školy technického zaměření.¹⁰⁷

V dalších letech škola postupně přecházela na osnovy reálného gymnasia. Poprvé se podle nich učilo ve školním roce 1913 – 1914. V tomto roce se také naposledy v poklidu slavily slavnosti spojené se členy panovnického dvora (svátek císaře, bohoslužba za zemřelou císařovnu, 65. výročí vlády císaře, ...). Situace se ale brzy změnila s vypuknutím 1. světové války. Následující školní rok prořídly řady školního sboru, neboť někteří členové odešli do armády (Otakar Kunstovný, Josef Bubáček, Otto Havelka,

¹⁰⁶ Zpráva c. k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1908 – 1909, s. 23.

¹⁰⁷ 100 let kolínského gymnasia, s. 26 – 27.

Václav Zíd...)¹⁰⁸ Někteří se po několika měsících vrátili, jiní byli v bojích raněni (např. Karel Machek). Mimořádné podmínky si žádaly mimořádné činy, a tak došlo k urychlení maturitních zkoušek a k úpravě klasifikace. Absolventi pak většinou ihned vstupovali do armády. Vyučovací hodiny byly zkráceny, některé předměty rušeny. Tento proces vyžadoval velké množství administrativních změn, a tak byl na tuto práci gymnáziu přidělen speciální pracovník. Kvůli posunu fronty na území monarchie se do Kolína dostali i uprchlíci z Haliče. Mezi nimi byli i studenti, kteří navštěvovali gymnázium a jiné kolínské školy. Před odchodem dostali potvrzení o studiu. S postupem války bylo potřeba zajistit další finance. Na gymnáziu se pořádaly různé sbírky pro postižené válkou a přednášky, při kterých se vybíralo vstupné.¹⁰⁹

Ve školním roce 1915 – 1916 absolvovali kolínští studenti několikrát do týdne vojenský výcvik, aby byli připraveni reagovat v případě ohrožení. Celé cvičení bylo vedeno v německém jazyce. Cítili snad císařští úředníci, že důvěra v monarchii a císaře už klesá? Následující kroky tomu napovídají. V listopadu 1915 došlo ke kontrole školní knihovny, zda knihy¹¹⁰ neobsahují podvrtné myšlenky, které by studenty stavěly do opozice proti monarchii a náboženství. Učitelé museli vytvořit seznamy „zakázaných knih“ a stvrdit je svým podpisem. Ředitel ústavu dokonce promluvil před studenty, aby se nestýkaly s revolučními živly a zachovali přízeň císaři a celé monarchii. Dalším úkolem členů profesorského sboru byla pomoc při soupisu potravin na Kolínsku (obilniny, brambory...) a jejich dalšímu rozdělení ve formě potravinových lístků (chleбенky, kávenky ad.). Za tuto vedlejší činnost získávali speciální prémie, ale situace v zemi byla natolik vážná a ceny rostly závratnou rychlostí, takže ve výsledku pracovali „zadarmo“.¹¹¹

V dalším školním roce se už mše za členy císařské rodiny nekonaly. Výjimkou byl 22. listopad, kdy přišla zpráva o úmrtí císaře Františka Josefa I., který zemřel o den dříve. Ředitel propustil studenty domů, aby mohli „truchlit“. Na příslušné úřady byly odeslány dopisy vyjadřující soustrast se smrtí císaře a zároveň slib věrnosti novému císaři a králi Karlu I. Situace v zemi se však změnila. Prorakousky orientovaný ředitel Jan Soukup si zřejmě uvědomil, že Habsburská monarchie je již minulostí. V prvních dnech po vzniku republiky docházelo při vyučování k paradoxním situacím, kdy někteří profesori, kteří

¹⁰⁸ Zpráva c. k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1914 – 1915, s. 36.

¹⁰⁹ detto, s. 68 – 69.

¹¹⁰ Byly tak kontrolovány např. Jiráskovy romány, ve kterých se hledaly připomínky Husova působení a husitství vůbec.

¹¹¹ 100 let kolínského gymnasia, s. 29 – 30.; Zpráva c. k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1915 – 1916, s. 11 – 13, 20.

ještě před pár dny mluvili o činech Jeho Veličenstva, najednou oslavovali vznik republiky.¹¹²

7.2 Obchodní akademie

Výroční zprávy ze školních let 1897 – 1898 až 1907 – 1908 se nedochovaly¹¹³, a tak jsem musela využít výroční zprávu ze školního roku 1934 – 1935, ve které je článek o čtyřicetiletém trvání obchodního školství v Kolíně. Dle informací v tomto článku soudím, že autor čerpal z chybějících obchodních zpráv, a tak si dovoluji z této zprávy citovat. Nejprve ale uvedu několik informací, které jsou uvedeny na oficiálních stránkách školy a které byly patrně uvedeny v chybějících zprávách. V roce 1901 byl na škole zřízen jednorozční obchodní kurz pro paní a dívky. V témže roce se členové kuratoria usnesli na tom, že je třeba postavit novou školní budovu. Samotná stavba začala v srpnu 1903 a dokončena byla v roce 1904. Nová budova stála v ulici Na Hradbách. K slavnostnímu předání došlo 18. září 1904.¹¹⁴

Již jsem zmínila, že vyučování silně narušovala špatná docházka studentů. Jejich zaměstnavatelé došli ve svém počínání tak daleko, že falšovali propouštěcí vysvědčení, která však nebyla platná, protože studenti neměli potřebná vysvědčení z pokračovací školy. Toto porušení zákona muselo řešit hejtmanství, které označilo všechna taková vysvědčení za neplatná. Pokud jde o organizační záležitosti školy, došlo v průběhu dalších školních let několikrát ke změně učební osnovy a ve školním roce 1905 – 1906 došlo k úpravě pokračovací školy. Nyní byla trojtřídní.¹¹⁵

Od školního roku 1908 – 1909 mohly dívky studovat na nové dvoutrídni obchodní škole.¹¹⁶ V témže roce se zástupci kuratoria opětovně snažili docílit začlenění školy pod státní správu, ale z Vídně se vrátili jen se sliby ze strany ministerstva.¹¹⁷

¹¹² *100 let kolínského gymnasia*, s. 30 – 31.; *Zpráva c.k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1916 – 1917*, s. 34 – 36.

¹¹³ Dále ještě chybí zpráva za školní rok 1913 – 1914.

¹¹⁴ *Obchodní akademie – Historie* [online] c2010 [cit 2011-06-15] Obchodní akademie. Dostupné z WWW <<http://www.oakolin.eu/index.php?smenu0=2&stranka-historie>>. ; *XXIII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1934 – 1935*, s. 11.

¹¹⁵ *XXIII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1934 – 1935*, s. 9 – 10.

¹¹⁶ Pro zopakování tedy uvedu, že obchodní škola gremia měla tato oddělení: dvoutrídni obchodní školu pro chlapce, nově dvoutrídni obchodní školu pro dívky, jednorozční obchodní školu pro paní a dívky a trojtřídní kupeckou pokračovací školu. Všechny tyto školy spojovala ředitel (Václav Doškář) a někteří členové pedagogického sboru.

¹¹⁷ *Dvanáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1908 – 1909*, s. 66 a 108.

Před začátkem nového školního roku (2. srpna 1909) zemřel Antonín Kotěra, zakladatel českých obchodních dvoutřídek. Pohřbu se zúčastnil ředitel školy a člen kuratoria. Bohužel to nebyla jediná špatná událost, která zasáhla obchodní školu. V srpnu náhle zemřeli dva členové kuratoria. Kolegové uctili jejich památku tak, že poskytli určitý finanční obnos fondu pro nemajetné členy obchodního gremia.¹¹⁸

Špatná finanční situace žáků vyprovokovala pedagogický sbor k založení podpůrného fondu pro nemajetné žáky¹¹⁹. Problém s financemi se projevil i v případě změny již tak nízkého rozpočtu pro obchodní školy v českých zemích (školám nebyla vyplácena subvence). Učitelé jedné takové školy v Praze svolali velkou protestní schůzi, která se konala 23. února 1911 v budově Obchodní a živnostenské komory v Praze. Této schůze se samozřejmě účastnili i zástupci z kolínské školy. Předsednictvo kuratoria v tomto roce také navrhlo, aby byl při škole zřízen jednorozční pokračovací kurs pro absolventy a absolventky kupeckých škol pokračovacích, který by se otevřel v následujícím školním roce. K realizaci tohoto plánu však nedošlo.¹²⁰

Rok 1912 přinesl další změnu v podobě obchodního školství na Kolínsku. Dosavadní podoba obchodní školy už nevyhovovala růstu průmyslu a obchodu. Po několikaletém úsilí a „bojem“ s ministerstvem byla založena Vyšší obchodní školu královského města Kolína¹²¹, která měla čtyři ročníky. Správu prozatím převzal dosavadní ředitel obchodní školy gremia.¹²² První ročník měl být otevřen ve školním roce 1912 - 1913. Zároveň byly nové škole poskytnuty prostory v obchodní škole gremiální a někteří pedagogové. Později vyšší obchodní škola získala místnosti v nově vzniklé budově obecné školy, ale přesto se snažili získat prostředky pro vybudování vlastní školní budovy.¹²³

Na základě dohody (únor 1914) mezi obchodním grémiem a kolínskou obcí došlo k „poměštění“ gremiální obchodní školy. Některé její části byly připojeny k vyšší obchodní škole¹²⁴ (dvoutřídní obchodní škola pro jinochy, dvoutřídní obchodní škola dívčí a kupecká škola pokračovací). Dále se na škole konaly odborné kurzy pro dospělé. Finance na provoz zajišťovalo město Kolín a o správu se opět staralo kuratorium¹²⁵ složené

¹¹⁸ *Třináctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1909 – 1910*, s. 95.

¹¹⁹ Stanovy *Spolku pro podporování žactva obchodní školy* byly schváleny na šesté schůzi kuratoria 28. února 1912. In: *Patnáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1911 – 1912*, s. 5.

¹²⁰ *Čtrnáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1910 – 1911*, s. 80.

¹²¹ Ve výročních zprávách se již objevuje slovo „akademie“.

¹²² *Patnáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1911 – 1912*, s. 66.

¹²³ *První roční zpráva Vyšší obchodní školy král. města Kolína za školní rok 1912 – 1913*, s. 38.

¹²⁴ Znamé také jako obchodní akademie. Plány na její zřízení se objevily již v roce 1910, ale ministerstvo návrh zamítlo.

¹²⁵ Zde také zasedali dva členové z bývalého gremia.

z přispěvatelů ad. Brzy se objevil již zmíněný problém s nedostatkem tříd. Došlo k několika přesunům mezi budovami. Navíc obecná škola sloužila od listopadu 1914 jako vojenský lazaret. Dvoutřídní obchodní škola dívčí našla útočiště na kolínském průmyslové škole dívčí, ale chlapecká dvoutřídní neměla takové štěstí. Muselo tak dojít ke snížení počtu vyučovacích hodin na této škole a navíc zde a na obchodní akademii bylo zavedeno polodenní vyučování, a tak se mohli studenti prostrídat. Tato situace však nebyla ideální, a proto byl na zasedání obecního zastupitelstva dne 31. května 1915 odsouhlasen návrh na stavbu (či přístavbu) nové školní budovy. Válečné události se dotkly i obchodní akademie. Do císařské armády bylo povoláno několik členů profesorského sboru. Většinou sloužili jako dobrovolníci na jeden rok, ale např. Václav Pártl dělal tlumočnicka ruského jazyka u štábu.¹²⁶ Několik desítek studentů ze všech částí školy vstoupilo do kolínské domobrany. Celkově bylo do vojenské služby povoláno¹²⁷ 196 žáků a absolventů. Kromě přímé účasti na bojištích byli všichni učitelé členy Červeného kříže a věnovali nemalé částky ze svého platu na různé dobročinné sbírky.¹²⁸

Ve válce padlo několik bývalých studentů školy. Učitelé se po ukončení bojů vrátili zpět na své místo, nebo obdrželi novou pracovní nabídku. Vznik samostatného státu přivítali s nadšením a úlevou. 5. listopadu byl dodatečně¹²⁹ oslaven „Den svobody – 28. říjen“ a samostatnost státu. 21. prosince 1918 (den návratu prezidenta Masaryka) vykonal celý pedagogický sbor slib Československé republiky.¹³⁰

¹²⁶ *III. roční zpráva Vyšší obchodní školy v Kolíně za školní rok 1914 – 15*, s. 25, 31, 92 – 94.

¹²⁷ Počítáno za školní roky 1914/15, 1915/16 a 1916/17.

¹²⁸ *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1916 – 17*, s. 11 – 12.

¹²⁹ Tímto dnem končily chřipkové prázdniny.

¹³⁰ *Výroční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1918 – 19*, s. 9, 35 – 37.

8. Vybraní učitelé z období 1900 – 1918

8.1 Karel Jelínek (1871 – 1967, v Kolíně 1892 – 1919)

Karel Jelínek se narodil 7. října 1871. Pocházel z Vrbice¹³¹, vesnice spadající v té době pod čáslavský okres.¹³² Základní vzdělání získal na obecných a měšťanské škole na Čáslavsku. V blízké Kutné Hoře studoval dva roky na učitelském ústavu. Dále absolvoval několik kurzů, kterými rozvíjel svoji aprobaci (např. feriální kurs na Obchodní akademii v Chrudimi, kde obdržel osvědčení pro výuku na obchodních školách pokračovacích; kursy pro učitelství na měšťanských školách v Kolíně a Kutné Hoře, kurs těsnopisu v Praze, univerzitní kursy v Bratislavě atd.). Jeho pracovní život byl velmi bohatý. V roce 1891, tedy krátce po maturitě, učil jako zatímní podučitel v Cerhenicích na Kolínsku, kde strávil 4 měsíce. Od 1. ledna 1892 začal působit v Kolíně, kde setrval až do roku 1919 (viz níže). V únoru 1919 jej ministerstvo školství a národní osvěty přidělilo Školskému referátu při ministerstvu Československé republiky pro správu Slovenska v Bratislavě. V pozici inspektora zde dohlížel na organizaci slovenského školství, zabezpečoval administrativu, prováděl inspekce na slovenských školách a dohlížel na nové školní inspektory. V roce 1922 se stal zemským školním inspektorem. Dalšího povýšení se dočkal 26. května 1926, kdy jej prezident Masaryk jmenoval vrchním školním radou. První tři měsíce roku 1929 zastupoval indisponovaného vládního radu Pavelku na zemské školní radě v Brně. Od prosince 1930 byl přednostou III. odboru při referátu ministerstva v Bratislavě. V únoru 1935 požádal o penzionování. Za mimořádnou práci pro slovenské školství obdržel uznání od ministerstva školství a národní osvěty, bronzovou medaili za zásluhy od města Bratislavy a od srbského krále Petra II. získal Řád sv. Sávy IV. stupně.

¹³¹ Od ní odvozoval pseudonym Karel Vrbický.

¹³² Dnes patří pod Havlíčkův Brod.

Na začátku srpna 1940 byl jmenován vládním radou a působil v Praze jako předseda *Sdružení kolínských krajanů a přátel v Praze*. Zde také v pozhnaném věku zemřel – 9. února 1967.¹³³

Jeho literární činnost nebyla obsáhlá. Velká část děl vyšla během jeho působení na Slovensku a sloužila jako učebnice pro slovenské školy (slovenské čítanky *U nás*, které byly určené pro slovenské lidové školy pro 2. až 8. ročník – 1930 až 1933, vydal několik map Slovenska, které využívali i v maďarských školách). Pro své nové kolegy sestavil *Příručku pro osvětové pracovníky* (1936). Přispíval svými články do mnoha časopisů a novin. Psal zprávy a fejetony o událostech v hudebním a literárním světě (a to do *Kolínských listů*, *Labských Proudů*, *Radikálních Listů* aj.). Byl redaktorem *Věstníku učitelského* pro kolínský okres. Dále zasílal své texty do různých učitelských časopisů (*Český učitel*, *Národní škola*, *Slovenská škola*, ...). Na Slovensku také přispíval odbornými články ze školství do celé řady časopisů a novin (*Náš ľud*, *Učitelský kalendár*). Jeho postavení na Slovensku se projevilo i v členství mnoha uměleckých a vědeckých organizací (*Umělecká beseda v Bratislavě*, *Vlastivědné museum v Bratislavě*,...). Zasadil se o vznik *Osvetového svázu pre Slovensko* v Bratislavě v roce 1919 a dalších dvacet let stál v jeho čele. Byl čestným předsedou Pedagogické společnosti slovenské. Zasedal také v kuratoriu několika slovenských škol. Podílel se na cenzuře slovenských filmů a měl dozor nad všemi bratislavskými kiny. Samozřejmě byl i členem českých organizací (člen výboru Masarykova lidov ýchovného ústavu v Praze, *Školské osvěty v Praze*...). Několikrát vedl sjezd osvětových pracovníků v různých městech naší země.¹³⁴

Z výše uvedených slov je patrné, že Karel Jelínek byl v místech svého působiště velmi aktivní a činnou osobou. Nejinak tomu bylo i v Kolíně. Od prosince 1891 získal pozici zatímního podučitele v Kolíně. Místo nastoupil 1. ledna 1892. Od toho data působil na kolínských obecných a měšťanských školách až do 26. února 1919. Zároveň učil na pokračovací škole živnostenské, obchodní škole, kupecké škole pokračovací (německý jazyk, účetnictví a českou korespondenci)¹³⁵, pokračovací škole řemeslnické a ženské škole rodinné. Pozice výpomocného učitele na obchodní škole se vzdal k 31. prosinci 1818¹³⁶, neboť se z vojenské služby vrátili na svá místa řádní učitelé. V kolínském školství nepůsobil jen jako pedagog, ale také jako účetní okresní školní rady

¹³³ TYČ, *Osobnosti kultury*, s. 54 – 55.

¹³⁴ *Dotazník LUSK* vyplněný Karlem Jelínkem 17. března 1944 v Praze, s. 1 – 3.

¹³⁵ *Čtrnáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1910 – 1911*, s. 81.; *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1916 – 17*, s. 10.

¹³⁶ *Výroční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1918 – 19*, s. 8.

a člen kuratoria obchodní školy, kde zastupoval kolínskou obec. Vedle toho spoluzakládal *Vzdělávací sbor politického okresu v Kolíně*. Několik let vedl krajanský spolek učitelstva měšťanských škol a plnil funkci jednatele *Učitelské jednoty Komenský* v Kolíně. Zajímal se též o hudbu a umění – sedm let byl sbormistrem kolínských zpěváckých spolků *Dobromily* a *Dobroslava* (zde také deset let působil jako jednatel)¹³⁷. Určitou dobu vedl pěvecký kroužek *Sokola* v Kolíně. Byl členem *Řemeslnické besedy Kolín* (od 3. prosince 1906).¹³⁸ Působil se za založení *Polabské župy Smetanovy* a *Kruhu přátel umění*. Vstoupil do kolínské pobočky Červeného kříže. Díky ekonomickým znalostem zasedal v několika městských komisích a ve výboru kolínské spořitelny. Byl členem kolínského zastupitelstva, ve kterém mu byl přidělen dohled nad financemi. S Kolínem ho pojil i osobní vztah. V roce 1904 si vzal Anežku Pírkovou, dceru kolínského profesora a školního rady Josefa Pírka, profesora přírodopisu z kolínského gymnázia. Kolínské působení přerušilo až nařízení ministerstva školství a národní osvěty, aby se odebral na Slovensko ve funkci referenta. I přes veškerý výčet jeho aktivit v Kolíně překvapilo jeho jmenování některé kolínské obyvatele.¹³⁹ Poukazovali na nepřilíš hrdinné chování během války a nedostatečnou odbornost pro tak důležitý úkol.¹⁴⁰

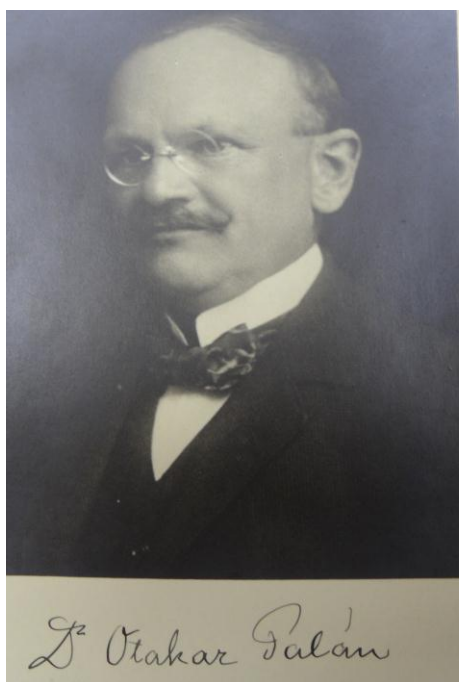
¹³⁷ *Zpěvácký spolek Dobroslav*, Kolín, SOkA, inv. č. 10.

¹³⁸ *Řemeslnická beseda Kolín*, SOkA Kolín, fond SP I/1, inv. č. 2.

¹³⁹ *Kolínské listy*, 1. března 1919.

¹⁴⁰ *Dotazník LUSK*, s. 2 – 3.; *Okresní úřad Kolín – Spolkový katastr*, SOkA Kolín, inv. č. 120.

8.2 Otakar Palán (1875 – 1954, v Kolíně 1907 – 1936)

Otakar Palán (Pallan), narozen 8. srpna 1875 ve Větrném Jeníkově u Humpolce, pocházel z rodiny inženýra a stavitele drah v Uhrách a Turecku. Otce skoro neznal, neboť se rodiče záhy rozešli. V osmi letech prodělal zánět okostice, s jehož následky se pak potýkal celý život (mj. mu tato nemoc způsobila nervové problémy). Tyto dvě události se později promítly v tematice jeho básnických děl. Studoval na gymnáziích v Německém Brodě (zde ho učil zeměpis syn Josefa Kajetána Tyla) a Českých Budějovicích, kde odmaturoval v roce 1897. Následovala studia klasické filologie na pražské filozofické fakultě, která zakončil až v roce 1905

(závěrečná práce na téma *De quinta decima Ovidii epistula – O Ovidiově patnáctém listě*). Ještě před získáním titulu vyučoval v pozici suplenta na několika pražských gymnáziích. Setrval zde později i jako profesor. V letech 1907 – 1936 působil jako učitel latiny a řečtiny na reálném gymnáziu v Kolíně, ze kterého odešel do penze. Zemřel v Kolíně 7. ledna 1954.¹⁴¹

Literární tvorba Otakara Palána byla silně ovlivněna poetikou Svatopluka Čecha. Některá jeho díla znal z paměti. Jeho první básnická sbírka (*Na prahu života*, 1897) obsahovala intimně laděné básně, ve kterých se promítla i jeho nemoc. Kritika toto dílo přijala velmi dobře, ale Palán se přesto téměř na třicet let umělecky odmlčel. Dlouhá léta mlčení si vynahradil ve 30. a 40. letech 20. století, kdy vydal přes čtyřicet sbírek básní (*Pozdravy z druhého břehu*, 1933; *Za soumraku*, 1935; *Sonety smutných chvíl*, 1937; *Pod tíhou života*, 1941;...). Již z názvů sbírek je patrné, že pocit bolesti a sebelítosti ho skutečně provázal po celý život. Psal i epiku, kterou představovaly např. *Kolínské balady* (1934), ve kterých využil znalosti kolínských pověstí, ale i historie. Snažil se zachytit i současný Kolín. Svých odborných znalostí využil při překladech – *Ohlasy z Horáce* (1935), *Ovidiovy Proměny v moderním rouše* (1935), *Ohlasy z Vergilia* (1936) aj. Při práci

¹⁴¹ *Lexikon české literatury 3/II. díl*. Praha: 2000, s. 754 – 755.

si uvědomil, že studenti často antických klasiků nečtou, protože je pro ně překlad příliš složitý, a tak se snažil svou práci „zlidovět“. Tím si ale vysloužil kritiku svých kolegů. Vytýkali mu nepůvodnost překladu a hanobení originálu. Pro své studenty připravil učební texty *Přehled římských reálií* (1936) a *Přehled literatury římské* (1936, 1937). Sestavil *Dějiny reálného gymnasia kolínského* (1933). Spolu s dalšími klasickými filology zpracovával některá hesla z řecké literatury do *Otova slovníku naučného*. Vstoupil do Jednoty čes. filologů¹⁴². Psal články do novin a časopisů (*Večerník Českého slova*, *Hlas demokracie*,...) Během německé okupace byla část jeho díla zkonfiskována a za báseň vydanou v jednom ostravském časopise byl obžalován pro činnost nebezpečnou státu. Pro nedostatek důkazů byl osvobozen.¹⁴³ Byl členem mnoha spolků a organizací (podporoval *Spolek pro ženské studium v Praze „Minerva“*, *Spolek filologický v Praze*, ...).¹⁴⁴

Otakar Palán přišel na kolínské gymnázium z vinohradského českého státního gymnázia (ministerský výnos ze dne 6. června 1907). Vyučoval zde latinský, český a německý jazyk, později filozofickou propedeutiku, dějepis, řecký jazyk. Spravoval místní žákovskou knihovnu. Určitou dobu byl jednatelem Podporovacího spolku gymnasiálních žáků v Kolíně. Od 23. do 29. dubna 1908 absolvoval humanistický pokračovací universitní kurz v Praze.¹⁴⁵ V roce 1922, kdy gymnázium slavilo 50 let od svého vzniku, přichystal Palán sborník *Půl století střední školy v Kolíně*, ve kterém byly seznamy profesorů a abiturientů a také vzpomínky a články některých žáků a profesorů.¹⁴⁶ Sám napsal články do několika výročních zpráv. K desetiletému výročí vzniku republiky napsal do výroční zprávy článek, který shrnoval situaci na gymnáziu v letech 1918 – 1928.¹⁴⁷, v jiném článku zavzpomínal na zesnulého kolegu Josefa Lelka.¹⁴⁸ Díky přetrvávajícím zdravotním problémům mu byla snížena pracovní doba. Účastnil se i různých kulturních událostí (např. v roce 1934 připravil řeč na smuteční slavnost konanou v den pohřbu jugoslávského krále Alexandra).¹⁴⁹ Podílel se mj. na slavnostní akademii, který uspořádalo žactvo pro podpurný spolek při příležitosti 86. narozenin prezidenta Masaryka.¹⁵⁰

¹⁴² V roce 1905 se stal přispívajícím členem.

¹⁴³ ŠIMEK, Rudolf František: *Básník Otakar Palán*. 2. vydání, Ostrava: 1937, s. 5 – 26.; článek k sedmdesátým narozeninám in: *Svobodné slovo*, 19. srpna 1945.

¹⁴⁴ *Lexikon*, s. 754 – 755; TYČ: *Literáti Kolínska*, s. 122.

¹⁴⁵ *Zpráva c.k. reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1907 – 1908*, s. 19 – 20, 22.

¹⁴⁶ *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1922 – 1923*, s. 3.

¹⁴⁷ *Poslední desetiletí našeho ústavu*, in: *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1927 – 1928*, s. 2 – 3.

¹⁴⁸ *Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1930 – 1931*, s. 3 – 4.

¹⁴⁹ *Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1934 – 1935*, s. 6.

¹⁵⁰ *Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1935 – 1936*, s. 9.

Dne 31. července 1936 byl poslán do penze.¹⁵¹ Požádal o prodloužení pracovního poměru, ale jeho žádost byla zamítnuta. Účastnil se i ve veřejného života ve městě (přispíval Národohospodářskému odboru v Kolíně, byl členem a předsedou Volného dramatického sdružení, předsedou kolínského Klubu českých státních úředníků, jednatelem Spolku pro zbudování Husova pomníku; přednesl své básně¹⁵² při pokládání základního kamene kolínského divadla a při otevření výstavy kolínských beletristů).¹⁵³ Rád vedl debaty s mladými lidmi. Kolínským skautům zdarma poskytl část své vily Vlasy, která se nacházela nedaleko školní budovy. Tato budova byla postavena v secesním stylu. Palán v ní uchovával početné sbírky obrazů, zbrání a archeologických předmětů.¹⁵⁴ Během svých studií v Praze a zaměstnání v Praze a Kolíně poznal spoustu známých lidí z politického a kulturního prostředí, se kterými udržoval dlouholetou korespondenci (např. spisovatelé Petr Bezruč, Jiří Guth-Jarkovský, Ignát Hermann, Růžena Jesenská; politici F. L. Rieger, náměstek primátora Prahy A. Tylínek, ...). Za pobytu v Kolíně poznal spisovatele Karla Legera a Josefa Svatopluka Machara, který ovlivnil jeho literární tvorbu. V roce 1940 věnoval kolínskému muzeu své knihy, část vědeckých sbírek a veškerou korespondenci (psal si s mnoha osobnostmi veřejného života) a sbírku fotografií, na kterých jsou zachyceni studenti a profesori gymnázia, Palánovi příbuzní a přátelé, ale také první automobil, který jezdil po kolínských ulicích a patřil právě Palánovi.¹⁵⁵

¹⁵¹ *Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1936 – 1937*, s. 4.

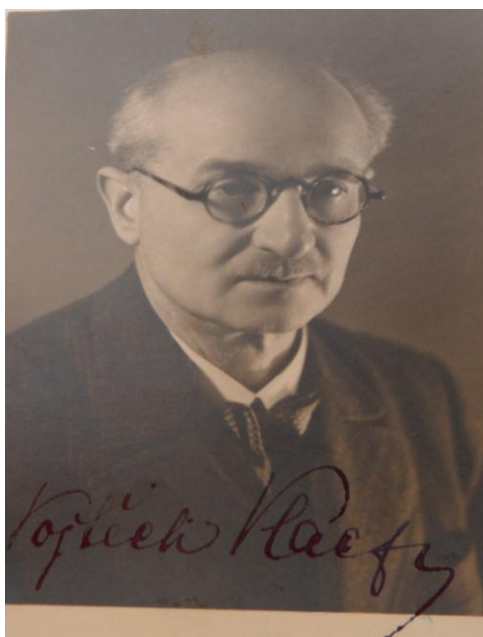
¹⁵² Kopie uložené v kartotéce LUSK, RMK.

¹⁵³ *Okresní úřad Kolín – Spolkový katastr*, SOkA Kolín, inv. č. 121, 121a.

¹⁵⁴ *100 let kolínského školství*, s. 53.

¹⁵⁵ článek *Vzácný dar museu básníků*, in: *Večerní České slovo*, 2. listopad 1940. (autor článku M.)

8.3 Vojtěch Vlach (1886 – 1961, na Kolínsku 1905 – 1923)

Vojtěch Vlach se narodil 31. 3. 1886 v Kutné Hoře. V roce 1905 zakončil studium na zdejším učitelském ústavu. V dalších letech učil na obecných školách v kolínském okrese (např. Pučery). V letech 1912 – 1923 vyučoval přímo v Kolíně. Jeho dalším působištěm se na patnáct let stalo Slovensko (měšťanské školy v Trnavě a Nitře). Na druhé jmenované škole se vypracoval až na pozici ředitele školy a setrval zde až do konce roku 1938. Mezi lety 1935 – 1939 pracoval na konzervaci přírodních památek několika slovenských okresů. Na začátku roku 1939 se přesunul do Brna, kde vyučoval na jedné měšťanské škole, ale již v roce 1941 byl poslán do penze. Po druhé světové válce se do školství vrátil jako ředitel dvou brněnských měšťanských škol. V roce 1945 se stal pracovníkem Státní ochrany přírody se sídlem v Brně. Profesní kariéru ukončil v brněnském Památkovém ústavu, odkud odešel v roce 1958 do penze. Zemřel 7. prosince 1961 v Brně.¹⁵⁶

Vojtěch Vlach vstoupil do veřejného povědomí jako přírodovědec – botanik. Svoje znalosti získával z velké části samostudiem, ale účastnil se i různých specializovaných kurzů pořádaných Českou botanickou společností a jistou dobu pracoval v pražském botanickém ústavu při České technice. Jeho literární tvorba by se dala rozdělit do třech částí. První okruh tvořily jeho odborné práce, především z oblasti botaniky. Sem spadají i četné práce o kolínské přírodě (*Květena Kolínska a Kouřimska*, *Zvířena Kolínska a Kouřimska*¹⁵⁷, *Přehled mykologických sběrů v okolí Kolína*¹⁵⁸ aj.). Ve svých textech uváděl i přesný výskyt rostlin a živočichů, což svědčilo o jeho vědecké preciznosti. Zabýval se také geologií a paleontologií, ale poznatky z tohoto oboru nepublikoval.

¹⁵⁶ URBÁNEK, Ladislav: *Náš medailonek*, in: *Přehled kulturních a sportovních událostí v Kolíně*, 1962, s. 13 – 14.; STOLLMANN, Andrej . *Spomienka na prvých konzervátorov pamiatok prírodných na Slovensku* [online]. 1997 [cit. 2011-06-15]. Slovenská agentúra životného prostredia. Dostupné z WWW: <<http://www.sazp.sk/slovak/periodika/chus/41/chus25.html>>.

¹⁵⁷ Oba články vyšly in: kol. autorů: *Kolínsko a Kouřimsko. Obraz poměrů přírodních, života obyvatelstva i paměti časů minulých*. Kolín: 1933.

¹⁵⁸ *Přehled mykologických sběrů v okolí Kolína*, in: *Věda Přírodní IV.*, 1923.

Vlastnil však cennou sbírku zkamenělin, které našel při svých vědeckých procházkách po Kolíně a okolí. Práce na Slovensku mu poskytla další studijní materiál, a tak mohl sepsat např. *Květenu zoborských vrchů u Nitry* (1930), *Příspěvek k poznání mykoflory Nízkých Tater* (1945) atd. Druhý okruh představovaly práce, které využíval ve své učitelské profesi (*Přírodopis v činné škole*, *Snahy o reformu přírodopisného vyučování na školách obecných a měšťanských*, *Přírodopis ve IV. třídách měšťanských škol*, 1931,...). Poslední částí jeho tvorby byly vzpomínkové články o učitelských a vědeckých kolezích (např. *Za doktorem Františkem Nováčkem*, 1944). Výše zmíněné práce většinou vycházely jako články v různých odborných periodikách (*Příroda a škola*, *Příroda*, *Časopis musea království Českého*, *Časopis národního musea*, *Národní škola slovenská* aj.). Byl členem *České botanické společnosti v Praze*, geobotanické rady, *Přírodovědeckého klubu v Brně*. Díky němu vzniklo v okolí Nitry několik přírodních rezervací.¹⁵⁹

O působení Vojtěcha Vlacha na Kolínsku jsem se již částečně zmínila výše. Sám uvádí, že v Kolíně působil mezi lety 1908 – 1922¹⁶⁰. Je možné, že první letopočet do sebe zahrnuje i vyučování na obecných školách na Kolínsku. Učil na chlapecké měšťanské škole a jeden rok dělal výpomocného učitele na obchodní akademii. Brzy se stal členem různých kolínských organizací a klubů. Před rokem 1914 vstoupil do *Pokrokového klubu*, který pořádal různé veřejné přednášky, které byly vždy hojně navštěvovány. Tento klub byl za války rozpuštěn. Dále působil jako jednatel a předseda Učitelské jednoty Komenský v Kolíně. Několik let dělal jednatele Okresní komisi pro péči o mládež v zastupitelském okrese kolínském. Díky němu byl v roce 1921 ve městě založen *Přírodovědecký klub*, ale po jeho odchodu byl brzy zrušen (1926). Zasloužil se o záchranu kolínského lesa *Roztrhaný*, který byl záhy prohlášen za chráněné místo. Krátce před svým odchodem na Slovensko uspořádal pro své kolínské kolegy kurs práce s mikroskopem, a tak dopomohl rozvoji kolínských učitelů přírodopisu.¹⁶¹

¹⁵⁹ *Dotazník LUSK* vyplněný V. Vlachem; článek in: *Lidový deník*, 23. března 1941 (autor hesla T. Š.)

¹⁶⁰ *Dotazník LUSK*, s. 3.

¹⁶¹ URBÁNEK, s. 13 – 14; *Okresní úřad Kolín – Spolkový katastr*, SOKA Kolín, inv. č. 121.

9. Kolín v letech 1918 – 1948

Radost ze vzniku samostatného státu netrvala dlouho. Záhy se projeví problémy spojené s návratem mužů z války – nedostatek pracovních míst, zdravotní překážky zabraňující výkonu povolání. Mnohé rodiny se tak ocitly na pokraji bídy. Povolání úředníci však nemohli tuto situaci nijak změnit. Zaměřili se totiž na udržení klidu a pořádku. Tohoto stavu využívali různí podvodníci. Situace spěla k radikálnímu činu. V polovině prosince 1918 došlo v Kolíně k demonstraci, při které byly ničeny židovské obchody a napadáni jejich majitelé. K podobným násilným výstupům docházelo ještě několik let. Obdobný problém měli i zaměstnanci kolínských továren, kteří požadovali zvýšení mezd. Během dvou let postihly kolínské průmyslové podniky stávky zaměstnanců. Zároveň probíhaly veřejné schůze, při kterých účastníci projednávali finanční situaci. Řešení tohoto stavu však bylo dlouhodobou záležitostí. Vlivem výše popsaných událostí se změnila sympatie obyvatel k politickým stranám. To se projevilo v prvních volbách v samostatném státě, které proběhly v červnu 1919. Největší počet hlasů v kolínském zastupitelstvu získali sociální demokraté. Dále se prosadili národní socialisté a národní demokraté. Výrazný vzestup sociálních demokratů se projevilo i ve volbách do poslanecké sněmovny a senátu, které se konaly v dubnu 1920. Přestože sociální demokracie slavila velký úspěch, došlo uvnitř strany k vnitřním bojům (mezi levicí a pravicí ve straně), do kterých se zapojila i kolínská pobočka. Tento rozpor vyvrcholil 9. a 10. prosince 1920, kdy byla vyhlášena generální stávka, do které se zapojili zaměstnanci několika kolínských továren. V Kolíně se demonstrace odvíjela na náměstí, kde vystoupili členové levice a zvrátili situaci ve svůj prospěch. O den později se dozvěděli o zabírání závodů a velkostatků na Kladensku a v Praze, a tak se pokusili o podobnou akci i v Kolíně. Na tuto situaci ale zareagovali vojáci, kteří brzy získali obsazené závody zpět a začali zatýkat demonstranty. Několik desítek jich bylo obžalováno z velezrady, ale po pár měsících byli propuštěni pro nedostatek důkazů. Revoluční atmosféra doby dala také možnost vzniku komunistické strany, která se na Kolínsku vytvářela v dubnu 1921. Vycházel zde také jejich týdeník *Rudý prapor*. Komunistická strana v Kolíně měla podobný osud jako hlavní základna

v Praze. Zprvu byla velmi početná, ale po sblížení se sovětskými komunisty mnoho členů stranu opustilo.¹⁶²

Hospodářská situace se brzy urovnala. Ekonomika procházela konjunkturou, kterou narušila až celosvětová hospodářská krize v roce 1929. Průmyslové závody byly modernizovány a rozšiřovány. V Kolíně byly otevřeny továrny, ve kterých se vyráběly moderní přístroje (1919 elektrotechnický závod Prchal, Ericsson a spol; 1920 továrna na stroje a kovové zboží Meteor; 1927 závod na výrobu izolovaných a pancéřových trubek Kablo Kolín, ad.). Byla postavena nová elektrárna (1929 – 1932), kterou navrhl známý architekt Jaroslav Frágnér. Zároveň dochází k výstavbě celé řady veřejných budov (banky, spořitelny, záložny, školy – budova obchodní akademie z roku 1924). Rozmach v hospodářství se projevil i v otevření dalších odborných škol (hospodářská škola v roce 1925, přístavba zemské průmyslové školy z roku 1927). Opět vzrostl počet obyvatel, a tak se rozšířila i výstavba městských čtvrtí. Mezi architektonicky významné počiny v Kolíně z této doby mohu jmenovat kubistický dům, který byl postaven podle návrhu architekta Freiwalda. Další stavební projekty přerušila již zmíněná hospodářská krize, jejíž následky trvaly až do poloviny 30. let, kdy se opět začalo stavět. Z tohoto období je třeba zmínit novou budovu kolínského divadla, která bylo postaveno mezi lety 1937 – 1939. Právě divadlo později sehrálo velkou roli. Poskytlo obyvatelům města jistou formu odreagování od válečných událostí a také přineslo naději, když se hrály hry s vlasteneckou tematikou. Hospodářská krize zasadila průmyslovému Kolínu těžkou ránu. Opět stoupla nezaměstnanost, jež se pojila s hladem a kriminální činností. Vrcholem krize byl přelom let 1931/1932. Tato situace nahrávala pravicovým stranám, které se vzhledly v Hitlerovi a jeho řešení krize. Přesto se tyto strany prozatím nedostaly k moci, což dokazuje výsledek voleb. V roce 1935 došlo k dalším volbám do poslanecké sněmovny, senátu a zastupitelstev. Na Kolínsku získali nejvíce hlasů sociální demokraté, ale ve městě zvítězili národní socialisté. Obdobně skončily na Kolínsku i obecní volby z roku 1938, ale v dalších částech republiky vítězily pravicové strany. Demokraticky smýšlející obyvatelstvo města na tuto skutečnost zareagovalo manifestací (11. září 1938), při které se vyslovili za udržení samostatnosti republiky. O několik dní později se situace vyhrotila a došlo na generální stávkou, která měla podpořit republiku. Bohužel tyto projevy národní soudržnosti nezabránilly „Mnichovu“.¹⁶³

¹⁶² JELÍNEK - HELFERT, s. 211 – 224.

¹⁶³ JELÍNEK - HELFERT, s. 224 – 231.

Velmi brzy nastaly změny v politickém a kulturním životě. Ještě v roce 1938 byla zrušena komunistická strana. Sociální demokracie vytvořila spolu s dalšími stranami levice Národní stranu práce. České pravicové strany se seskupily do Strany národní jednoty. V březnu 1939 došlo k okupaci českých zemí německou armádou a také k vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. Země byla rozdělena na správní jednotky – oberlandráty. Jeden z nich byl vytvořen v Kolíně a zahrnoval v sobě několik okresů. Jeho existence trvala do května 1942, kdy byl připojen k Praze. Od roku 1944 byl připojen k Hradci Králové. Ve městě mělo sídlo i gestapo, které zajišťovalo bezpečnost. Dále zde pobýval prapor policejního pluku, jehož členové v době druhého stanného práva popravovali nepohodlné obyvatele v Pardubicích a na Kolínsku. Velkou hrozbou byla také jednotka SD, která pomáhala gestapu, ale často mezi nimi docházelo ke sporům. Tato jednotka byla v Kolíně od července 1939 až do konce války. Ještě před vypuknutím války se zformoval i odboj proti okupaci. Vlastní odboj se dělil do několika skupin jednak podle politického myšlení (komunistický a demokratický), jednak podle povolání (Petiční výbor Věrní zůstaneme, Politické ústředí – bývalí členové politických stran; Obrana národa - vojáci,..) Na Kolínsku byla velmi hustá síť různých odbojových organizací a skupin (vystřídalo se zde 11 skupin). Proslulí byli zejména Tři králové (Josef Mašín, Josef Balabán a Václav Morávek¹⁶⁴), kteří podnikli několik sabotáží na území Německa a udržovali radiové spojení s Londýnem. Poslední jmenovaný udržoval kontakt s parašutisty, kteří podnikli atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Všichni členové odbojových organizací museli čelit neustálému pronásledování a zatýkání a popravy (125 členů kolínských odbojových skupin). Často byli podrobováni výslechům, kterými procházeli i jejich příbuzní. Situace kulminovala v období, které následovalo po smrti Heydricha (heydrichiáda). Následná vlna represí postihla i kolínské Židy.¹⁶⁵ Několik jich bylo posláno do ghetta v polské Lodži. Většina jich však byla odtransportována v červnu 1942 do Terezína, odkud pak byli posláni do Osvětimi. Z kolínského oberlandrátu bylo ve 3 transpotech celkem 2254 Židů. Po ukončení války se jich vrátilo 139.¹⁶⁶

Kolín, jakožto průmyslové a hospodářské centrum, byl pro nacistické Německo velkým zdrojem surovin a materiálů, které pak využívali zejména ve zbrojním průmyslu. Do kolínských továren byli dosazováni němečtí správci. Zároveň byla v každém závodu

¹⁶⁴ Václav Morávek je zajímavý i pro mé téma. Studoval totiž na kolínském gymnáziu (maturoval v roce 1923).

¹⁶⁵ Židé žili v Kolíně několik staletí. Dnes již židovská obec v Kolíně není. Jedinou připomínkou zůstává synagoga, která je využívána pro kulturní akce, a dva židovské hřbitovy. Na jednom z nich je pohřben syn rabiho Löwa, kterého si připomínáme ve spojitosti s postavou Golema.

¹⁶⁶ JELÍNEK - HELFERT, s. 232 – 258.

vytvořena stráž, která dohlížela na české zaměstnance. K nejdůležitějším průmyslovým závodům, které Němci využívali, patřila rafinérie minerálních olejů, továrna na zpracování draselných louhů a továrna na výrobu lučebnin. Velký význam měla i železniční poloha Kolína, neboť místní železnice byla důležitou spojnici pro zásobování východní fronty. Právě na tyto cíle se v letech 1944 a 1945 několikrát zaměřila spojenecká bombardovací letadla a hloubkaři. Na město a okolí bylo svrženo přes čtyři tisíce pum. O život přišlo přes 70 obyvatel, několik desítek jich bylo zraněno. Pozůstatky po bombardování jsou v Kolíně patrné dodnes. V posledních dvou letech války se výrazně projevila činnost partyzánů, kteří působili v několika skupinách i na území kolínského oberlandrátu. Uvedu např. výsadek brigády Mistra Jana Husa, jehož členové měli provádět zpravodajskou činnost a získávat nové členy pro boj. Druhý úkol jim byl osudný, neboť do svých řad přijali několik konfidentů, kteří je poté vyradili gestapu. Došlo k zatýkání a byli odesláni do terezínského tábora. Přesto se činnost této skupiny brzy obnovila a prováděla protiněmecké akce až do konce války. Květnové dny roku 1945 byly velmi bouřlivé v celé části země. V Kolíně a okolí bylo v tu dobu necelých dvacet tisíc německých vojáků a v samotném městě navíc gestapo a policie. Nespokojení obyvatelé se mezitím zformovali do revolučních národních výborů. Během prvního květnového týdne došlo k mnoha potyčkám. Zprávy z Prahy, kde došlo 5. května k povstání, podnítili kolínské obyvatele k aktivitě. V oknech se objevily československé státní vlajky, lidé se shlukovali na náměstí. Kolínskou radnici získal revoluční národní výbor, který začal jednat (schůze 6. května) se zástupci německé strany ve městě (velitel gestapa Oskar Fleischer, velitel posádky Pauli). Hlavním požadavkem obou stran bylo udržet ve městě pořádek. O den později ale německá strana porušila dohodu, když se po informaci o kapitulaci Německa rozhodla střílet do davu a vyhlásit stanné právo ve městě. Němečtí vojáci však najednou 8. května kapitulovali a narychlo opouštěli město. V ten samý den projeli městem první tanky ruské armády, které mířily do Prahy. V Kolíně převzal moc národní výbor. Během následujících dnů došlo ještě k několika bojům se zbytky německých vojsk, které se snažily o ústup. Poslední válečné střetnutí na Kolínsku proběhlo u Plaňan, kde se němečtí uprchlíci a vojáci ve třech vlacích snažili dostat po dráze do jižních Čech, aby se vzdali Američanům. Poslední vlak však narazil na sovětský tank. Došlo k přestřelce a po noci přečkané v úkrytu se Němci 11. května 1945 vzdali. Město bylo díky náletům a posledním bojům v troskách. Bylo zničeno mnoho domů, továren a v katastrofálním stavu bylo i kolínské nádraží. A v této situaci se opět objevuje komunistická strana, která využívá obnovení hospodářského života ve svůj prospěch. Ještě v roce 1945 bylo vydáno několik

dekretů prezidenta republiky. Pro průmyslový Kolín byly důležité dekrety č. 100 – 103, podepsané 24. října, kterými byly znárodněny doly, průmyslové podniky, banky a soukromé pojišťovny. V květnových parlamentních volbách v roce 1946, kterých se naposledy účastnilo více stran, vyhrála s velkým náskokem komunistická strana. Získala 40,17% hlasů, což jí zajistilo 93 míst. Druzí národní socialisté obdrželi jen! 23,66% hlasů. Komunisté se postupně svých politických rivalů zbavovali a po únoru 1948 převzali plnou moc v celé zemi.¹⁶⁷

10. Gymnázium a obchodní akademie v letech 1918 – 1948

10.1 Kolínské gymnázium

Se změnou politického uspořádání nově vzniklého státu souvisí i změna názvu gymnázia. Oficiální název nyní zněl: Státní reálné gymnasium v Kolíně. Nadšení ze vzniku samostatného státu se samozřejmě projevilo i mezi učiteli a žáky tohoto ústavu. Jedním z projevů oslav byl článek plný vlasteneckých myšlenek a odsouzení habsburské nadvlády, který napsal do kolínské výroční zprávy profesor Václav Zíd.¹⁶⁸ Na kolínském gymnáziu se uvolnily zostřené poměry, které panovaly v posledních letech monarchie. Došlo k oficiálnímu zrušení projevů sounáležitosti s rakouskou monarchií (nošení černožlutých kokard, ...). Vyřazené knihy byly vráceny do knihoven. Byla zrušena vojenská cvičení. Učitelé již nemuseli oznamovat politickou orientaci, když se hlásili na dané místo. Studenti, kteří doposud setrvali v pasivní rezistenci (nebo se scházeli tajně), vystoupili na veřejnost. Začali se zajímat o situaci ve škole a zavedli studentskou samosprávu. Dohlíželi na pořádek na školních chodbách. Vytvořili správní a soudní senáty, které se zabývaly přečiny v jednotlivých třídách. Tato samospráva trvala do února 1919, kdy se jí studenti vzdali. Dále se věnovali i kulturní a politické situaci města. Po vzniku republiky tak např. dohlíželi na bezpečnost na kolínském nádraží a doručovali zprávy po celém okrese. Zároveň se zapojili do vzniku Svazu československého studentstva středoškolského, který byl ustaven ve dnech 3. až 5. ledna 1919 v Praze. V únoru 1919 vznikl studentský správní výbor, který dohlížel nad samosprávou, vydával týdenní Věstník a jednal za studentstvo s pedagogickým sborem. Pod tento hlavní výbor spadaly dílčí

¹⁶⁷ JELÍNEK - HELFERT, s. 259 – 271; PROCHÁZKA, s. 17.

¹⁶⁸ Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1918 – 1919, s. 3 – 4.

výbory (vzdělávací výbor, zábavní výbor, sociální výbor,...). Od školního roku 1918 – 1919 se dívky staly řádnými žákyněmi gymnázia. Do té doby mohly studovat pouze jako privatistky. S oficiálním přijetím dívek jako řádných studentek souviselo i rozšíření pedagogického sboru o učitelky a zavedení předmětů, které byly určeny jen pro dívky (např. domácí práce). Dívky také pořádaly různá vystoupení (např. tělocvičné akademie). V průběhu školního roku opustilo ústav několik učitelů. Někteří odešli na Slovensko, kde se snažili o zlepšení úrovně tamějšího školství.¹⁶⁹

Během následujícího roku vzrostl počet přihlášených dětí do takové míry, že bylo nutné zavést vyučování i v budovách, které nepatřili gymnáziu (např. v refektáři kapucínského kláštera). Vlivem událostí v Rusku se na gymnasiu začal vyučovat prozatím nepovinně ruský jazyk.¹⁷⁰

Školní rok 1922 – 1923 přinesl významnou událost – padesátileté výročí založení školy. Oslavy se konaly v polovině října 1922. Do Kolína se sjeli bývalí profesori a abiturienti. Během dvou dnů došlo k několika divadelním představením, prohlídce budovy gymnázia a ke slavnostnímu projevu na radnici. Zde se také konala schůze, na které promluvili členové pedagogického sboru, zástupci zemské školní rady a zástupci některých kolínských spolků (např. Klub mladých). Při příležitosti tohoto setkání byl vydán sborník *Půl století střední školy v Kolíně*¹⁷¹, který si mohli účastníci koupit. Výtěžek z akce byl věnován *Podporovacímu spolku*.¹⁷²

Následující školní léta probíhala klidně. Stálým problémem tak zůstával nedostatek učebních prostor. Jednání o stavbě nové budovy však končila vždy neúspěchem. Školní kronikář se tak zabýval spíše kulturními událostmi, kterých se účastnili studenti a profesori (např. oslavy desetiletého výročí vzniku republiky v roce 1928¹⁷³, oslava osmdesátých narozenin prezidenta Masaryka, tryzna za Aloise Jiráska v roce 1930). Zájem o společenské dění se projevil i v otevření žakovské čítárny, ve které měli studenti k dispozici aktuální noviny a časopisy. Ve školním roce 1931 – 32 se nepatrně pozměnil oficiální název gymnázia – Státní československé reálné gymnasium v Kolíně. Tento titul se objevoval ve výročních zprávách až do školního roku 1937 – 38. Následující rok bylo z názvu vypuštěno slovo československé. Za touto změnou stála politická situace v zemi.

¹⁶⁹ *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1918 – 1919*, s. 3 – 5, 18 – 19, 28 – 29; *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1926 – 1927*, s. 6.

¹⁷⁰ *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1920 – 1921*, s. 4.

¹⁷¹ Tento sborník sestavil Otakar Palán. Obsahoval seznamy profesorů a abiturientů, vzpomínky a články některých významnějších osobností.

¹⁷² *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1922 – 1923*, s. 2 – 3.

¹⁷³ Zprávou do školní výroční zprávy přispěl i Otakar Palán – *Poslední desetiletí našeho ústavu*. In: *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1927 – 1928*, s. 2 – 3.

Klidné období bylo ukončeno v polovině 30. let 20. století, kdy se v Německu opět začalo zbrojit. Učitelé zpočátku žáky informovali žáky o důležitosti míru mezi národy (v tzv. „mírových půlhodinách“). Při různých významných oslavách bylo připomínáno národní hnutí, osoby politického a kulturního života země (např. Karel Kramář, Milan Rastislav Štefánik, Karel Hynek Mácha aj.). V únoru 1936 byl založen *Kroužek pro brannou výchovu mládeže*. Na několika setkáních dostali žáci poučení, jak se chovat v případě ohrožení. Mezi studenty a profesory proběhla sbírka. Peníze byly určeny na obranu státu. Zároveň byla zorganizovaná sbírka na pomoc španělským dětem, které zasáhla španělská občanská válka. Za dva roky došlo k anšlusu Rakouska. Situace v zemi začala být vážná. V září 1938 byla vyhlášena mobilizace. Několik profesorů odešlo do armády. Přijetí mnichovské dohody však zabránit nedokázali. Nesouhlas s německým zábořím pohraničí vyjádřili alespoň symbolicky – na gymnáziu se 1. října nevyučovalo. 28. říjen, nejdůležitější den v roce, se pod vlivem událostí již neslavil. Na gymnáziu ten den probíhala výuka jako v každý jiný den. Na gymnáziu také přibyli studenti, kteří přišli spolu se svými rodinami z obsazeného pohraničí. Po vzniku protektorátu vstoupily německé jednotky na území Čech. 17. března 1939 byla budova gymnázia obsazena gestapem. Bylo nutné nalézt místo, kde by mohla dále probíhat výuka. Pomoc nabídla měšťanská škola na Zálabí. V letech 1939 - 1945 nevycházely výroční zprávy a zápisy ve školní kronice za toto období zaplnily osm! stran. Tyto zápisy se zaměřily jen na jmenný výčet profesorského sboru a výročí spisovatelů (mj. Božena Němcová, Alois Jirásek). Právě tato výročí sloužila jako určitá forma protestu proti režimu. V roce 1941 se do kroniky zapisoval již jen seznam členů pedagogického sboru. Domnívám se, že tato změna souvisí jednak s odhalením velké části československého odboje a následnými represemi, jednak s nástupem zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Nastala vlna zatýkání a poprav odpůrců režimu. Tato situace se více vyostřila v období heydrichiády. Na gymnáziu se hlavním předmětem stal německý jazyk. Došlo také ke snížení počtu žáků (před válkou 675 studentů, v posledním roce války 374). Profesori byli předčasně posíláni do penze, ale také vezněni v koncentračních táborech nebo káznicích. Někteří byli společně se svými studenty nasazeni na práci v továrnách, železniční dráze a při budování zákopů. V letech 1944 a 1945 došlo k několika náletům spojeneckých letadel, z nichž čtyři se odehrály nad Kolínem. Pro bezpečí studentů bylo zavedeno nouzové vyučování. Jeden z těchto náletů, který se odehrál v dubnu 1945, zastavil na pár dní i chod školy. O necelý

měsíc později skončila 2. světová válka v Evropě. Situaci na Kolínsku v prvních květnových dnech jsem již popsala výše.¹⁷⁴

Po osvobození se několik profesorů přihlásilo k vojenské službě a udržovalo spojení se členy Rudé armády. Studenti pomáhali s organizačními záležitostmi a předávali zprávy. Ze školní budovy byly vystěhovány dokumenty a další zařízení, které sem donesli Němci. K obnovení výuky v budově došlo 13. června 1945. V této době se znovu objevila myšlenka na vybudování nové budovy gymnázia. Zástupci z řad profesorského sboru vypracovali návrh, který předložili ministru školství Zdeňku Nejedlému, který strávil v Kolíně několik dní v září 1945. V lednu následujícího roku si přijel prohlédnout školní budovu a slíbil, že podpoří návrh na vybudování nové budovy. Na oslavu 96. narozenin prezident Masaryka se mělo gymnázium přejmenovat na Masarykovo gymnázium. Návrh budovy byl svěcen architektovi Jaroslavu Frágnerovi, který v Kolíně navrhl několik dalších budov (již zmíněná elektrárna). Objevily se ale opět tradiční problémy – nedostatek financí a pracovního materiálu, takže stavba byla opět zastavena. Vliv Ruska se projevil nejen v zavedení ruského jazyka jako řádného předmětu, ale také v připomínání slavných ruských osobností a událostí během školního roku (např. oslavy říjnové revoluce, bitvy u Stalingradu, výročí spojená se jménem V. I. Lenina, ad.). Tyto „ruské svátky“ doplnily české, které byly znovu zavedeny. Významným svátkem se stal Svátek práce, který se slavil již v 90. letech 19. století, ale nyní získal mnohem důležitější význam. Profesori a žáci se každoročně účastnili různých přednášek a oslav, které sloužily k rozšíření idejí socialismu. Oslavy tak začaly mít převážně ideologický charakter. Významnou událostí byla oslava 75. výročí trvání střední školy v Kolíně. Samotná oslava a akce spojené s ní trvaly přibližně dva týdny (od 4. října do 21. října 1947). V rámci oslav byla vystavena díla známých umělců, kteří také studovali na gymnáziu (např. fotograf Jaromír Funke, malíř Zdeněk Rykr,...). Zároveň si zúčastnění mohli prohlédnout vědecké a literární práce bývalých studentů. Výstavu uspořádalo kolínské muzeum (přípravu zajišťovali členové *Literární*

a umělecké sbírky města Kolína – „LUSK“). Již jsem uvedla, že komunisté získávali postupně stále větší moc. Vrcholem jejich několikaletého úsilí byl únorový převrat v roce 1948. V kronice školy se o této události ale nepíše, což „napadá“ i jeden z autorů sborníku *100 let kolínského gymnasia*. Pro zajímavost uvádím jeho slova: „*Ve státě probíhá na sklonku roku 1947 zápas o definitivní orientaci republiky, který vyvrcholí únorovým*

¹⁷⁴ *Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1938 – 39*, s. 8 – 9.; *100 let kolínského gymnasia*, s. 31 – 36.

*vítězstvím pracujícího lidu pod vedením Klementa Gottwalda. O tomto dějinném zápase není v zápisech školní kroniky ani jedné zmínky. (...) Ani slovo o tom, že to bylo období nabitě politickými boji, v nichž Komunistická strana Československa za vedení Klementa Gottwalda dobyla historické vítězství. Ani slovo o tom, že pracující lid pod vedením Komunistické strany Československa jednou pro vždy rozhodl, že republiku budeme budovat pod ochranou a za pomoci velikého Sovětského svazu jako stát dělníků, rolníků a pracující inteligence, jako pevnou součást světového tábora socialistických zemí. Ani slovo o tom, jak se toto dějinné období odrazilo v životě školy.*¹⁷⁵ Zůstává otázkou, zda autor tato slova myslel vážně, nebo je užil, aby uklidnil cenzory. Rok 1948 přinesl nejen politické změny. Národní shromáždění přijalo zákon o jednotné škole. Následovalo mnoho změn, které zasáhly základní a středoškolské vzdělání. V druhé polovině roku byly zrušeny měšťanské školy, nižší reálky, nižší gymnázia. Pro žáky, kteří studovali na těchto školách, byly otevřeny střední školy. Úpravu postihly i gymnázia (označené jako školy třetího stupně). Postupně se snižoval počet tříd, k čemuž přispělo to, že se tyto druhy škol staly výběrovými. Školní rok 1947 – 1948 představoval ještě jeden mezník. Od tohoto roku do roku 1953 nebyla psána školní kronika. Informace z těchto let byly později zpětně doplněny podle jiných dokumentů a podle osobních vzpomínek profesorů. Převládaly zprávy o účasti na přednáškách, kde se učitelé a žáci seznamovali s myšlenkami socialismu a komunismu. Navštěvovali promítání filmů, ve kterých byl takřka glorifikován Sovětský svaz. Slavily se též významné dny jako 30 let vzniku KSČ. Ideologie ovlivňovala člověka na každém kroku.¹⁷⁶

10.2 Obchodní akademie

Změny, které byly spojeny s demokratickým zřízením státu, brzy zasáhly celou zemi. Kolínští učitelé, mezi kterými byli i zástupci z obchodní akademie, se setkali s ministrem školství a národní osvěty Gustavem Habrmanem, který navštívil kolínskou schůzi dělníků 28. ledna 1919. Ministr pronesl projev, ve kterém připomněl důležitost svobody, demokracie a kázně ve škole. Zároveň obdržel od kolínských učitelů návrhy na změny v jednotlivých školách. Pro názornost uvádím jeden z požadavků obchodní akademie: „*Ministerstvo školství a národní osvěty račiž bez odkladů postátniti obchodní*

¹⁷⁵ *100 let kolínského gymnasia*, s. 37 – 38.

¹⁷⁶ *detto*, s. 36 – 38; *Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1946 – 1947*, s. 3 – 6, 9 – 12; *Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1947 – 1948*, s. 8 – 11.

*akademii s přičleněnými ústavy..., aby studium na těchto školách bylo umožněno i nadaným chudým žákům, kteří se ho musí pro vysoké školné dosud vzdávati.*¹⁷⁷ Dále žádali o vyřešení problému s nedostatkem učeben (na 700 žáků připadalo 15! učeben). Kvůli tomuto problému stále probíhalo omezení ve vyučování, což učitelé odsuzovali. Koncem června 1922 byly připraveny plány na stavbu nové školní budovy, které mělo schválit ministerstvo školství. Ve městě bylo označeno několik lokalit, kde by mohla stát nová budova. V té době chystal architekt Zákrejs úpravu části Kolína, kde měla vzniknout moderní třída s novými budovami a nově vysázenou lipovou alejí. Na jeho radu bylo místo, kde bude stát nová budova, umístěno právě sem. V následujícím výběrovém řízení architekta nové budovy vyhrála dvojice architektů Jan Mayer a Vilém Kvasnička. Oba již spolu spolupracovali na stavbě veřejných budov v Budapešti a Olomouci. Stavba měla vynikat, což se podařilo díky věži, která byla společně s chrámem sv. Bartoloměje vidět na velkou vzdálenost. Ve věži byly umístěny hodiny a také místo pro vyhlídku. Jistou raritou byla i vnější výzdoba budovy. Malíř Ferdinand Rubeš vytvořil 22 sgrafit, jejichž tematika se odrazila v zaměření školy. Stavba byla dokončena v prosinci 1924 a vyučování začalo 7. ledna 1925. K oficiálnímu slavnostnímu otevření nové budovy došlo až o měsíc později – 2. února 1925. Slavnostní projev pronesl starosta města Julius Komers, který působil na obchodní akademii jako profesor, ředitel a další členové profesorského sboru, političtí představitelé města i státu a další.¹⁷⁸

Ráda bych znovu uvedla, že škola pořádala mnoho exkurzí, jejichž výčet zaplnil v každé výroční zprávě několik stran. Nejčastěji navštěvovali kolínské továrny, ale účastnili se i několika výletů do zahraničí např. na přelomu března a dubna 1928 podnikla skupina studentů a profesorů dvoutýdenní výlet do Rakouska, Itálie a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Zážitky z této cesty sepsal do výroční zprávy jeden z profesorů. Studenti akademie se také často účastnili oslav různých výročí a svátků. Za všechny mohu jmenovat např. pokládání základního kamene sochy prezidenta Masaryka 28. října 1928.

179

Ve školním roce 1933 – 1934 byl podán návrh na úpravu organizačních statut, které platily od roku 1914 a pro účely školy byly již zastaralé. Problémy způsobovaly hlavně v administrativní a hospodářské oblasti. Projevily se hlavně při zemské revizi, která

¹⁷⁷ *Výroční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1918 – 19*, s. 37.

¹⁷⁸ *detto*, s. 36 – 37; *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. Labem za školní rok 1921 – 2*, s. 27; *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. L. za školní rok 1923 – 4*, s. 17 – 18; *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. L. za školní rok 1924 – 5*, s. 16, 18 – 26.

¹⁷⁹ *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně nad Labem za školní rok 1927 – 8*, s. 4 – 9.

probíhala v letech 1927 – 1932. Jeden z profesorů vypracoval nový návrh, který odeslal obecnímu zastupitelstvu a ministrovi školství k posouzení a schválení.¹⁸⁰

Významnou událostí bylo čtyřicetileté výročí založení pokračovací obchodní školy. Byla uspořádána slavnostní schůze (16. prosince 1934), na které vystoupili členové pedagogického sboru, obchodního gremia a představitelé města. Ředitel školy ve svém projevu připomenul historii obchodního školství v Kolíně a školy od počátků do roku 1934.¹⁸¹ V následujícím roce byl vytvořen výbor, který měl zorganizovat oslavy 25. výročí od založení obchodní akademie a 40. výročí veřejné obchodní školy. Oslavy proběhly v dubnu a květnu 1937. Začaly sjezdem Svazu československých spolků absolventů obchodních akademií. Dále se konala žákovská akademie, slavnostní oslava a výstava, která poutala hlavní pozornost. V několika místnostech školy byla vystavena díla studentů a profesorů, učebnice, přístroje, obrazy, plakáty, fotografie aj. V dalších dnech proběhlo setkání absolventů a několik dalších schůzí. Slavnosti ukončila valná hromada Spolku absolventů kolínské obchodní školy, po které se konal slavnostní koncert. Upomínkou na tyto slavnosti byly dvě publikace – *Almanach obchodního školství v Kolíně* a *Historie obchodního školství v Kolíně*.¹⁸² V tento rok (tj. 1937) byl schválen nový organizační statut, který jasně definoval pravomoci jednotlivých orgánů spravujících Československou obchodní akademii v Kolíně a ve kterém byly uvedeny zaznamenány určité změny.¹⁸³ Rok 1937 byl pro obchodní akademii skutečně přelomový. Kromě jmenovaných událostí došlo k rozhodnutí o přístavbě nové tělocvičny a vybudování hřiště. V budově postavené v roce 1924 totiž tato místnost chyběla a studenti cvičili ve dvou pronajatých tělocvičnách, které se nenacházely v blízkosti budovy, a tak studenti často přicházeli do dalších vyučovacích hodin pozdě. Navíc byla zavedena branná výchova a poprvé jmenován profesor tělesné výchovy. Díky těmto skutečnostem byla stavba odsouhlasena, i když později způsobila určité finanční problémy.¹⁸⁴

V době, kdy začalo být jasné, že Adolf Hitler chystá plány na obsazení státu, začali studenti sbírat peníze na obranu státu. Omezení ve výuce se ale zatím neobjevily. Učitelé se snažili žáky vzdělávat hlavně v cizích jazycích. Po vyhlášení mobilizace zabral okresní úřad školní budovu a vybudoval v ní záložní vojenskou nemocnici. Bylo nutné zajistit

¹⁸⁰ XXII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1933 – 1934, s. 5 – 8.

¹⁸¹ XXIII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1934 – 1935, s. 3 – 16.

¹⁸² 25. roční zpráva čl. obchodní akademie a 40. roční zpráva Veřejné obchodní školy v Kolíně za školní rok 1936 – 1937, s. 3 – 70.

¹⁸³ Organizační statut Československé obchodní akademie v Kolíně, 1937, s. 2 – 19.

¹⁸⁴ STARTL, Jaroslav: *O přístavbu tělocvičny a zřízení hřiště při obchodním školství v Kolíně*. in: XXVI. roční zpráva čl. obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1937 – 1938. s. 3 – 8.

náhradní prostory k výuce. Došlo k dohodě mezi řediteli obchodní akademie, státního reálného gymnázia a měšťanských chlapeckých a dívčích škol a výuka tedy mohla probíhat dál na těchto školách. Zároveň ředitel podal žádost o navrácení budovy. Úředníci žádosti vyhověli. K obnovení vyučování došlo v polovině října 1938. Na školu byli přijati studenti, kteří přišli do vnitrozemí z obsazených oblastí v pohraničí. Učitelé židovské národnosti byli posláni na dovolenou a později vyhozeni. V prvních dnech po vyhlášení Protektorátu zemřel profesor Josef Bernat, který neunesl nastalou situaci a dostal mrtvici. Škola uctila jeho památku zřízením podporovacího fondu pro nadané žáky filologických předmětů. Odpor vůči německé okupaci vyjádřil ústav v den narozenin Adolfa Hitlera. Vyučování bylo zrušeno a na školní budově byla vyvěšena státní vlajka. Učitelé v hodinách opětovně připomínali studentům postavy z českých dějin a kultury. Již brzy se však objevily stanovy o tom, jak vést vyučování v Protektorátu. Navíc z oficiálního názvu zmizelo označení „československá“. Již poněkoličaté byla překontrolována knihovna a vyřazeny „závadné knihy a pomůcky“ (vyřazování proběhlo během okupace několikrát). Jisté uklidnění způsobil příchod bývalých důstojníků čs. armády, kteří vyučovali cizí jazyky. Znovu se objevily problémy se stavbou tělocvičny, a tak profesori požádali kuratorium, aby opět oslovilo kolínské zastupitelstvo a ministerstvo školství. „Domluva“ proběhla úspěšně a v dubnu 1940 se začalo stavět (k otevření došlo v prosinci). Německé úřady začaly vydávat nařízení (např. povinné oslavy narozenin Hitlera, vyvěšení vlajek na oslavu německých válečných úspěchů, ctít symboly Říše...). Omezení se týkala i oslav 28. října a 7. března. Němci se báli kolektivních projevů nespokojenosti. Snažili se proto o záměrnou germanizaci obyvatel. Ve škole byly pořádány kursy německého jazyka pro veřejnost. V únoru 1940 Němci přes nesouhlas profesorského sboru zabrali přízemí obchodní akademie, ve kterém otevřeli německou školu. Oficiálně bylo přízemí Němcům pronajato. Obchodní škola tím velmi utrpěla, neboť musela řešit nedostatek učeben. Provizorní řešení, které spočívalo ve vybudování půdních prostor, však vyžadovalo souhlas oberlandrátu. Germanizační tlak stále rostl. Studenti dostávali dvojjazyčná vysvědčení. V budově byly vyvěšeny dvojjazyčné nápisy. Zvýšil se počet hodin německého jazyka. Osnovy dějepisu byly pozměněny, aby zohledňovaly Němce, a profesori absolvovali „přeškolovací kursy“. Na začátku roku 1941 Němci požadovali pronajmutí dalších místností, což se opět setkala s vlnou nevole. Později Němci obsadili celou budovu, ve které si zřídili i internát, a studenti obchodní akademie byli opět rozděleni mezi ostatní školy a jiné veřejné budovy (např. Pražská úvěrní banka, Dělnický dům aj.). Tato situace vyprovokovala studenty a profesory k výlepu letáků a dalším projevům nespokojenosti.

Německá strana zareagovala vydáním oběžníků, ve kterém požadovala zachovávat přízeň říši. Starší studenti byli posíláni na nucené práce do Německa. Jiní se účastnili žní na úkor vyučování. Výuka byla v tuto chvíli na posledním místě. Ve školním roce 1942 – 1943 byli někteří členové pedagogického sboru obžalováni z vyzrazení informací týkajících se hospodářství a zbrojního průmyslu. Zatýkání probíhalo i dále. Členové sboru byli posíláni do terezínské Malé pevnosti. Útokům čelili i profesori, kteří nadále vyučovali. Pokud neměli zkoušku z německého jazyka, byl jim zkrácen úvazek. Ostatní byli natrvalo přikázáni různým podnikům, které byly zaměřeny na zbrojní průmysl, zemědělství atd. Definitivní konec obchodní akademie přišel ve školním roce 1944 – 1945, kdy byla zrušena výuka. Obchodní vyučování zůstalo pouze na učňovské škole, která byla ale po několika měsících také zrušena. Většina odsouzených profesorů byla popravena. Německý internát v budově obchodní akademie vystřídal v lednu 1945 vojenský štáb jednoho německého generála. Když byli v květnu 1945 nuceni odejít, založili v přízemí požár, který se ale podařilo uhasit. Část školního zařízení, která byla uložena v budově odborné školy byla zničena ruskými vojáky, kteří považovali materiál za válečnou kořist. Po nutných opravách došlo opět k otevření školy (29. května 1945). Bylo potřeba sestavit nový profesorský sbor. Kvůli malému počtu kvalifikovaných profesorů byli povoláni i penzionováni profesori. Z knihoven jsou opět odstraňovány knihy, které obsahovaly nacistické myšlenky. Škody způsobené Němci se odstraňovaly ještě několik dalších let. Postupně se začala objevovat myšlenka na vytvoření odborné družstevní školy a na začlenění obchodní akademie do plánu obnovy československého hospodářství.¹⁸⁵

Zákon o jednotné škole z roku 1948 zasáhl i obchodní akademii. Obchodní akademie a obchodní školy byly převedeny pod správu státu a staly se z nich výběrové obchodní školy III. stupně. Kuratorium nahradily místní poradní sbory. Stát nyní získal povinnosti provozovatele, takže platil zaměstnance a učební pomůcky. Počet místností v budově obchodní akademie byl opět zredukován, neboť se do přízemí školy nastěhovala základní odborná škola.¹⁸⁶

Zdá se, jako by obchodní akademie přitahovala změny. Pro pochopení dalších souvislostí uvádím následující událost. Nový školský zákon ze 24. dubna 1953 reorganizoval systém všeobecných vzdělávacích škol. Vznikly osmileté a jedenáctileté střední školy. Druhé jmenované byly vytvořeny ze škol národních, středních a výběrové

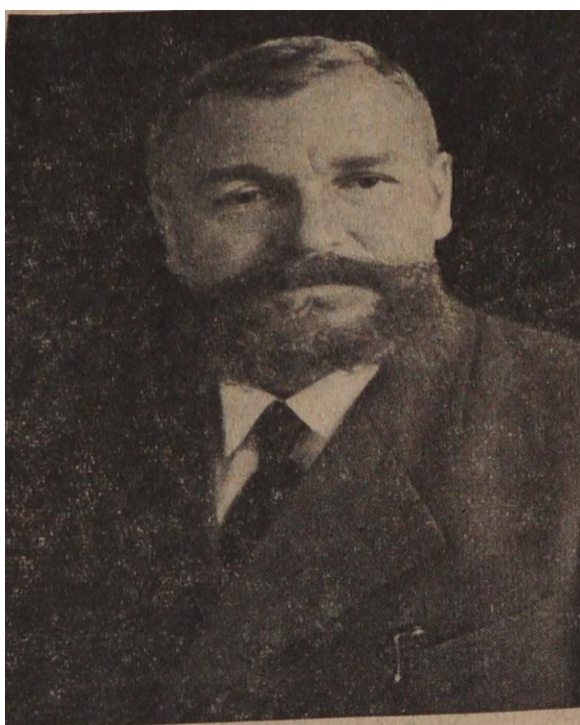
¹⁸⁵ STARTL, J.: *Spáry okupace na kolínské obchodní akademii*. Brno: 1947, s. 3 – 24

¹⁸⁶ *Závěrečná zpráva XXXVI. Obchodní akademie a LI. Veřejné obchodní školy v Kolině za školní rok 1947 – 48*, s. 3 – 8.

školy III. stupně, kterou bylo i kolínské gymnázium. V Kolíně byla vytvořena jedenáctiletá střední škola v budově bývalého gymnázia. Tato změna však přispěla k zvýšení počtu studentů, kterým ale již nevyhovovaly učební prostory. Okresní národní výbor navrhl, aby došlo k výměně budov mezi jedenáctiletou střední školou a vyšší hospodářskou školou (bývalá obchodní akademie). K přesunu školního zařízení došlo mezi 20. a 31. srpnem 1953. Během následujících let došlo k několika změnám v uspořádání a názvu obou škol, ale v určených budovách zůstaly do dnešních dní.¹⁸⁷

11. Vybraní učitelé z období 1918 – 1948

11.1 Alois Václav Červín (1890 – 1953, v Kolíně 1918 – 1924, 1925)

Alois Červín (jméno Václav získal při biřmování) se narodil 15. listopadu 1890 v Kolíně do rodiny váženého kolínského obuvníka. Po studiu na jedné z kolínských obecních škol absolvoval kolínské reálné a vyšší gymnázium (maturita 1909). Jeho vysokoškolská byla velmi rozmanitá. V roce 1909 nastoupil na obor chemicko – technologického inženýrství na Vysoké škole technické v Praze. Studium však po dvou letech přerušil a přihlásil se na pražskou teologickou fakultu (1911 – 1915). V roce 1918 dostal oprávnění vyučovat římskokatolické náboženství

na měšťanských školách. V roce 1922 se vrátil na technickou školu a za dva roky získal titul inženýra. Stal se také členem Československé chemické společnosti. Poslední vysokou školou, kterou vystudoval, byla Přírodovědecká fakulta v Praze (1925 – 1927). Před získáním oprávnění pro výuku náboženství pracoval jako výpomocný katecheta na pražských obecních školách na Smíchově (1915 – 1917). Od 1. září 1918 se stal řádným katechetou na jedné z kolínských obecních škol. Zde setrval do 31. srpna 1924,

¹⁸⁷ 100 let kolínského gymnasia, s. 39.

kdy rezignoval na své místo. Poté odcestoval do Bulharska, kde uplatnil své chemicko – technologické vzdělání. Pracoval v lihovaru a cukrovaru v Gorne Orechovici. Zůstal zde několik měsíců a pak se opět vrátil k učitelskému povolání. V květnu a červnu 1925 vyučoval na zemské průmyslové škole v Kolíně a od 1. září 1925 do 1. února 1931 na škole stejného zaměření v Kutné Hoře. Odtud odešel opět do Prahy, kde učil na grafické škole (1931 – 1933) a dvou průmyslových školách (od roku 1933 do své smrti). Velmi pestré byly i jeho cesty do zahraničí. Od roku 1927 do roku 1938 jezdil během letních prázdnin do Polska, kde se setkával s volyňskými Čechy a působil zde jako misionář. V letech 1935 – 1937 navštívil několikrát Rumunsko. Při jedné z návštěv se zúčastnil sjezdu rumunských profesorů průmyslových škol v Constanci u Černého moře. Několikrát navštívil státy v bývalé Jugoslávii, kde se zajímal o podobu vyučování na tamních průmyslových školách. V letech 1936 – 1937 několikrát navštívil pobaltské státy (Estonsko, Lotyšsko a Litvu). V těchto zemích navazoval kulturní styky a zabýval se osvětovou činností (byl členem výboru Spolku pro kulturní styky s pobaltskými státy). Díky těmto návštěvám rozvíjel své jazykové znalosti. Ovládal ruský jazyk, francouzský jazyk, latinský jazyk. Částečně rozuměl litevštině, lotyštině, estonštině a bulharštině. Za svou práci ve Volyni obdržel od varšavského pravoslavného metropolity zlatý kříž. *Rumunská liga pro vyučování* mu udělila zlatou medaili. Alois Václav Červín zemřel 24. ledna 1953 v Praze, kde byl také pohřben.¹⁸⁸

Literárně činný začal být od roku 1925. Jeho tvorba by se dala rozdělit na několik částí. Nejprve se věnoval psaní odborných článků a esejí, které vycházely v mnoha periodikách (např. *Horník*, *Chemické listy*, *Spirála*, *Křesťanská revue*, *Ženské noviny*, *A-Zet*, *České slovo*, *Národní listy*, *Masarykův list*, *Přítomnost* aj.). Druhou oblastí byly překlady. Červín přeložil dvě knihy, jejichž autorem byl francouzský fyzik Theophile Moreux – *Jak porozumím mechanice* (1931) a *Jak porozumím moderní fyzice* (1931). Jeho nejvýznamnějším překladem je báseň v próze (někde uvedeno jako román) od lotyšského spisovatele Edvartse Virzi – *U straumenů. Kronika lotyšského statku* (1933, př. 1939).¹⁸⁹ Na konci 30. let vydal tři publikace, ve kterých se zabýval jedním z vystudovaných oborů – chemií: *Le pétrole en Tchécoslovaquie* (1935), *Chémie dobyvatelka světa* (1938) a *Chémie kolem nás* (1939). Posledním okruhem jeho literárního zájmu představovaly knihy, ve kterých rozváděl své filozofické myšlenky a úvahy – *Slunce v mracích* (1943).

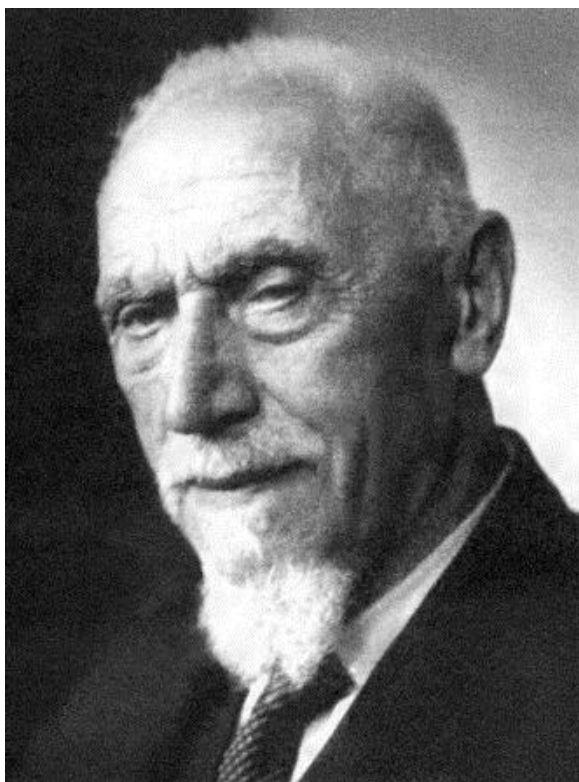
¹⁸⁸ *Dotazník LUSK* vyplněný Aloisem Václavem Červínem dne 27. října 1941, s. 1, 3 – 4.

¹⁸⁹ MALÝ, Ivan: *Místo Aloise Václava Červína v české baltistice* in: *Archivní prameny Kolínska XV*, Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kolín: 2009, s. 264 – 266.

Zabývá se zde lidským osudem, který podle něj představuje zákon velkých čísel, jenž řídí lidské životy. Smysl správné cesty života spatřuje Červín v dosažení průměru. V knize často cituje jiné spisovatele např. Karla Legera, Elišku Krásnohorskou a F. X. Šaldu.¹⁹⁰ V letech 1945 – 1948 četl své články a úvahy ve vysílání československého rozhlasu, ale po komunistickém převratu se musel z veřejného života stáhnout.

Ačkoliv se Alois Václav Červín narodil a vyrůstal v Kolíně, o jeho kulturní činnosti v tomto městě neexistuje moc zpráv. Je jasné, že o prázdninách dojížděl do města za rodinou. Napsal také pár článků, které vyšly v místních novinách *Naše pravda*. V době, kdy již působil na průmyslových školách v Praze, často pořádal exkurze do kolínských průmyslových podniků. Dopisoval si s některými kolínskými kolegy, kteří jej informovali o dění ve městě.¹⁹¹

11.2 Richard Feder (1875 – 1970, v Kolíně 1917 – 1942, 1945 – 1953)

Richard Feder se narodil 26. srpna 1875 ve Václavících na Benešovsku. Pocházel z osmi sourozenců. Jeho otec se živil výkupem zboží v okolních vesnicích (peří¹⁹², kůže,...). Rodina často řešila finanční problémy. Přesto se Richardu Federovi dostalo poměrně kvalitního vzdělání. V blízkém Benešově navštěvoval německo – židovskou školu. Na příchod a první dny v nové škole vzpomíná Feder takto: „(...) *Tak přišla řada i na mne, abych se rozloučil se svou milovanou školou a chodil do města do německé školy. Ach to byla trýzeň! Já neuměl jediného slova německy...Nudil jsem se hrozně a zíval jsem*

¹⁹⁰ *Dotazník LUSK*, s.1 a 3.; Recenze knihy *Slunce v mracích* in: *A-Zet. Pondělník* z 27. března 1944. (autor hesla Sv.)

¹⁹¹ článek *Dr. Ing. Alois Červín padesátníkem* in: *Naše pravda* z 15. listopadu 1940. (autor Václav Komeda).

¹⁹² Slovo feder pochází z německého jazyka a označuje pero. Federův předek získal toto příjmení v době josefinské, kdy došlo k rušení židovských příjmení.

při vyučování na celé kolo. Po čtvrt roce jsem se dopálil, prohlásil jsem, že se na pana učitele s odpuštěním vykašlu a že se budu učit německy sám.“¹⁹³ Poté vystudoval piaristické akademické gymnázium v Praze (maturita 1896). Následovala souběžná studia v rabínském semináři na židovské teologické fakultě a vídeňské filozofické fakultě (1896 – 1902), kterou zakončil doktorátem. Prvním místem, kde vykonával rabínskou funkci, byl Kojetín (od 19. září 1903). Dalšími místy jeho působení byly Roudnice nad Labem a Louny. Od roku 1917 do roku 1953 vykonával tuto pozici v Kolíně (s přestávkou mezi lety 1942 až 1945, kdy byl vězněn v terezínském koncentračním táboře). V roce 1953 byl zvolen oblastním rabínem moravskoslezských náboženských obcí a přesídlil do Brna. Vrcholem jeho činnosti byl rok 1961, kdy se stal zemským rabínem. V roce 1965 obdržel státní vyznamenání Za zásluhy o výstavbu. Zemřel 18. listopadu 1970 v Brně, kde byl pohřben na místním židovském hřbitově. V roce 2002 mu byl propůjčen Řád Tomáše Garrigua Masaryka.

Ve své literární činnosti se zaměřil na starozákonní židovské dějiny, židovské svátky a tradice a významné židovské osobnosti (*Židovské besídky, Nové židovské besídky*). Sestavil historické práce, které se věnovaly roudnickým a kolínským Židům (*Kolíňští Židé, Dějiny Židů v Kolíně*). Připravil i výklady k několika biblickým textům a židovskému náboženství (např. *Židé a mohamedáni*). Vytvořil několik učebnic (*Haleluja. Hebrejská řeč pro obecné, měšťanské i střední školy, Sinai, Učebnice hebrejského náboženství*). Své články a některé práce delšího rozsahu publikoval v novinách, časopisech a speciálně zaměřených sbornících (*Kalendář česko-židovský, Rozvoj, Věstník židovských náboženských obcí, Židovská ročenka,...*). Během života sepisoval své vzpomínky, které byly vydány posmrtně v roce 1973 společně s některými jeho texty pod názvem *Život a odkaz*.¹⁹⁴

Federovo kolínské působení začalo na jaře 1917, když mu bylo přiděleno místo rabína, které od listopadu 1916 nikdo nezastával. Brzy po příchodu do Kolína se na něj obrátili členové kuratoria obchodní akademie s nabídkou zaměstnání. Feder nabídku přijal, ale musel si rozšířit univerzitní zkoušky. Nastoupil 16. října 1917.¹⁹⁵ Během následujících dvaceti let vyučoval na obchodní akademii v pozici výpomocného učitele předmětů německý jazyk a německou obchodní korespondenci, v některých letech i český jazyk.

¹⁹³ FEDER, Richard.: *Život a odkaz*, Praha: 1973, s. 15 – 16.

¹⁹⁴ PETEROVÁ, Zuzana: *Rabín Feder*, Praha: 2004, s. 12 – 15.

¹⁹⁵ *Výroční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1918 – 19*, s. 8.

Později se stal na témže ústavu smluvním profesorem¹⁹⁶, což mu zajistilo zlepšení platebních podmínek a větší jistotu pracovního místa. Zároveň od školního roku 1917 – 1918 do školního roku 1925 – 1926¹⁹⁷ dával studentům gymnázia soukromé hodiny izraelského náboženství. Ten samý předmět vyučoval i na některých obecných a měšťanských školách. Vedle rabínských povinností a učení vystupoval i ve veřejném životě města. Třináct let byl členem *Okresního osvětového sboru v Kolíně*, kde zastával během let několik funkcí – jednatel, filmový referent, místopředseda a předseda.¹⁹⁸ V tomto sboru vedl hodiny německého jazyka pro učitelky kolínských obecných a měšťanských škol.¹⁹⁹ Účastnil se různých přednášek a pronesl několik projevů v Kolíně i okolních vesnicích (např. *O kolínském rodáku Josefu Poppru-Lynkeovi*, *O dějinách náboženství*²⁰⁰, *O Mistru Janu Husovi*, *O Masarykových názorech na ženu a rodinu*²⁰¹ atd.). V lednu 1937 byl ministerským výnosem opět prohlášen výpomocným učitelem německého jazyka.²⁰² Kvůli židovskému původu byl v roce 1938 propuštěn z obchodní akademie. Oficiálně odešel k 15. březnu 1939.²⁰³ V nastalé situaci se snažil zachránit kolínskou židovskou obec. Plánoval odejít se skupinou do zahraničí a založit novou osadu. Sepsal žádost, kterou odeslal na ministerstvo sociální a zdravotní správy. Jeho žádost byla zamítnuta. Židé z Kolínska byli odvezeni ve třech transportech, které probíhaly na začátku června 1942, do koncentračního tábora v Terezíně. Richard Feder s rodinou (manželka a tři děti s rodinami) odjel z Kolína posledním transportem 13. června 1942. V terezínském ghettu se snažil pokračovat v duchovní a pedagogické činnosti. Po osvobození se vrátil zpět do Kolína. Jeho rodina však zahynula v Terezíně. Po návratu se snažil obnovit kolínskou židovskou obec, ale nepodařilo se mu to. Většina z přeživších se rozhodla opustit zemi, nebo si změnila jméno a k židovství se již nehlásila. Richard Feder se tak zaměřil na jinou činnost. Sepsal knihu o osudech kolínské náboženské obce ve 30. a 40. letech 20. st. - *Židovská tragédie: dějství poslední*, která vyšla v roce 1947. Zároveň nechal opravit židovský hřbitov, ve kterém byl vybudován památník židovským obětem.

¹⁹⁶ *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1926 – 7*, s. 8.

¹⁹⁷ Jméno se objevuje ve všech výročních zprávách z těchto let.

¹⁹⁸ *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně nad Labem za školní rok 1927 – 8*, s. 15.; *25. roční zpráva Čsl. obchodní akademie a 40. roční zpráva Veřejné obchodní školy v Kolíně*, za školní rok 1936 – 1937, s. 83.

¹⁹⁹ *Obchodní akademie v Kolíně. Roční zpráva za rok 1931 – 1932*, s. 18.

²⁰⁰ *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně nad Labem za školní rok 1925 – 6*, s. 10.

²⁰¹ *Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně nad Labem za školní rok 1926 – 7*, s. 9.

²⁰² *25. roční zpráva Čsl. obchodní akademie a 40. roční zpráva Veřejné obchodní školy v Kolíně za školní rok 1936 - 1937*, s. 77.

²⁰³ *XXVII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1938 – 1939*, s. 21.

Každoročně také jezdil na tryznu do Terezína. V roce 1953 odešel na žádost vrchního rabína do Brna.²⁰⁴

11.3 Josef Mančal (1888 – 1964, v Kolíně 1927 – 1958)

Josef Mančal se narodil 9. ledna 1888 v Kolíně. Už při studiích na obecní a měšťanské škole začal zpívat ve sboru a učil se hrát na housle. Během studia na místním gymnáziu docházel za ředitelem kůru Josefem Winterem, žákem Zdeňka Fibicha, který jej učil hře na klavír. Po maturitě (1908) odjel do Prahy, kde si zdokonaloval pěvecké dovednosti ve Wallersteinově

operní škole. Stal se koncertním pěvcem. Koncertoval např. ve švýcarském Bernu. Zde přijal nabídku pracovat v Rusku, kam se odebral v roce 1912. Působil v několika městech. V Orle a Kišíně jako učitel zpěvu na hudebních školách. V letech 1914 – 1917 vyučoval na hudebním učilišti v Kyjevě. Později zastával funkci ředitele operního divadla v Penze a v petrohradském Marinském divadle. V Petrohradu také vypomáhal na tamější konzervatoři při hudebních představeních. V Rusku se i oženil (manželka ruská operní zpěvačka Olga Ivanovna Dolmatovská). V roce 1927 se vrátil zpět do republiky. Od roku 1927²⁰⁵ do roku 1940²⁰⁶ vyučoval hudební výchovu na kolínském gymnáziu. Dále učil zpěv na obchodní akademii (jako pomocný učitel od školního roku 1933 - 1934²⁰⁷, naposledy je zmíněn ve školním roce 1938 - 1939²⁰⁸, a škole pro ženská povolání. Dával i soukromé hodiny zpěvu a hudby. Zároveň vedl Městskou hudební školu v Kolíně (1932 – 1958) a byl dirigentem kolínské filharmonie (1932 – 1945). Spolupracoval se známými osobnostmi československé hudební scény (např. známý operní pěvec Národního divadla

²⁰⁴ PETEROVÁ, s. 9 – 13.

²⁰⁵ Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1927 – 1928, s. 6.

²⁰⁶ Výroční zprávy v letech okupace nevycházely.

²⁰⁷ XXII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1933 – 1934, s. 14.

²⁰⁸ XXVII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1938 – 1939, s. 22.

Eduard Haken). Zemřel 17. června 1964 v Kolíně a je pohřben na kolínském městském hřbitově.²⁰⁹

Josef Mančal nebyl literárně činný, což uvádí i v dotazníku LUSK.²¹⁰ Přirozeně však upravoval aranžmá hudebních skladeb pro potřeby sborů. Já se ale zaměřím na jeho činnost v Kolíně.

Při svém působení na školách řídil pěvecké sbory, které vystupovaly několikrát během roku při různých oslavách a výročích (např. při oslavách 7. března, 28. října) a školních akademiích. Během prvního roku na gymnáziu zřídil studentský orchestr (založen 20. ledna 1928), do kterého se zapsalo 34 studentů.²¹¹ Dalším místem, které se pojí se s činností Josefa Mančala v Kolíně, byla kolínská filharmonie, se kterou začal spolupracovat již v roce 1909, kdy zpíval na koncertě árii z opery Bedřicha Smetany *Dalibor*. O dva roky později zpíval v kantátě Vítězslava Nováka *Neščasná vojna*, která byla prvním veřejným vystoupením nového kolínského dirigenta Alfréda Marii Jelínka. Po smrti Jelínka v roce 1932 převzal funkci dirigenta právě Josef Mančal. Mohl zúročit své dirigentské zkušenosti z Ruska. Navíc uměl hrát na klavír, housle a violu. Důležitý byl i fakt, že Mančal po jistou dobu mezi sebou propojoval i kolínskou filharmonii a hudební školu. Došlo tak k jejich úzké spolupráci. K nejznámějším počínům kolínské filharmonie z doby jeho vedení patřila např. Smetanova *Má vlast* (1934). Během nacistické okupace se rozhodl zařadit do repertoáru díla, která obsahovala národní myšlenky. Mezi ně patřila již zmiňovaná Smetanova *Má vlast*, dále např. Dvořákova *Novosvětská symfonie*. Po ukončení války zahrála kolínská filharmonie na počest ruských vojáků díla několika ruských skladatelů. Poté odehráli několik koncertů na památku obětem 2. světové války. V roce 1946 ukončil své působení dirigenta. Při jeho posledním dirigentském večeru se hrála převážně Smetanova díla.²¹²

Městská hudební škola v Kolíně byla založena 1. července 1932. O místo ředitele se ucházelo několik osob. Ve výběrovém řízení zvítězil Josef Mančal. Řídil školu, ale také vyučoval některé předměty (hra na violu, sólový zpěv,...), vedl sbor a dirigoval orchestr. Během svého působení musel čelit několika problémům. Často chyběly potřebné finance. Škola navíc neměla vlastní budovu, a tak si pronajala několik místností na obchodní

²⁰⁹ Dotazník kulturní vyplněný Josefem Mančalem v roce 1943; článek *Jubileum kolínského umělce* in: *Lidová demokracie* ze 14. ledna 1948 (autor článku Svoboda).

²¹⁰ Dotazník kulturní.

²¹¹ *Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1927 – 1928*, s. 9.

²¹² *Kolínská filharmonie* [online]. [S.a.] [cit. 2011-06-15]. Asociace neprofesionálních komorních a symfonických těles. Dostupné z WWW: <<http://www.ankst.cz/008/orchestrDetail.aspx?id=18>>.

akademii. V době německé okupace Mančal zajistil výuku v bytech učitelů, sokolovně a bývalém klášteře. Po osvobození se místo školy několikrát změnilo. Mančal zajistil obnovení pronájmu v budově obchodní akademie, ve které ale nově sídlila jedenáctiletá střední škola. V roce 1958 odešel do penze.²¹³

²¹³ JEČMÍNKOVÁ, Libuše: *Jedno muzikantské jubileum*, in: *Kolínsko. Literatura na Kolínsku - Hudba na Kolínsku*, Kolín: 1958, s. 27 – 31.; *25 let hudební školy v Kolíně*, in: *Kolínsko. Literatura na Kolínsku – Hudba na Kolínsku*, Kolín: 1958, s. 31 – 32. ; *Základní umělecká škola Františka Kmocha Kolín – Z historie* [online]. [S.a.] [cit. 2011-06-15]. Základní umělecká škola Františka Kmocha Kolín. Dostupné z WWW: <<http://www.zus-kolin.cz/z-historie>>.

12. Závěr

Tato práce mapuje určitý úsek kolínského školství během jednoho století (1848 – 1948). Během tohoto století došlo k obrovské změně ve stylu života místních obyvatel. Vrcholící národní obrození podnítilo české obyvatelstvo, aby se začalo více zajímat o svůj jazyk, dějiny a hlavně práva. Souběžně s tím se výrazně proměnilo hospodářství naší země. V případě Kolína se vedle významného zemědělství (úrodná oblast Polabí) rozmáhá rychlým tempem industrializace (hlavně v období 2. poloviny 19. století a v prvních letech 20. století). K tomu přispěla skutečnost, že se Kolín napojil na železniční dráhu a stal se významným dopravním uzlem. Díky výše popsané situaci došlo k výstavbě škol obchodního a průmyslového zaměření. Ve své práci jsem se zaměřila zejména na osudy dvou kolínských škol, které měly (a doposud mají) pro Kolín velký význam – gymnázium a obchodní akademie. Obě školy prošly v tomto časovém období mnohými změnami (např. názvy, organizační struktury, místa vyučování, omezení výuky,...), které popisují na předcházejících stranách práce. Tyto změny souvisely s politickým i ekonomickým zaměřením státu v daném období. V době světových válek museli členové sboru na obou školách hledat alternativní možnosti vyučování, neboť obě budovy byly zabrány pro potřeby vojsk (českých i německých). Zvláště v době 2. světové války došlo i k oslabení počtu jejich profesorských sborů a studentů, kteří byli často totálně nasazováni na práci v Protektorátu a německé říši, nebo byli pro svou židovskou víru likvidováni v koncentračních táborech.

Další okruh mé práce se věnuje bližšímu představení několika vybraných učitelů, kteří působili na kolínských školách. Většinu obyvatel Kolína jsou jejich jména bohužel neznámá. Při hlubším studiu života a práce profesorů, kterými se zabývám ve své práci, se přímo nabízí otázka srovnání podmínek práce tehdejších a současných pracovníků škol. Tehdejší společnost chovala učitele ve veliké úctě. Dnes stále stoupá počet pedagogů, kteří jsou napadáni svými žáky o hodinách a vystaveni tzv. kyberšikaně. Současné pedagogické sbory jsou značně feminizovány, což představuje přesný opak situace, kterou popisují ve své práci. Negativně na současnou situaci ve školství působí i oslabení prestiže pedagogického povolání. K tomuto stavu napomáhá i silný vliv médií (internet a televize), která do jisté míry supluje práci pedagogů. O kvalitě těchto médií by se však dalo polemizovat. V době, kterou se zabývám, patřili učitelé ke vzdělané elitě národa, což dosvědčuje i rozsah znalostí, které v průběhu let postupně získávali. Tyto znalosti

mnohým z nich umožnily prosadit se v zahraničí. Po vzniku Československé republiky bylo jedním z hlavních úkolů vybudovat školství na Slovensku, kde byla situace velmi kritická. Právě sem přicházeli dobrovolníci z řad českého učitelstva. Mezi ně patřil i Karel Jelínek, jeden z profesorů, o němž se zmiňuji v této práci. Jejich působení na Slovensku je obdivuhodné, vezmeme – li v úvahu, že v té době byla velká část tamního obyvatelstva pomadřarštěná. Dále se zde museli vypořádat s praktickými a technickými obtížemi (nedostatek učebnic, nedostačující zásobování elektrickou energií...).

Pokud bych měla porovnat šířku rozsahu jejich působení a dobu, kterou strávili na kolínských školách, musím vyzdvihnout zejména učitele spadající do prvního okruhu (jmenovitě František Krsek, Justin Václav Prášek a Jan Šafránek). Všechny tři jmenované spojuje zájem o antiku a také v několika letech působili současně na kolínském gymnáziu. Antice věnovali několik desítek článků a odborných prací. Pozornost si zaslouží zejména dva z nich, kteří se dostali do názorového střetu (František Krsek kritizoval práci J. V. Prášek). Nejrozsáhlejšího věhlasu z těchto tří jmenovaných dosáhl Justin Václav Prášek (zakladatel orientalistiky, učitel Bedřicha Hrozného). Druhý okruh učitelů zastupují Karel Jelínek, Otakar Palán a Vojtěch Vlach. Spojujícím článkem mezi těmito třemi pedagogy je rozsáhlé zapojení ve spolkovém životě Kolína. Jelínka a Vlacha pojí i působení na Slovensku. Jelínek navíc zastával i vyšší úřednické funkce ve školství (zemský inspektor, vrchní rada). Vojtěch Vlach zdokumentoval faunu a flóru Kolínska a Kouřimska. Největšího uznání v Kolíně však získal Otakar Palán, který odkázal část svých bohatých sbírek kolínskému muzeu (archeologie a numismatika). Zároveň zde působil ze všech uvedených pedagogů nejdéle (téměř třicet let). Poslední okruh profesorů představují tři osobnosti (Alois Václav Červín, Richard Feder a Josef Mančal), které spojuje pouze působení v Kolíně. Přesto jsou u nich určité rysy, které mají společné. První dva působili na duchovním poli. Červín jako pravoslavný kněz působil převážně na Volyni a v Srbsku. Richard Feder byl židovským rabínem v několika městech a později se stal i zemským rabínem. Červína a Mančala spojuje práce v zahraničí. U prvního u nich je to převážně pobyt v pobaltských republikách. Stal se propagátorem baltistiky v naší zemi. Vzhledem ke svému působení v Bulharsku, Rumunsku a Jugoslávii ovládal několik jazyků a představuje tak největšího polyglota mezi uvedenými učiteli. Josef Mančal pobýval několik let v Rusku, kde působil na několika hudebních školách. Je spojován s rozvojem hudebního života v našem městě (kolínská filharmonie a hudební škola. Za zmínku stojí i to, že někteří z těchto pedagogů byli vyznamenáni za svoji činnost v zahraničí (Karel Jelínek na Slovensku a v Srbsku, Alois Václav Červín v Polsku

a Rumunsku). Přiblížením práce a života těchto devíti pedagogů jsem získala reálnější představu o kolínském školství a jeho osobnostech.

Kvůli specifickému zaměření práce jsem musela opomenout některá další témata, která souvisí s kolínským školstvím (bližší historie obecných a měšťanských škol a dalších středních škol v Kolíně, na kterých vyučovali také pozoruhodní učitelé; historie obecných (později národních) škol na Kolínsku). Tato témata považuji za vhodná k dalšímu zpracování.

13. Seznam použité literatury, pramenů a zdrojů

13.1 Prameny

Při vyhledávání materiálů k tématu práce mi byl odepřen přístup ke školním kronikám kolínského gymnázia, a proto jsem při zpracování historie vycházela z výročních zpráv v jednotlivých letech. Při konzultaci s archivářem SOkA Kolín mi bylo oznámeno, že výroční zprávy se často opisovaly z kronik a naopak. Rozhodla jsem se je tedy zařadit do pramenů. Stejný způsob jsem zvolila i v případě výročních zpráv z obchodní akademie. Zde se mi sice podařilo zapůjčit kroniku, ale zjistila jsem, že se jedná o pamětní knihu gymnázia!, do kterého se podepisují bývalí studenti při sjezdech abiturientů. Výroční zprávy obou škol jsou uloženy v SOkA Kolín – v literární sekci archivu bez udání inventární čísla.

Výroční zprávy kolínského gymnázia

Prvá zpráva výroční reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně 1881.

Zpráva reálného a vyššího gymnasia obecného v Kolíně za školní rok 1884.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1885.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1887.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1889.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1894.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1895.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1896.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1898.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1899.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1900.

Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1901.

Zpráva c.k. reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1907 – 1908.

Zpráva c.k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1908 –1909.

Zpráva c.k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1914 – 1915.

Zpráva c.k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1915 – 1916.

Zpráva c.k. reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1916 – 1917.

Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1918 – 1919.

Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1920 – 1921.

Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1922 – 1923.
Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1926 – 1927.
Zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1927 – 1928.
Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1930 – 1931.
Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1934 – 1935.
Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1935 – 1936.
Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1936 – 1937.
Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1938 – 39.
Výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1946 – 1947.
Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Kolíně za školní rok 1947 – 1948.

Výroční zprávy obchodní akademie

První výroční zpráva pokračovací obchodní školy v Kolíně 1895.
Druhá výroční zpráva pokračovací obchodní školy v Kolíně za školní rok 1895 – 6.
Třetí výroční zpráva pokračovací školy obchodní v Kolíně za školní rok 1896 – 7.
Organisační statut, učební osnova a disciplinární řád obchodní školy grémia v Kolíně, 1897.
Dvanáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1908 – 1909.
Třináctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1909 – 1910.
Čtrnáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1910 – 1911.
Patnáctá roční zpráva obchodní školy gremia v Kolíně za školní rok 1911 – 1912.
První roční zpráva Vyšší obchodní školy král. města Kolína za školní rok 1912 – 1913.
III. roční zpráva Vyšší obchodní školy v Kolíně za školní rok 1914 – 15.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1916 – 17.
Výroční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1918 – 19.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. Labem za školní rok 1921 – 2.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. L. za školní rok 1923 – 4.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. L. za školní rok 1924 – 5.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně nad Labem za školní rok 1925 – 6.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1926 – 7.
Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně nad Labem za školní rok 1927 – 8.

Obchodní akademie v Kolíně. Roční zpráva za rok 1931 – 1932.

XXII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1933 – 1934.

XXIII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1934 – 1935.

25. roční zpráva čsl. obchodní akademie a 40. roční zpráva Veřejné obchodní školy v Kolíně za školní rok 1936 – 1937.

Organisační statut Československé obchodní akademie v Kolíně, 1937

XXVI. roční zpráva Čsl. obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1937 – 1938.

XXVII. roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně za školní rok 1938 – 1939.

Závěrečná zpráva XXXVI. Obchodní akademie a LI. Veřejné obchodní školy v Kolíně za školní rok 1947 – 48.

Úřední záznamy

Archiv města Kolín: *Radní protokoly 1864 – 1871*, s. 134, SOkA Kolín, bez inv. č.

Archiv města Kolín: *Zápisy městské rady 1871 – 1878*, ze dne 27. září 1872., SOkA Kolín, bez inv. č.

Memoáry, osobní dotazníky a vzpomínky

Dotazník LUSK vyplněný Aloisem Václavem Červínem 27. října 1941.

Dotazník kulturní LUSK vyplněný Josefem Mančalem v roce 1943.

Dotazník LUSK vyplněný Karlem Jelínkem 17. března 1944.

Dotazník LUSK vyplněný Vojtěchem Vlachem (s.a.).

FEDER, Richard.: *Život a odkaz*, Praha: 1973.

KRSEK, František: *Profesor Masaryk v Kolíně*. In: *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*. Kolín: 1922

PRÁŠEK, Justin Václav: *Jak jsem přišel do Kolína*. In: *Půl století střední školy v Kolíně 1872 – 1922*. Kolín: 1922.

ŠAFRÁNEK, Jan: *Trojlistek vzpomínek*. In: *Půl století střední školy v Kolíně 1877 – 1922*. Kolín: 1922.

Spolky

Okresní úřad Kolín – Spolkový katastr, SOkA Kolín, inv. č. 120, 121, 121a.

Řemeslnická beseda Kolín, SOkA Kolín, fond SP I/1, inv. č. 2.

Výroční zprávy Sokola kolínského 1884-1921, SOkA Kolín, bez inv. č.

Zpěvácký spolek Dobroslav, Kolín, SOkA, inv. č. 10.

13.2 Literatura

- FORST, Vladimír a kol: *Lexikon české literatury*. 2. díl/II., Praha: 1993.
- JEČMÍNKOVÁ, Libuše: *Jedno muzikantské jubileum*. in: *Kolínsko. Literatura na Kolínsku - Hudba na Kolínsku*, Kolín: 1958.
- JELÍNEK, Zdeněk – HELFERT, Zdeněk: *Kolínsko*. Praha: 1990.
- KUTNAR, František: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II*, Praha: 1978.
- LÁNSKÁ, Marie: *Vývoj školství v Kolíně* in: *Město Kolín*. Kolín: 1927.
- MALÝ, Ivan: *Místo Aloise Václava Červína v české baltistice* in: *Archivní prameny Kolínska XV*, Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Kolín: 2009.
- OPELÍK, Jiří a kol: *Lexikon české literatury*. 3. díl/II. Praha: 2000.
- PALÁN, Otakar: *Dějiny reálného gymnasia kolínského*. Kolín: 1933.
- PETEROVÁ, Zuzana: *Rabín Feder*, Praha: 2004.
- PROCHÁZKA, Jiří a kol.: *100 let kolínského gymnasia*. Kolín: 1972
- PROCHÁZKA, Jiří: *Kolín ve fotografii*. Praha: 1972.
- SCHNEIDER, Jaroslav: *Dějiny kolínského školství: Od dob nejstarších do roku 1622: Doba úpadku v letech 1622 – 1774: Reformy do zřízení hlavní školy a dějiny kůru literátského do r. 1785*. Kolín: 1947.
- SOMR, Miroslav a kol.: *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: 1987.
- STARTL, Jaroslav.: *Spáry okupace na kolínské obchodní akademii*. Brno: 1947.
- ŠIMEK, Rudolf František: *Básník Otakar Palán*. 2. vydání, Ostrava: 1937.
- TYČ, Miroslav: *Literáti Kolínska*. Kolín: 2004.
- TYČ, Miroslav: *Osobnosti kultury*, [S.l.], 2006.
- URBÁNEK, Ladislav: *Náš medailonek*, in: *Přehled kulturních a sportovních událostí v Kolíně*. Kolín: 1962.
- VÁVRA, Josef: *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, 1. a 2. díl. Kolín: 1888.
- Divadlo v Kolíně - Památník vydaný Divadelním družstvem, spolkem pro postavení divadla v Kolíně*. Kolín: 1939.
- kol. autorů: *Kolínsko a Kouřimsko. Obraz poměrů přírodních, života obyvatelstva i paměti časů minulých*, Kolín: 1933.
- Ottův slovník naučný*, 20. díl, Praha: 1903.
- Ottův slovník naučný*, 24. díl, Praha: 1906.

Ottův slovník naučný nové doby, Praha: 1938.

Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky. Díl VI., Praha: 1940.

13.3 Korespondence

Úřední dopis J. V. Práškoví od ředitele kolínského vyššího reálného gymnasia Adama Fleischmanna ze dne 21. září 1884.

Úřední dopis J. V. Práška c. k. ministeriu kultu a vyučování ze dne 8. prosince 1885.

Úřední dopis J. V. Práškoví od ředitele kolínského vyššího reálného gymnasia Adama Fleischmanna ze dne 10. června 1886.

13.4 Dobová periodika

A-Zet. Pondělník z 27. března 1944.

Hlas demokracie, 17. března 1928.

Kolínské listy, 1. března 1919.

Koruna česká, 8. ledna 1949.

Lidová demokracie, 14. ledna 1948.

Lidový deník, 23. března 1941.

Lidové noviny, 13. dubna 1930.

Listy filologické, 1891.

Národní listy, 11. března 1928, 15. dubna 1930, 6. května 1930.

Naše pravda, 15. listopadu 1940.

Svobodné slovo, 19. srpna 1945.

Večerní České slovo, 2. listopad 1940.

Věstník československých profesorů, roč. XXXII., 1924 – 25, č. 92, 15. 1. 1925

13.5 Internetové zdroje

STOLLMANN, Andrej . *Spomienka na prvých konzervátorov pamiatok prírodných na Slovensku* [online]. 1997 [cit. 2011-06-15]. Slovenská agentúra životného prostredia. Dostupné z WWW: <<http://www.sazp.sk/slovak/periodika/chus/41/chus25.html>>.

Kolínská filharmonie [online]. [S.a.] [cit. 2011-06-15]. Asociace neprofesionálních komorních a symfonických těles. Dostupné z WWW: <<http://www.ankst.cz/008/orchestrDetail.aspx?id=18>>.

Obchodní akademie – Historie [online] c2010 [cit 2011-06-15] Obchodní akademie. Dostupné z WWW <<http://www.oakolin.eu/index.php?smenu0=2&stranka-historie>>.

Základní umělecká škola Františka Kmocha Kolín – Z historie [online]. [S.a.] [cit. 2011-06-15]. Základní umělecká škola Františka Kmocha Kolín. Dostupné z WWW: <<http://www.zus-kolin.cz/z-historie>>.

13.6 Fotografie

Fotografie učitelů v textu jsou uloženy ve Státním okresním archivu Kolín pod označením Sbíрка fotografií okresu Kolín. Ani po usilovném hledání se mi nepodařilo objevit fotografii Jana Šafránka, a proto jeho medailonek ponechávám bez fotografie.

Fotografie, grafický list a pohlednice, které jsou připojeny v příloze, pocházejí ze soukromé sbírky.

14. Fotografická a textová příloha

14.1 Fotografická příloha

Fotografie školních budov – gymnázium a obchodní akademie

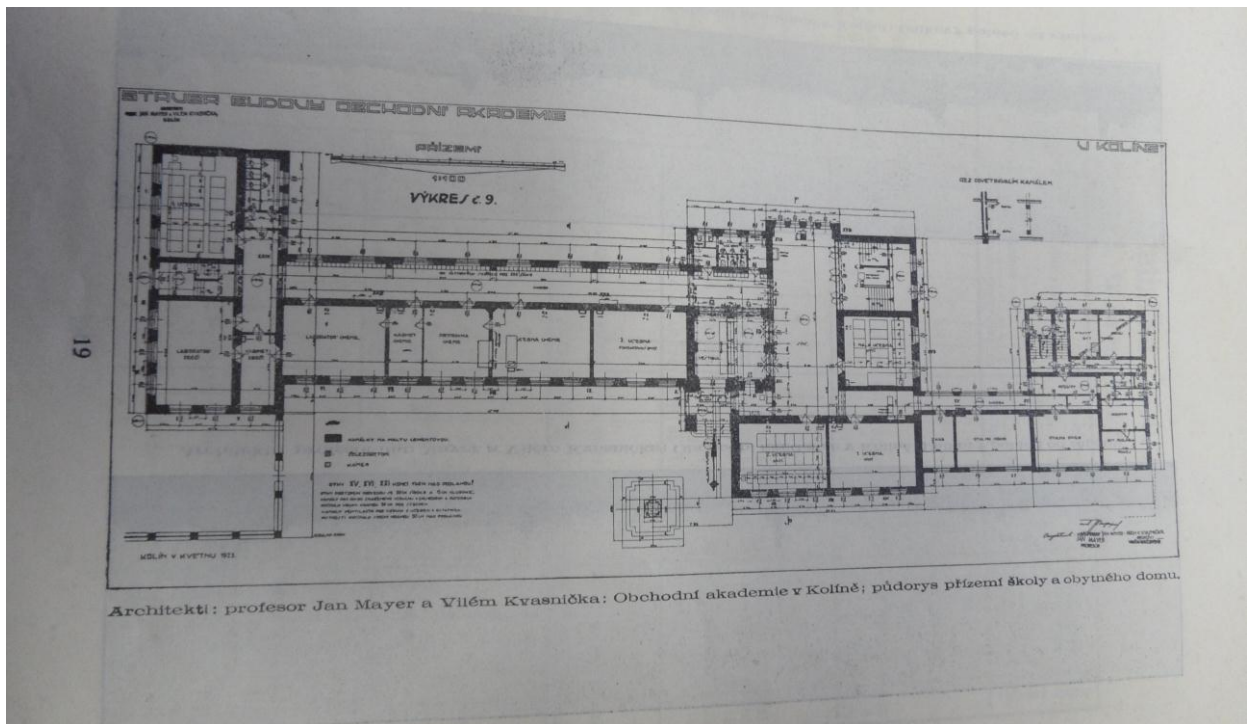
Obr. 1 Vincenc Morstadt: *Grafický list z roku 1861.* (vpravo budova pozd. gymnázia)

Obr. 2 Budova gymnázia (později obchodní akademie). Pohlednice z roku 1914

Obr. 3 Budova obchodní akademie (pozd. gymnázia). Foto z r. 1926

Obr. 4 Půdorys budovy obchodní akademie (pozd. gymnázia). Plán z roku 1923²¹⁴

²¹⁴ Roční zpráva Obchodní akademie v Kolíně n. L. za školní rok 1923 – 4., s. 19.

Fotografie z historie Kolína

Obr. 5 Čechovy sady – v popředí budova, ve které později sídlila Mančalova hudební škola a za ní secesní vila *Vlasta* Otakara Palána. Foto z r. 1910

Obr. 6 *Vlasta*, vila Otakara Palána v Čechových sadech. Pohlednice z r. 1907

Obr. 7 Pokládání základního kamene k pomníku TGM. Foto z 28. 10. 1928

Obr. 8 Oslava u pomníku TGM. Foto ze 30. let 20. století

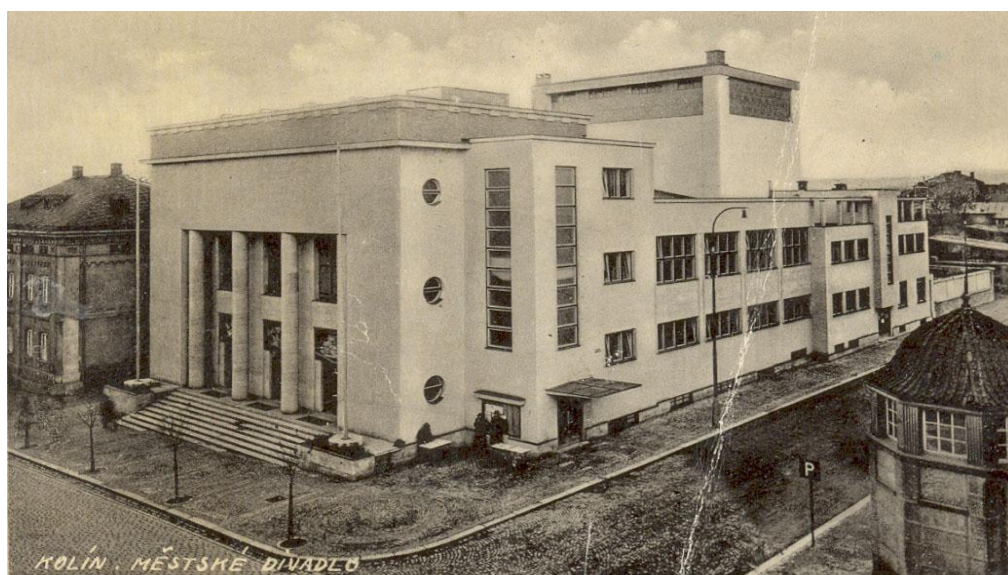
Obr. 9 Sokolské slavnosti – průvod městem. Foto z poč. 20. století

Obr.10 Kolínska sokolovna. Foto z r. 1915

Obr. 11 Slavnost k odhalení pomníku obětem 1. sv. války. Foto z 3. 6. 1923

Obr. 12 Kolínskéměstské divadlo. Foto z roku 1940

Obr. 13 Okupační něm. armáda na kolínském náměstí. Foto 16. 3. 1939

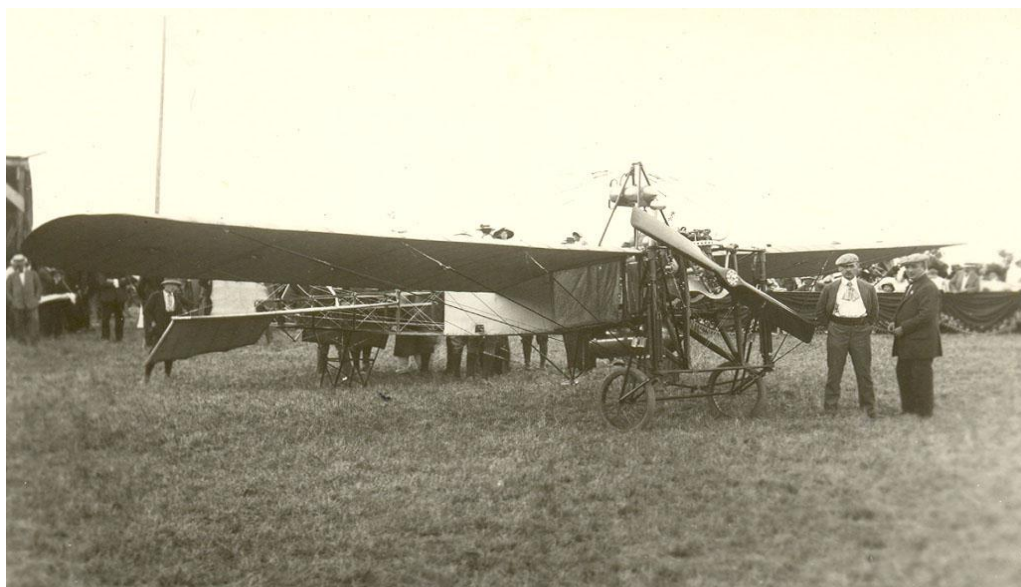

Obr. 14 Průjezd sovětského vojska kolínským náměstím 9. 5. 1945

Fotografie zachycující návštěvy významným osobností v Kolíně

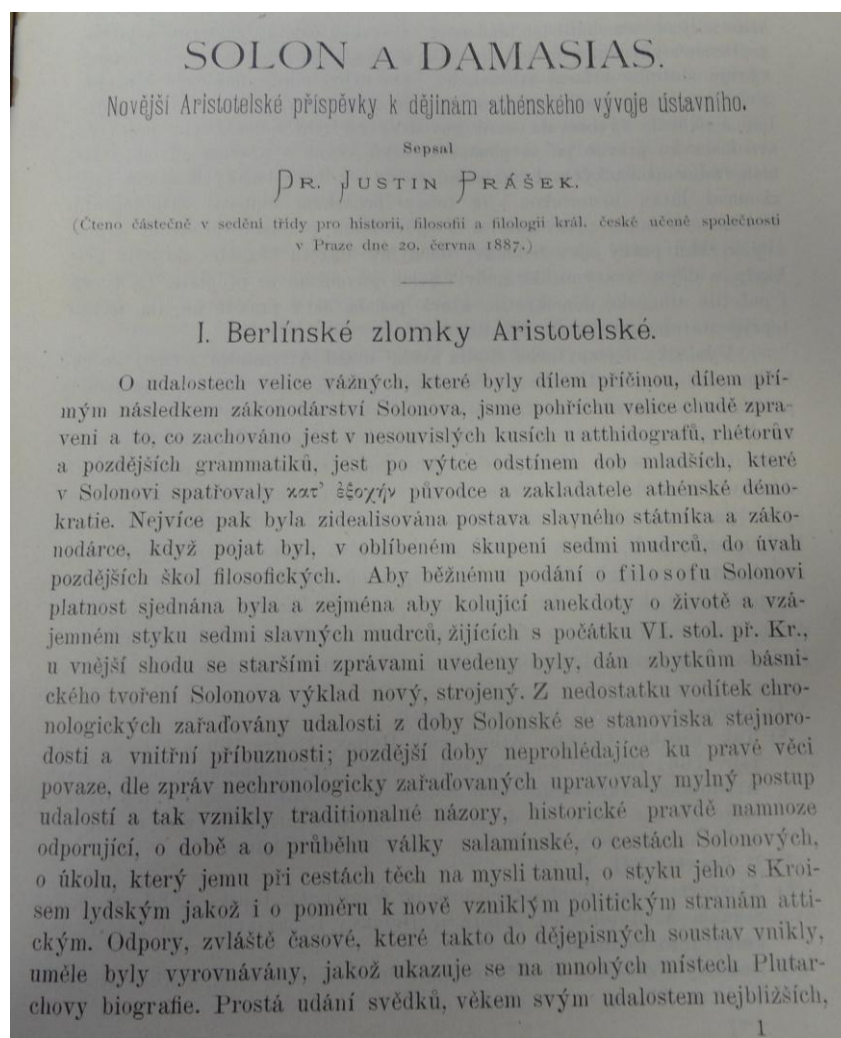
Obr. 15 Arcivévoda Otto Habsburský projíždí městem. Foto z r. 1898²¹⁵

Obr. 16 Ing. Jan Kašpar v Kolíně. Foto z 13. 8. 1911

²¹⁵ Účastnil se odhalení Památníku bitvy u Kolína.

14.2 Textová příloha

1) Ukázka z odborného článku J. V. Práška²¹⁶

²¹⁶ PRÁŠEK, Justin Václav: *Solon a Damasias – Novější Aristotelské příspěvky k dějinám athénskeho vývoje ústavního*. In: *Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolině za školní rok 1887*, s. 1. (celý článek s. 1 – 22).

Ethnika a geografika

v příslovích a pořekadlech řeckých.

Napsal dr. Frant. Krsek.

Část první.

Ἄβυδος. Ze tří měst toho jména (Stefanos Byzantios s. v.) nejznámější jest obchodní město Abydos v Mysii při Hellespontu naproti Sestu, osada původu snad semitského, později miletská.¹⁾ Pověst obyvatel po stránce mravní byla nehrubě příznivá. Zvláště bylo jim vytýkáno rýpalství s udavačstvím a rozkošnictví.²⁾ Výtka sykofantie, zejména proti cizincům, byla asi data dosti dávného. Aristofanes, zajisté na základě pověsti již ustálené, užil na místě slova *συκοφάντης* = udavač významného výrazu Ἄβυδοκόμης Z. I. 1; DV. I. 1,³⁾ což Hesychios vysvětluje: ὁ ἐπὶ τῷ συκοφάντειν κομῶν. Již pouhé jméno města toho nabylo, vzhledem k dotčeným vlastnostem obyvatel, příhany,⁴⁾ kladeno jsouc jednak ἐπὶ συκοφάντων, jednak označujíc *φλωρίαν τὴν πολλήν*. Odtud povstalo příslovné rčení Ἄβυδος ἐστίν Ap. I. 2; Ar. I. 2, vysvětlované slovy: ἐπὶ συκοφάντων τάττεται διὰ τὸ δοκεῖν συκοφάντας εἶναι τοὺς Ἄβυδηνούς. Oba výklady má též učený komentátor Iliady Eustathios. Že pak také Ἄβυ-

¹⁾ Srv. Lolling ve sbírce I. Müllera Handbuch der klass. Altertumswissenschaften III. 251. Dle Strabona (XIII. 591). ἄκρον δὲ τὴν Ἄβυδον μετὰ τὰ Τρωικὰ Θράκες, εἶτα Μιλήσιοι.

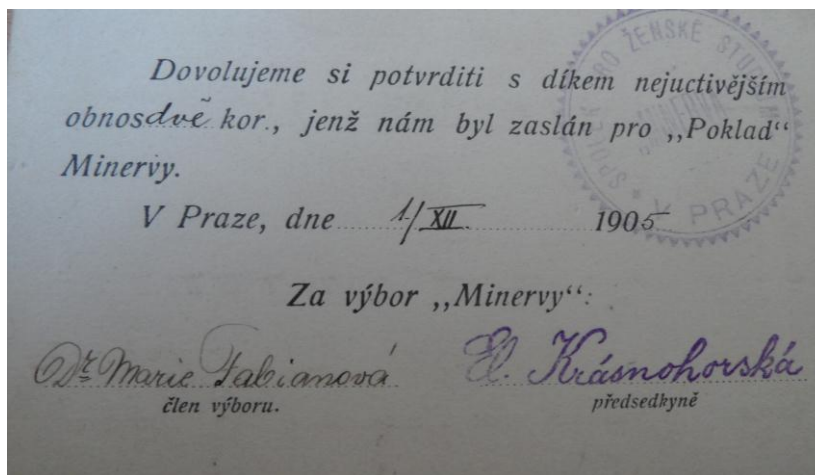
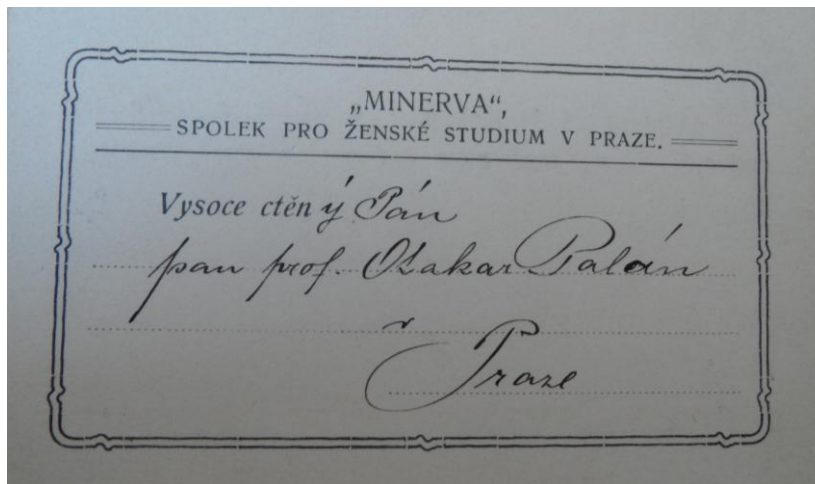
²⁾ Stefanos Byzantios s. v. = Athenaios XII. 524. f.

³⁾ K vůli stručnosti označujeme: **Z** = Zenobios; **D** = Diogenianos; **DV** = Diogenianos e codice Vindobonensi; **P** = Plutarchos; **PB** = Plutarchos e cod. Parisino ed. Boissonadus; **GP** = Gregorios Kyprios e cod. Pantino sive Bruxellensi; **GL** = e cod. Leidensi; **GM** = e cod. Mosquensi; **GV** = e cod. Vaticanus; **AP** = Appendix proverbiorum; **M** = Makarios; **Ap.** = Apostolios; **Ar.** = Arsenios; **MP.** = Mastissa proverbiorum. Pro citování základem je Corpus paroemiographorum Graecorum ed. Leutsch et Schneidewin I. 1839, II. 1851 Gottingae.

⁴⁾ S významem slova Ἄβυδοκόμης srv. Grasberger, Studien zu den griech. Ortsnamen 318; die griech. Stichnamen 51.

2) Ukázka z odborného článku Františka Krška²¹⁷

²¹⁷ KRSEK, František: *Ethnika a geografika v příslovích a pořekadlech řeckých. Část první*. In: *Zpráva c. k. českého reálného a vyššího gymnasia v Kolíně za školní rok 1895*, s. 1. (celý článek s. 1 – 25).

3) a 4) Ukázka z veřejné činnosti Otakara Palána – člen Spolku pro ženské studium v Praze²¹⁸

5) Ukázka z knihy Otakara Palána *Kolínské balady*:

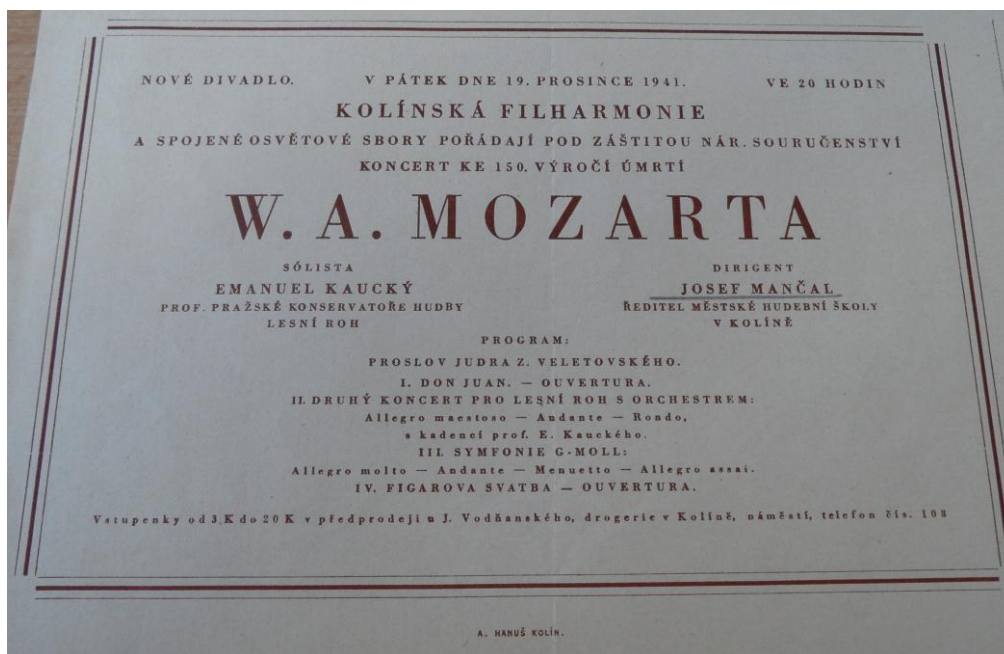
Kolínské peklo

*Vždy nedaleko různých velkých měst,
jichž okolí se někdy topí v kráse,
je místo, které světi dávná zvěst,
jež romanticky Peklo nazývá se.*

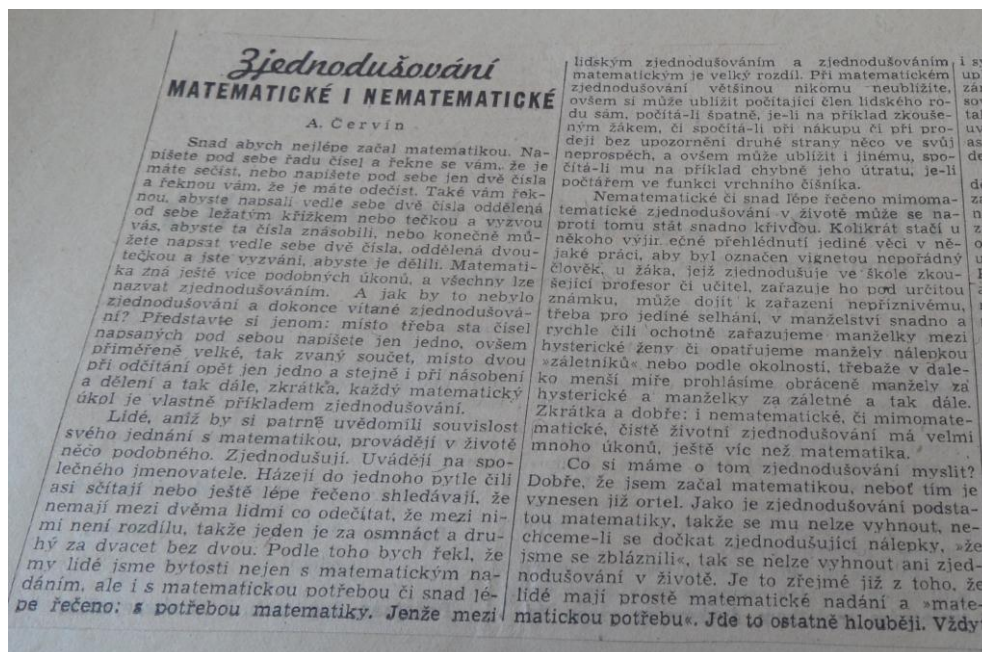
*Snad vzniklo tam, kde v hříchu měšťan žil,
snad příčina mu byla všude jiná.
Čert Prokopův snad vůdcem davu byl,
Jenž vznik dal Peklu blíže u Kolína.....²¹⁹*

²¹⁸ Uloženo spolu s dalším textovým materiálem pod jménem František Krsek v Regionálním muzeu Kolín, kartotéka LUSK, bez inv. č.

²¹⁹ PALÁN, Otakar: *Kolínské balady*. Kolín: 1934, s. 15.

6) Pozvánka na koncert k výročí W. A. Mozarta – dirigent Josef Mančal²²⁰

7) Ukázka z článku A. V. Červína pro České slovo z 6. 6. 1944

²²⁰ Uloženo spolu s dalším textovým a obrazovým materiálem pod jménem Josef Mančal v Regionálním muzeu Kolín, kartotéka LUSK, bez inv. č.